

credit

18

kontexty a přesahy tvorby Centra experimentálního divadla

prostor pro konflikt

Ondřej Lánský (*1981) je sociolog, sociální a politický teoretik. Působí ve Filosofickém ústavu Akademie věd ČR, kde vede Oddělení politické filosofie a výzkumu globalizace, a na Katedře občanské výchovy a filozofie na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Ve svém výzkumu se dlouhodobě věnuje vztahu politiky a společnosti se zaměřením na role elit, oligarchie a plutokracie v moderních demokraciích. Soustředí se také na koncept resilience v politické teorii, dále na teorie demokracie, postkoloniální myšlení a kritickou teorii. Systematicky se věnuje problematice občanského vzdělávání a transferu společenskovědních znalostí do výuky občanské výchovy a základů společenských věd. Zapojuje se do popularizace odborných témat prostřednictvím přednášek, veřejných diskusí a mediálních komentářů.

Konflikt je běžnou součástí demokracie, ne jejím selháním

Rozhovor s politickým sociologem Ondřejem Lánským o konfliktu v sociální teorii i demokratické praxi, dále o určujícím rozporu dneška a taky o tom, co s ním dělat.

Jak se v sociální a politické teorii obvykle chápe konflikt?

Když mluvíme o konfliktu v současném sociálněvědním a politicko-teoretickém smyslu, je podle mě užitečnější vyjít z autorů, kteří přemýšlejí především o moderní společnosti, o moderním státě a o politice jako o zvláštní sféře, která má společnost řídit a zároveň nějakým způsobem mitigoval konflikty, jež v ní vznikají. Jedním z prvních byl určitě Thomas Hobbes. To je jeden z klíčových myslitelů, kteří promýšlejí základní otázku, co je společnost, jak vzniká a jaký je vztah mezi jedincem a společností. U Hobbese je samozřejmě slavná teze o původním stavu charakterizovaném válkou všech proti všem. Společnost nebo stát pak musí mít poměrně represivní charakter, aby tyto základní destruktivní tendence potlačil. Ústřední je u něj představa, že lidé předávají svou suverenitu nějakému externímu suverénovi, který má moc konflikt držet pod kontrolou. Konflikt je tedy něco, co hrozí rozpadem celku a co musí být zkraceno.

Přínosné ale bude podívat se i na autory, kteří sociální konflikt analyzují, ačkoliv se třeba domnívají, že je možné budoucí uspořádání společnosti bez konfliktu. Tady je samozřejmě zásadní práce Karla Marxe. U Marxe je konflikt mezi vlastníky a nevládníky kapitálu, mezi těmi, kdo kontrolují výrobní prostředky, a těmi, kdo je nekontrolují, základním společenským konfliktem. Byl přesvědčen, že se zmizením vykořisťování zmizí i sociální konflikt. Nyní se však zdá, že u konfliktu nejde o poruchu, nýbrž o motor společenské změny a dynamiky. Motiv, že konflikt je jedním ze základních hybatelů vývoje společnosti, je pak v sociologii výrazný a táhne se až do současnosti. Kdybych měl mluvit o autorech, kteří inspirují přímo moji práci, tak je hodně důležitý německý sociolog Ralf Dahrendorf. Ten si bere něco z Marxe a něco z Webera. Snaží se tak přesunout pozornost od čistě ekonomicky definovaných konfliktů k tomu, že konflikty vznikají všude tam, kde se rozhoduje o podílu na moci a autoritě. Dahrendorf se výrazně opírá o Weberův pojem panství a v zásadě říká, že v moderním národním státě se konflikty soustřeďují hlavně do dvou sfér: do ekonomiky a do politiky. Tím pádem se konflikt nezužuje jen na vztah ke kapitálu, ale vztahuje se i na politické instituce, rozhodování a mocenské pozice.

A tady už se neptáme, jak konflikt potlačit, ale jak jej nějak usměrnit, svázat pravidly...

Přesně. Moderní společnost vytváří instituce a procedury, které umožňují konflikty vést. Nemusí to být jen velká politika, ale i nejrůznější organizace, odbory, soudy, parlament anebo kolektivní vyjednávání. Všude tam jde o to samé. Konflikt je přítomen, ale existují více či méně jasná pravidla, jak jej vést a omezit tak jeho potenciálně destruktivní podobu. Konflikt tak může přispívat k vyjasňování sporů, uvolnění napětí a k artikulaci problémů, které by jinak zůstávaly latentní či potlačené. Nejde o to konflikt romantizovat a glorifikovat. Jde o to vzít vážně myšlenku, že společnost je založena na nerovnostech a různém přístupu ke zdrojům, moci a uznání, což jednoznačně staví skupiny lidí proti sobě. V každé společnosti existují skupiny, které kontrolují nedostatkové statky a služby, a skupiny, které o tu kontrolu usilují. Konflikt tedy neprobíhá jen mezi „kapitalistou“ a „dělníkem“, ale na různých úrovních společenského života.

Současně bych ale řekl, že některé modely někdy působí příliš reduktivně. Rozdělovat společnost na ty, kdo mají přístup k nedostatkovým zdrojům, a ty, kdo jej nemají, je analyticky silné, ale někdy

to příliš zjednodušuje složitost sociální reality. Zvlášť na mikro-sociální úrovni se moc neprojevuje jen tak, že někdo něco vlastní a jiný ne. Moc se může projevovat i mnohem nenápadněji. Třeba tím, kdo má čas se určitému tématu věnovat, kdo může nastavovat agendu, kdo je schopen být trvale přítomný, kdo umí artikulovat problém způsobem, který je slyšet, a podobně. Když jsem o tom přemýšlel ve vztahu ke svým zkušenostem z aktivismu, uvědomil jsem si, jak opravdu obrovským zdrojem moci je prostě čas. To, že se někdo může nějaké věci věnovat soustavně, už samo o sobě vytváří nerovnost. Má vliv na to, co se bude řešit, co se bude považovat za důležité a co naopak zapadne. Ne vždycky je to nutně konflikt v ostrém smyslu, ale je to mocenský vztah.

S komplikovanější představou potom přicházejí autoři a autorky tzv. agonistické demokracie. U autorů jako Chantal Mouffe, Claude Lefort nebo William Connolly jde o představu, že moderní společnost je neodstranitelně pluralitní. To znamená, že v ní existují různé skupiny, různé identity, různé hodnoty, různé zájmy a ty nelze plně harmonizovat. Demokracie proto nemá za úkol konflikt odstranit. To je klíčové. Nemá vést k nějakému finálnímu souladu. Má konflikt převádět z destruktivní, nepřátelské podoby do podoby soupeření mezi protivníky, kteří se vzájemně uznávají jako legitimní součást společného politického prostoru. Tedy převést antagonismus na agonismus. Na tom mi přijde důležité, že konsenzus se tím úplně neruší. Jen se chápe jako něco částečného a dočasného, ne jako definitivní stav. A to je podle mě realističtější než představa, že zdravá demokracie je ta, v níž všichni nakonec dospějí k jednoznačné a racionální shodě.

Tohle je ale předpoklad řady teorií deliberativní demokracie, ne?

Ano, tady ten rozpor je zřetelný. Když to hodně zjednoduším, deliberativní demokracie, zejména v habermasovské linii, pracuje s představou, že vhodně vedená komunikace může vést k racionálnímu konsenzu. Ta normativní představa, že politiku lze chápat jako prostor, v němž aktéři prostřednictvím rozumné komunikace dospějí k všeobecně přijatelné shodě, je podle mě problematická. Agonistické teorie připomínají, že společnost není seminář. Rozdíly mezi lidmi nejsou jen výsledkem nedorozumění, špatné komunikace nebo nedostatku informací. Jsou často strukturální, materiální, hodnotové, identitární. A proto konflikt nezmizí ani tehdy, když všichni budou mluvit slušně a budou se navzájem poslouchat. To je podle mě velmi důležitá korekce. Neříkám tím, že bych byl zastáncem agonistické demokracie v silném smyslu. Nicméně inspirativní tento proud je. Třeba v tom, že pomáhá chápat demokracii jako režim nejistoty, dočasnosti a opakovaného vyjednávání. V tomhle je pro mě důležitý třeba Claude Lefort, který mluví o tom, že místo moci je v demokracii prázdné a neustále znovu obsazované. Takový pohled pomáhá realisticky nastavovat očekávání. Když se o demokracii učí jen jako o prostoru konsenzu, nebo dokonce jako o systému, v němž mají všichni nějak bezprostředně participovat na moci, pak je skoro nevyhnutelné, že realita bude působit jako zklamání. Jenže naše politické režimy nejsou athénská polis. Jsou to reprezentativní demokracie. To znamená, že mezi občany a rozhodováním existuje určitá distance. Občané jednou za předem určený čas vybírají své reprezentanty, pak existují různé mechanismy tlaku, korekce, konzultace, protestu, ale nejsou to režimy trvalé přímé spoluúčasti na

každém rozhodnutí. Když pak lidé slyší v občanské výchově nebo ve veřejném prostoru idealizovaný obraz demokracie, a pak zažívají něco jiného, velmi snadno vzniká pocit podvodu či zrady. A právě tady mi agonistické pojetí nebo obecně konfliktualističtější přístup přijde důležitý i pedagogicky. Ne proto, aby lidem demokracii znechutil, ale aby jim ji vysvětlil realističtěji. Konflikt, nejistota a dočasnost nejsou důkazem selhání demokracie, ale její běžnou součástí.

Dnes to z části mediální sféry skutečně vypadá, jako by se obnažil právě ústřední konflikt elit či oligarchie a zbytku společnosti.

Je pravda, že jsme měli dlouho tendenci si myslet, že pojmy jako elita nebo oligarchie patří hlavně k Rusku, post-sovětskému prostoru, vždycky jako by se tyhle fenomény týkaly jiných někde jinde. Nic z toho se nás nemělo týkat. Není a nebyla to pravda. Když zase sáhnou trochu do sociologické historie, autoři jako Charles Wright Mills, a dnes třeba politolog Jeffrey Winters, ukazují, že oligarchické prvky a koncentrace moci nejsou demokratickým vnějším, ale že často vznikají v jejich nitru. C. Wright Mills v padesátých letech přišel s jednou z velkých analýz poválečné americké společnosti. Ve svých textech ukazuje, že existuje mocenská elita, tvořená propojením ekonomické, politické a vojenské sféry. Nejde o nějaké jednoduché spiknutí, ale o strukturu, v níž se určití aktéři opakovaně dostávají do pozic, odkud mají zvýhodněný přístup k rozhodování a mohou ve značné míře obcházet nebo prostě přetlačit vůli většinové veřejnosti. C. Wright Mills je podle mě zajímavý i tím, že spojuje inspirace z Marxe s teorií elit. Teorie elit v devatenáctém století vznikají částečně jako reakce na marxismus. Vždycky v sobě mají jednak deskriptivní, jednak normativní složku. Na jedné straně říkají, že společnost není tvořena jednoduše rovnými jednotlivci. Vždy vznikají elity, vždy se vytvářejí nějaké formy nadřazenosti, koncentrace schopností, zdrojů a vlivu. Na druhé straně to ale může být používáno buď apologeticky, nebo kriticky. A právě C. Wright Mills ten pojem používá kriticky, když ukazuje, že moderní společnost, která se navenek deklaruje jako demokratická, je ve skutečnosti prostoupena nerovností a koncentrací moci. Pokud tento rozpor lépe uvidíme, můžeme realitu změnit. V poslední době to byli např. Martin Gilens a Benjamin Page, kdo v roce 2014 ve své – dnes již slavné – studii ukázali, že v USA prakticky vládnou elity a zájmové skupiny a nikoliv běžní občané či průměrný volič.

Myslíš si tedy, že určujícím konfliktem současnosti je střet demokracie a oligarchie?

Myslím si, že to tak opravdu je, nebo minimálně že je to jeden z klíčových konfliktů současnosti. Přestože jsem před chvílí naznačil, že oligarchie jako systém může koexistovat s demokracií, je to asi otázka míry a intenzity. V určitý moment může oligarchie začít demokracii ničit. Demokracie je totiž v normativním smyslu založena na určité představě politické rovnosti. Kapitalismus ale zároveň generuje velké majetkové nerovnosti a ty se přelévají do mocenských nerovností. To znamená, že vzniká čím dál větší rozpor právě mezi deklarovanou politickou rovností a praktickou koncentrací vlivu. A tenhle rozpor je dnes podle mě obrovsky důležitý. Například Jeffrey Winters ukazuje, že velké peníze produkují nadměrnou moc. Samozřejmě i miliardář má formálně jeden hlas jako každý jiný. Jenže vedle toho disponuje zdroji, které mu umožňují ovlivňovat obrovské části veřejného a politického prostoru. Může vlastnit média, financovat politické aktéry, vytvářet si expertizu a ovlivňovat veřejnou debatu. Formální rovnost hlasu je pak v praxi přebíjena materiální nerovností vlivu. Ale v určitém bodě ta koncentrace bohatství a s ní spojené moci může změnit charakter demokracie natolik, že se začne rozkládat zevnitř.

Jak je podle tebe ten základní rozpor, který popisuješ, prožíván na úrovni každodenní zkušenosti řadového občanstva?

Velmi silně. Demokracie má na štítu napsáno – rovnost, účast, reprezentace, sebevládnutí. Jenže běžný občan spíš zažívá, že jeho hlas má sice formální význam, ale prakticky se rozhoduje někde jinde, že určité zájmy mají mnohem větší váhu, že politika velmi často „doručuje“ něco jiného než to, co slibuje. A z toho vzniká nespokojenost, frustrace, rozhořčení. To není jen psychologický detail. Je to hluboká politická zkušenost. A myslím si, že právě z ní vyrůstá velká část současného resentimentu. Lidé pak nezačnou být jen naštvaní na konkrétní vládu nebo konkrétního ministra, ale mohou se obracet proti samotnému normativnímu rámci systému. Tedy proti demokracii jako takové. To, co se zvenčí často moralisticky odsuzuje jako nepochopitelná podpora nedemokratických aktérů, je z tohoto hlediska vlastně docela pochopitelná reakce na rozpor mezi příslibem demokracie a konkrétní zkušeností s ní. Časem se tak může stát, že se hněv neobrátil jen proti projevům systému, ale i proti jeho hodnotám, proti jeho jádru. To znamená, že pokud demokracie dlouhodobě slibuje účast a rovnost, ale lidé zakoušejí bezmoc a odcizení, může se zrodit odmítnutí demokracie samotné. Ne proto, že by lidé byli iracionální nebo hloupí, ale proto, že se systém stává zdrojem zklamání.

Máme tedy přestat moralizovat a začít poctivě analyzovat?

Ano. Demokratická politika musí pro obyvatele daného státu něco reálně znamenat a dlouhodobě řešit jejich problémy. Když si vezmu třeba ty slavné kulturní války. Ukazuje se, že nelze všechno redukovat jen na hodnotové spory. Socioekonomická situace velmi silně formuje to, co lidé od politiky očekávají. Je podle mě dost absurdní

chtít po lidech, kteří řeší bydlení, energetickou nejistotu, zdravotní problémy nebo obecně existenční tlak, aby jejich hlavním politickým horizontem byla jen slušnost nebo morální hodnoty. V tomhle smyslu ve mně určitá marxovská intuice zůstává. Ne ve smyslu nějakého hrubého ekonomického determinismu, ale ve smyslu, že bytí velmi silně podmiňuje vědomí. Sociálně-ekonomická pozice zásadně ovlivňuje, jak člověk prožívá politiku, jaké má priority, co je pro něj přijatelné a co ne. Představa, že společnost sjednotíme čistě na úrovni hodnot a slušnosti, aniž bychom řešili materiální rozpory, mi přijde sociologicky hodně naivní. Znovu opakuju, musíme vnímat, že žijeme v době zásadního konfliktu demokracie, která předpokládá rovnost všech hlasů, s oligarchií a kapitalismem, který v současné podobě generuje extrémní koncentraci bohatství a s ní spojenou nadměrnou moc. Tento rozpor se pak samozřejmě neprojevuje jednotlivo, ale skrze spoustu dílčích konfliktů, kulturních válek, morálních panik, mediálních přestřelek a podobně. Jenže pod tím vším je velmi často právě tento základní střet.

Tak a teď nepopulární otázka – co s tím? Co dělat?

Návrhů, co s tím, je v politické teorii překvapivě celá řada. Nepřekvapivě však slabinou většiny těchto návrhů je, že méně řeší otázku, jak je prosadit. Není těžké něco napsat na papír. Těžší je vytvořit politickou sílu, která by ty návrhy skutečně prosadila a sama se přitom nenechala integrovat do stávajícího uspořádání. Nicméně tyto návrhy má určitě smysl promýšlet. První a asi nejjednodušší odpovědí je zdanění superbohatých. To opravdu není žádná raketová věda. Pokud někde vzniká extrémní koncentrace majetku, která se přelévá do koncentrace politické moci, je logické snažit se ji omezovat.

V českém prostředí jsou majetkové daně v podstatě minimální. O vyšším zdanění majetku se diskutuje ve Francii, na evropské úrovni a stále častěji i jinde. Tohle je jeden z nejpřímějších nástrojů, jak oslabit nadměrnou moc plynoucí z bohatství.

Druhý směr se týká financování politiky. Pokud víme, že velké peníze deformují demokratický prostor, pak je velmi zvláštní tvářit se, že financování politických stran a kampaní je technická drobnost. Nabízí se výrazně silnější omezení soukromého financování, nebo dokonce jeho úplné vytlačení a nahrazení financováním veřejným. Logika je zřejmá – musíme zasáhnout tam, kde se politika propojuje se soukromým kapitálem.

Tohle zní jako v zásadě nepřekvapivé návrhy. Setkal ses i s něčím neotřelejším?

Můžu zmínit třeba tzv. plebejské instituce Johna P. McCormicka. Jde tu o instituce, jejichž funkcí by bylo korigovat nadměrný vliv bohatých. Může to mít podobu další komory parlamentu, ombudsmanské instituce nebo blokačního mechanismu, který by byl explicitně určen k tomu, aby bránil dominanci nejmocnějších. Samozřejmě okamžitě vyvstává spousta otázek: kdo by v takovém tělese seděl, jak by se ti lidé vybírali, jak by se definoval mandát. Ale ty otázky jsou podle mě produktivní, ne důvod ty úvahy odmítnout. Do stejného pole patří i občanská shromáždění nebo losování místo voleb, což jsou věci, které se v různých podobách objevily třeba ve Francii nebo na Islandu. Jde o zajímavé pokusy, jak některá témata vyjmout z běžné stranické soutěže a předložit je jinému typu veřejného rozhodování.

Existují i nějaké radikálnější návrhy, třeba ve vztahu k médiím nebo veřejnému prostoru?

Určitě. Otázka médií je podle mě úplně zásadní. Pokud si velmi bohatí aktéři mohou kupovat média a skrze ně modelovat veřejný prostor, pak nerovnost nevstupuje do politiky jen skrze financování stran nebo lobbying, ale přímo skrze utváření toho, co je považováno za důležité, myslitelné a legitimní. To je obrovský problém. Na druhou stranu vývoj v posledních letech ukazuje, že někteří oligarchové se vlastnictvím médií začínají zbavovat prostě proto, že je k oslovení svých voličů kvůli sociálním sítím vlastně tolik nepotřebují. Nicméně právě na tomto je vidět, že konflikt mezi demokracií a oligarchizací nezačíná až v parlamentu. Začíná mnohem dříve, už při samotném vytváření veřejného prostoru. Proto si myslím, že veřejnoprávní model médií má navzdory všem svým nedostatkům zásadní význam. Ne protože by veřejnoprávní média byla bezproblémová, ale protože představují jednu z mála protivah vůči čistě soukromé koncentraci mediální moci. Objevují se i radikálnější návrhy, které by v zásadě chtěly bohaté od politického prostoru úplně odstříhnout. Tam už jsem sám opatrný, protože žijeme ve společnosti, kde se politická komunikace odehrává jinak než ve starověkých republikách, na které se někteří autoři odvolávají. Ale jako hraniční příklady a jako cvičení politické imaginace mi to přijde zajímavé. Veřejný prostor, média nebo věda jsou zásadní v tom smyslu, že dávají společností schopnost vůbec rozpoznat, co se v nich děje. Dávají jazyk, kterým to dokážeme popsat. Jeffrey Winters třeba rád opakuje, že jeho teorie v podstatě jen potvrzuje intuici jeho otce, který byl mlíkař a říkal: společnosti vládnou bohatí. Na tom je něco důležitého. Ta intuice často ve společnosti existuje. Lidé vědí, že velké peníze znamenají velkou moc. Ale bez veřejného jazyka, bez analýzy, bez schopnosti to přesněji pojmenovat a bez médií, která to budou tematizovat, se z té intuice těžko stane politická síla. Řekl bych tedy, že bez vzdělávání, bez veřejné analýzy a bez nezávislé novinářiny je velmi těžké jakékoli institucionální změny vůbec prosadit. To nejsou dvě oddělené roviny. Patří k sobě. 🇨🇪

Členové teritoriální obrany, Ukrajinských dobrovolných vojenských záloh, čistí zbraně používané v obraně Kyjevské oblasti před ruskými útočnými drony.
duben 2025

Sídliště v Kramatorsku přezdívané Čečna mělo podle plánu ubytovat uprchlíky z čečenské války. Projekt však nebyl dokončen kvůli chybějícím financím. V roce 2022 jeden z těchto nedostavěných domů zasáhla raketa.
Kramatorsk, duben 2025

Uhelné haldy se staly atributem Doněcké oblasti stejně jako meruňky. Podobné výjevy se objevují po stepích celého regionu. Tento výhled do krajiny byl vyfocený před dvěma roky v Ukrajině, kdy se město stávalo frontovou linií. Dnes je toto hornické město již okupované.
 Ukrajinsk, Doněcká oblast, červen 2025

Lidé neopouští své domy i přesto, že jejich domov zasáhne bombardování. Po ostřelování se dřevotřískové desky běžně stávají náhradou za okenní tabule. Selydove, Doněcká oblast, červenec 2024

Jak se osobně vztahujete k probíhajícím společenským konfliktům? A co vám dává naději a sílu jim čelit?

Šárka Homfray
odborová právnička a spoluautorka podcastu PayGap

Ke společenským konfliktům se vztahuji ambivalentně — na jedné straně mě vyčerpávají, na druhé straně je považuji za nevyhnutelnou součást demokratické společnosti. Někdy můžeme mít pocit, že konflikt je jen důsledek nefunkční komunikace, že se mu můžeme nějakým způsobem vyhnout. Tak to ale podle mě není, konflikty ukazují rozdíly v lidských hodnotách, preferencích, potřebách, zkušenostech a zájmech. Je důležité před nimi nezavírat oči, nebagatelizovat je například zpochybněním inteligence protistrany nebo dokonce její dehumanizací.

Osobně se snažím konflikty neeskalovat, ale ani se jim nevyhýbat. V profesním i veřejném prostoru vidím, jak snadno se z věcné neshody stává osobní útok nebo rezignace na dialog. Přitom právě schopnost „vydržet“ spor, nepřerušit ho ve chvíli nepohodlí a neuchýlit se k jednoduchým soudům, považuji za klíčovou dovednost dneška. Konflikt nemusí být destruktivní — může být produktivní, pokud si zachováme základní respekt a ochotu porozumět.

Ráda bych řekla, že naději mi dává, že se řada lidí a organizací různého typu snaží o kultivaci veřejné debaty, o vytváření bezpečného prostoru, o prohloubení schopnosti skutečně naslouchat. Realitou ale je, že dostatek takového úsilí kolem sebe nevidím. Spíše se bohužel setkávám s elitářským povyšováním nad ty, kdo jsou „mimo“. Ale v profesním životě jsem zažila poměrně hodně situací, kdy se nám podařilo najít společnou řeč, i když to zpočátku vypadalo nemožně. Takže vím, že to jde, a toto vědomí mě posiluje v situacích, kdy stojím tváří v tvář dalšímu sporu.

Eva Marie Růžena
básnířka a performerka

Díky poznání toho, že jsem hypo-empatická hypersenzitivní autistka a hraničář s komplexním PTSD a kosterní bolestí, se konečně nemusím stydět za svoje limity. Tudíž nebylo těžké se s nimi smířit. Osobně mám paradoxně velmi požehnané období a raduju se. To ale není zahleděnost! Jsem silnější a užitečnější, než kdybych volila přehlacení informacemi, strach a sebeobviňování. Byť zvenčí to může působit, že nic nedělám, něco se chystá. Tvořím svým tempem a způsobem na bitevním poli, kde se skutečně nacházím. Jednoduše vím, že dělám, co můžu, a to mě uzemňuje. Naději a sílu mi dávají především tři věci:

- Ohromující respekt vůči mateřství mých blízkých, tedy že se inteligentní, milující a imaginativní ženy podílí na tvorbě nové generace.
- Abych neupadala v panické ataky, aktivně přehlížím, co mi běží hlavou, pokud jsem vyčerpaná, přehlcená, hladová, žíznivá nebo opilá.
- A obecně že se děje tvoření, a nemyslím jen to umělecké, ale hlavně to mezilidské — hovory, péče, respekt, pravdivost, velkorysost, obdarovávání, důvěra... přítomnost. Protože tvoření generuje lásku.

Jiří Bureš
evangelický farář

Pokud jde o současné konflikty, jsem rozpolcený. Na jednu stranu prožívám velký strach o demokracii, rovnost, mír. Prožívám hořkost nad absurdně promarněnými životy na Blízkém východě a na Ukrajině, nad tím, jak tomu přihlížíme. Prožívám osamělost v trápení se nad trpící planetou. Na druhou stranu — asi to zní podivně — mne napjatá doba vzrušuje, víc čtu články a studie, víc času věnuji angažované kultuře, víc se modlím a medituji. Alespoň není dnešek nudný a prázdný, alespoň se může ukázat, jestli nám o něco zásadního jde a co tím zásadním je. V konfliktu může záležet na každém pravém činu, na každém člověku. Malé věci a chvíle se stávají velkými. Je to dobrodružné.

Vzpomínám na devadesátky a přelom nultých let, kdy se svět zdál být jednou velkou příležitostí k úspěchu, kdy vznikly teorie o konci dějin a vítězství demokracie v tržním blahobytu a růstu. Jako by se tehdy zastavil čas, vše bylo jasné. Teprve později se ukázalo, že to byly příležitosti a vítězství jen pro vybrané, pro naši část světa. Ani konflikt nezmizel, skrýval se pod přeludy věčného bohatství a nekonečně plundrovatelné planety. Dnešní napětí vzešla z tehdejšího sebeklamu. Konflikt nás může a má vést k prohlédnutí, k pokání a k akci. Je to náročné a zároveň vzrušující.

Naděje je klíčové slovo, pro mne klíčový rozměr víry. Nevíme, co se stane za rok, nevíme, jak projdeme touto nebo tamtou krizí. Nevím, jak budou žít moje děti; čemu budou vystavené? Naděje neznamená, že si maluji svůj bezpečný svět. Ale to, že vidím budoucnost, která je otevřená a plná dobrých možností. Pro všechny, i mé dnešní protivníky. Představuji si to trochu jako obraz, vidím plátno děsivého nepokojného světa, které má ale rám: a tím rámem je naděje.

Milena Bartlová
historička umění

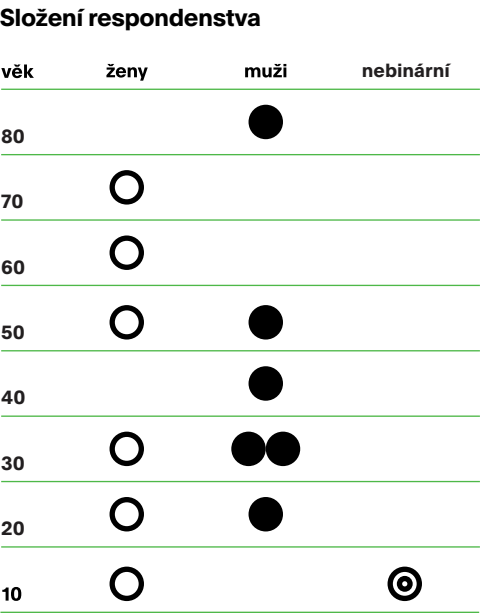
Nemyslím si, že kultura pozitivního myšlení je dobrá věc. Takže: nevidím to jen jako společenské konflikty, jsme jako lidstvo v konfliktu s celým světem na této planetě, s tzv. přírodou i se sférou ducha. Aktuální krizi pohání exponenciálně rostoucí rychlostí globalizovaný kapitalismus, je velmi hluboká a vystavuje nás všechny enormní zátěži, protože nejsme schopni adekvátně reagovat. Krizové dění zametáme pod koberce a masový nárůst psychických problémů u dětí i dospělých, pokles porodnosti nebo nárůst nového fašismu připisujeme něčemu jinému. Osobně mám dvě strategie. Na akutní zátěž bylinky, homeopatii, tzv. zdravější životní styl a hlavně se co nejvíc držet hmotné reality. Na hlavní problém mi pomáhá přiznat si, že opravdu je to největší krize, fakt bude všechno jinak a vážně nikdo neví, co se bude dít. ☹

Konflikt v každodennosti mezi ohrožením a nadějí

Tato anketa vznikla jako malá, záměrně neformální sonda do toho, jak lidé z našeho blízkého okolí přemýšlejí o konfliktu. Vedly nás k tomu dva hlavní důvody. Zaprvé jsme chtěli rozšířit vlastní uvažování o tématu tohoto čísla a získat další impulzy skrze lidi, kteří se pohybují v našem okolí. Ne ve všech případech jejich hlas výrazně zasahuje do veřejného prostoru a zároveň mluví z odlišných pozic v rámci životního běhu, zkušeností a prostředí. Za druhé jsme chtěli téma konfliktu otevřít v osobních rozhovorech, pustit se někdy na velmi tenký led a podpořit možnost přijmout konflikt coby fenomén, kterým je potřeba se zabývat, pokud chceme směřovat k nenásilí ať už na úrovni osobních nebo až geopolitických vztahů.

Oslovili jsme 13 lidí podle jednoduchého klíče – věku a genderu. Odpovědělo 7 mužů, 5 žen a 1 nebinární osoba.

Věkově jsme soubor rozdělili do tří širších kategorií. Do 30 let spadají čtyři odpovědi: jedna nebinární osoba a muž ve věku do 20 let, dále jedna žena a jeden muž ve věku 21–30 let. Ve střední kategorii 31–50 let jsou zastoupeni čtyři lidé: jedna žena a dva muži ve věku 31–40 let a jeden muž ve věku 41–50 let. Ve skupině nad 50 let odpovědělo pět lidí: jeden muž a jedna žena ve věku 51–60 let, jedna žena ve věku 61–70 let, jedna žena ve věku 71–80 let a jeden muž ve věku 81–90 let.

Respondentstvo odpovídalo na dvě obecně laděné otázky.

- Co se ti vybaví jako první, když se řekne slovo konflikt? Jaké asociace, významy a zkušenosti se ti s tímto slovem pojí?
- Jak podle tebe přistupují ke konfliktu tvoji vrstevníci, případně lidé, s nimiž se nejčastěji setkáváš a trávíš čas?

Komentované citace výpovědí můžete jistě číst jako sondu do různorodého uvažování o konfliktu, porovnat výpovědi s vlastními zkušenostmi, sami výpovědi dointerpretovat či se ptát po vlastních postojích vůči konfliktu. Anketu nabízíme nicméně také jako inspiraci pro vlastní praxi a návod, jak toto téma otevřít s lidmi ze svého okolí, třeba se svými blízkými nebo s lidmi z práce. Paradoxně může i toto nepříjemné téma sblížovat a vztahy posilovat do chvil krizí, pokud se otevírá v prostoru bezpečí a (sebe)důvěry a v momentě dostatku kapacit na obou stranách. Co si myslí o konfliktu vaše prateta, švagr nebo třeba neteř?

Konflikt jako válka, rezignace nebo odpor
V řadě odpovědí v naší anketě byla první spon-tánní asociací ke slovu konflikt – válka. Pro část respondentstva tak dané slovo okamžitě evokuje ruskou invazi na Ukrajinu, velmo-ci, které chtějí vládnout, vztyčené vlajky, palbu a armády stojící proti sobě:

„Představím si vztyčené vlajky, bránění pozic, palbu. Představím si lidi, kteří stojí proti sobě. (...) konflikt je alespoň v mojí hlavě hned vedle slova válka. Všímám si toho kolem sebe v širším okolí ve vzrůstající míře, protože ty představy nejsou jen v našich hlavách, ale v našem vnímání a chápání situací (...). Je to nepřítel, bacha! Bojuj, nebo uteč! Vyhraješ, nebo prohraješ!“

(Muž, 28)

Obraz válečného konfliktu se v odpovědích objevuje v několika podobách. Zaprvé jde hlavně o velmoci, jejich zájmy, nadvládu, kontrolu nad surovinami, peníze a moc. V tomto pojetí není konflikt prostorem, v němž by bylo možné hledat společné řešení. Je to spíše výraz logiky ovládnutí: silnější usilují o kontrolu a obyčejní lidé takové dění v zásadě nemohou ovlivnit:

„No, že to je jenom konflikt mocností. Ať je to jedna, nebo druhá, protože ať se to ukáže z jakýkoliv stránky, tak vždycky bude chtít vládnout všemu – ať jsou to Američani, nebo Rusové, protože jsou to velmoci (...). Protože chtějí mít nadvládu. A nadvládu nad surovinami, protože to je nejdůležitější. Proč pak Trump sebral prezidenta a odtáhl ho, aby tam dosadil svoje lidi? Aby si to mohl ovládnout. Pak to zase postaví proti sobě – takhle to je pořád (...), jde o peníze a o moc. (...) o nic jiného nejde.“

(Muž, 83)

„Třeba jako první, v tu ránu – válečnej konflikt. Například konflikt Rusko–Ukrajina. To je nesmyslná válka, která vůbec nemusela být.“

(Žena, 70)

„Úplně první, jak se řekne konflikt, mě napadlo Rusko–Ukrajina. Válečný konflikt.“

(Muž, 59)

S vnímáním konfliktu jako války se pojí i pocity bezmoci a rezignace. Na geopolitické úrovni může být konflikt vnímán jako něco, co běžný člověk nemůže vůbec ovlivnit:

„Oni nás akorát potřebují, abychom je zvolili. Jinak nemáme žádný vliv. Dneska už nemůžeme věřit ani tomu, že je to poctivé. Všechno je jednostranné, aby to vyhovovalo systému. Bylo to za bývalého režimu a je to i teď, takže se nic nezměnilo. (...) To nemá cenu řešit, my to nezměníme.“

(Muž, 83)

„Všichni kolem mě zlomili hůl nad lidstvem a ztratili jakoukoliv naději a víru v to, že by někdy mohl být svět v pořádku.

Neřešíme to, protože bychom se museli zabít.“

(Muž, 35)

Kontrastní k rezignaci jsou potom výpovědi, které vedou k přemýšlení nad tím, jak se bránit, organizovat a chránit druhé. I tento druhý pól je důležitý, protože ukazuje, že ohrožení nemusí vždy končit jen ústupem. Někdy se otevírá i možnost kolektivní akce:

„A geopolitika? V mojí bublině nejde o to, že by geopolitická témata vyvolávala spory, ale spíš jaká témata přináší na stůl. Mám kamarádstvo s původem na Ukrajině, v Íránu, v Srbsku. Co kdyby na nás zaútočil sousední stát? Kdybych viděl, jak policie bije obuškem do obličeje moje kámošstvo, šel bych je aktivně bránit? Jak se vůbec společně aktivně bránit? (...) rozhodně jsem se nedozvěděl, jak se bránit opresivní moci, jak se organizovat během konfliktu (vnějšímu i vnitřnímu) a chránit lidi kolem sebe. To se dozvídám tu a tam v aktivistických kruzích. Myslím, že přiznání si toho, že žijeme uvnitř konfliktů, nám může pomoci hledat spravedlivější budoucnost.“

(Muž, 28)

Příbuznost pojmu válka ke slovu konflikt v myslích našeho respondentstva není ničím překvapivým. Jde totiž o obecnější kulturní model, důležitou metaforu, podle níž si konflikt můžeme vůbec představit. Jak upozorňuje jeden z respondentů, metafory jsou důležitou součástí našich životů:

„Jako bývalý student lingvistiky si hned vzpomenu na Lakoffa a Johnsona a jejich *Metafory, kterými žijeme*. Autoři ukazují, že abychom rozuměli abstraktním částem našich životů (což konflikt do jisté míry je), připodobňujeme je našim tělesným zkušenostem skrze různé metafory. Jednou z nich je právě VÁLKA. Proto když se potkáme s někým a neshodneme se, začneme se snažit jej v diskusi *přebíjet*; dále *napadneme* jeho tvrzení; hledáme *slabiny* v jeho argumentaci. Samozřejmě to vidíme i v nejvyšších patrech politiky, kde se pořádají předvolební televizní *souboje*; příznivci*kný se šikují do *táborů s vlajkami* a redakce netrpělivě čekají, kdo koho *srazí na kolena*. To, že takhle (...) mluvíme a jednáme, je ale věc vžitá a rozhodně ne neměnná.“

(Muž, 28)

Jde o připomenutí, že náš jazyk rozprostírající se kolem slova konflikt je významně ovlivněn právě válečným slovníkem. Konflikt tak lze velmi jednoduše pochopit jako souboj, v němž stojí dvě strany proti sobě. Asociace konfliktu s válkou proto v anketě není jen okrajová. Je jedním z rámců, které pomáhají pochopit, proč je konflikt v dalších odpovědích tak často spojen se strachem, vyhýbáním nebo potlačováním.

Konflikt jako ohrožení – strach, stažení, potlačení, internalizace
Připodobnění konfliktu k válce nám umožňuje lépe porozumět patrně nejdůležitější (co do

četnosti výskytů) vrstvě odpovědí v naší anketě, které rámuji konflikt jako něco ohrožujícího. Pokud je vzájemný nesouhlas rámován od počátku jazykem boje, útoku a obrany, obtížnější se chápe jako běžná, omezená nebo dokonce produktivní součást vztahů. Právě v tomto smyslu se v anketě konflikt velmi často objevuje jako zkušenost destabilizace a nejistoty. Člověka tak například konflikt nutí stáhnout se či otevřít otázku, zda neudělal něco špatně on sám. Konflikt nemusí být prožíván jen ve vztahu k druhému, ale i jako vnitřní otřes, který zasahuje sebehodnocení a pocit bezpečí:

„Mojí první asociací bylo ohrožení. Úplně automaticky. Mám to uložené v těle. Protože většinu mého života byl pro mě konflikt zdrojem ohrožení, který mě nutil se stáhnout. Konflikt byl vždycky něco, z čeho jsem odcházela destabilizovaná a nejistá, jestli jsem něco neudělala špatně. (...) Hlavní otázka vždycky byla, jestli nejsem já ta špatná.“

(Žena, 36)

Silný je v tomto ohledu právě motiv strachu. Ten má několik podob: strach ze ztráty půdy pod nohama, ze zhoršení situace, z rozbití vztahu, z odsouzení okolí i z toho, že konflikt člověka vtáhne do něčeho, co sám neovládá a výsledek už nebude možné zvrátit:

„Z konfliktů vnímám strach – ze ztráty půdy pod nohama, z odsouzení okolí (...), že to ještě zhorším, tak to radši neudělám.“

(Žena, 28)

„Jsem dítě z rozvedeného manželství, naši na sebe před rozvodem poštěkávali, hádali se, a mně proto doma nějakou dobu chybělo bezpečné prostředí. Od té doby pro mě konflikt představoval něco negativního, ničivého, čemu jsem se hodně vyhýbal.“

(Muž, 43)

Konflikt je v tomto pojetí více rizikem, které je třeba včas utlumit. Z toho důvodu se v odpovědích opakovaně objevuje snaha konfliktu (mezi nejbližšími) předcházet, odklánět jej, stočit řeč jinam nebo jej vůbec neotevírat:

„...my jsme se už třeba naučili s tatškou, že stočíme řeč někam jinam. Když víme, že ta druhá strana má úplně jiné názory nebo jiné postoje. Tatka to umí. On je v tom mistr. Stočí řeč úplně někam jinam.“

(Žena, 59)

S tímto úzce souvisí i motiv potlačování. V řadě odpovědí konflikt nezmizí, jen se neodehraje navenek. Místo otevřeného střetu se přesouvá dovnitř člověka nebo do jiných vztahů. Nekonfliktnost zde tedy neznamená absenci střetů, ale jejich internalizaci. Konflikt je přítomný, jen není veřejně artikulovaný:

„To já právě neumím. Já to v sobě dusím, a dusím to léta (...). Když to jde přejít, nemyslet na to nebo se nějak povznést, tak to udělám (...). Bohužel je mi z toho ale zle. (...) Někdy to i probřečím. (...) Nikomu se s tím ale nesvěřuju.“

(Žena, 70)

„V poslední době, v práci nebo mezi kamarády, nedávno jsem byla i na srazu (...), tak je pravda, že se lidi nechtějí přít. Nechtějí do žádného názorového konfliktu, tak raději moc nemluví. (...) Nikdo moc nemluví o politice ani dalších věcech.“

(Žena, 59)

Další výraznou vrstvou je prevence skrze anticipaci. Některé odpovědi ukazují, že vyhýbání se konfliktu není jen pasivní ústup, ale

velmi aktivní praktika. Někdy tak jde o velmi náročnou vztahovou práci. Člověk sleduje nálady druhých, odhaduje jejich reakce, přizpůsobuje načasování, mírní situaci nebo konflikt zneviditelnuje ještě předtím, než by mohl vůbec vypuknout. Ohrožující konflikt tak nevede jen k mlčením, ale i k velmi jemným strategiím anticipace:

„Dá se těm konfliktům předcházet. Hlavně mezi blízkýma lidma. Ty lidi musíš znát a předvídat, co by se stalo, kdybys s něčím začala a jaká by byla odezva. (...) Já třeba svého muže znala hodně dobře. Skoro vůbec jsme se nehádali. Když s něčím začal, tak já začala s něčím jiným, odklonila jsem to nebo mírnila. Ten konflikt jsem prostě zlikvidovala.“

(Žena, 70)

Konflikt jako potenciálně pozitivní síla – rozpouštění napětí a vyjednávání rozdílů
Vedle odpovědí, které konflikt rámuji jako ohrožení, se v anketě poměrně silně objevuje i druhá linie: konflikt jako něco, čemu se nelze ani úplně vyhnout ani jej vytěsnit, ale s čím je třeba vědomě pracovat. Nejde přitom o opačný extrém, tedy o oslavu konfliktu jako takového. Spíš o snahu zbavit ho výhradně negativního významu a chápat jej jako součást vztahů, kolektivního života i společenské změny.

„Věc, na kterou často narážím, je to, jestli je pro nás jako pro společnost konflikt dobře, nebo špatně. Podle mě je dobře, když jsou dva lidé, kteří mají opačné názory, a dokážou ten konflikt kultivovaně vést. Jako společnost ale kultivovaný konflikt a diskuse o různých názorech nezvládáme.“

(Muž, 18)

„První věc, kterou bychom v téhle diskusi měli říct, je, že když má někdo jiný názor než já, je to naprosto v pořádku. Nemusí to znamenat, že jsme nepřátelé a že se vůbec nemůžeme bavit. Mělo by se rovnou přemýšlet nad tím, jak o tom názorovým konfliktu diskutovat a jak to řešit. (...)

(Muž, 18)

V této vrstvě odpovědí se opakovaně vrací představa, že problém není samotná existence konfliktu, ale způsob, jakým s ním zacházíme. Konflikt tu není chápán jako selhání vztahu ani jako automatický přechod do nepřátelství, ale jako moment, v němž se vyjevuje nesoulad, napětí nebo rozdíl, s nímž je potřeba se nějak vyrovnat. To může znamenat věci pojmenovat včas, nenechat je dlouhodobě vyhnívat, neztotožnit nesouhlas s útokem a neusilovat primárně o vítězství nad druhou stranou. Důležité je, že cílem zde nemá být porážka protivníka, ale obnovení možnosti spolu mluvit, případně spolu dál existovat:

Nemělo by jít o výhru a poražení druhé strany. Obě strany musí být ochotny vzdát se určité části své pravdy nebo toho, co vnímají jako svoji pravdu, aby našly společnou řeč, která jim pomůže koexistovat a nebýt pořád v tenzi. Kultivovanou debatou se k tomu můžeme dostat.“

(Nebinární, 17)

„Čím dřív si řekneme, že se něco mezi námi děje, tím dřív můžeme jít zase spolu dál.“

(Muž, 28)

„Já kdybych to uměla, tak bych to vždycky řešila, když už ten konflikt je. (...) Nenechávala bych to vydusit nebo vyhnít nebo něco takového. (...) Pak je to takový chození kolem horké kaše.“

(Žena, 70)

Část respondentstva tak konflikt chápe jako potenciálně potřebný. Ne proto, že by byl příjemný, ale proto, že může uvolnit nahromaděné napětí, vyjasnit vztahy, pojmenovat problém nebo ukázat hranice toho, co je ještě přijatelné a co už ne. V tomto pojetí je konflikt někdy dokonce zdravější než jeho absence. Vyhýbání se mu za každou cenu může znamenat, že se nesoulad jen hromadí nebo se vrátí později v daleko horší podobě. Rehabilitace konfliktu zde tedy znamená uznání, že bez určité míry střetu se vztahy či širší společenské konstelace často udržují jen ve falešné rovnováze:

„Myslím, že součástí dospělosti je postupné uvědomění, že konflikt není jen čistě negativní jev, že je to nějaká forma vybití energie, řešení napětí nebo nesouladu, přirozené vyústění jevů, které nemůžou pokračovat donekonečna. (...) vyhýbat se mu za každou cenu občas znamená uměle uchovávat věci v nerovnováze nebo ucpávat pojistný ventil na papiňáku. Takže se učím tuhle ‚konstruktivní‘ stránku konfliktů respektovat a neutíkat před ním. (...) druhá pozitivní stránka konfliktů je udržování hranic a hodnot. Postupem času jsem došel k tomu, že couvat před konflikty za každou cenu znamená nutně narazit časem zády na zeď. Takže jsou konflikty, do kterých dneska půjdu kdykoliv a rád, protože reprezentují nebo vymezují hranice toho, kdo jsem a na čem mi záleží.“

(Muž, 43)

„Vybaví se mi přitom potřeba změny, kdy lidé fungují v určitém systému a přejí si ho změnit. Na základě toho se potom může odehrát nějaký konflikt, který je do jisté míry nevyhnutelný.“

(Nebinární, 17)

Zároveň se v odpovědích ukazuje, že taková práce s konfliktem není samozřejmá a vyžaduje určité dovednosti, podmínky a (institucionální) zázemí. Respondentstvo opakovaně zmiňuje mediace, větší schopnosti rozlišovat mezi jiným názorem a nepřitelem nebo vůbec schopnosti konflikt vést tak, aby se nerozpadl vztah. Nejde tu o psychologické vlastnosti jednotlivce, ale i něco, co se člověk může učit a co může být podporováno nebo naopak zanedbáváno ve škole, v pracovním prostředí nebo v jiných společenských kolektivech:

„Kdyby v rámci školství bylo nějakým způsobem podporováno, že máme do konfliktů jít, že se nemáme obávat se vyjádřit proti něčemu, co vypadá jako převládající společenský názor, tak by to mohlo pomoci. Naši generaci určitě.“

(Nebinární, 17)

„Dovedu si představit, že spousta konfliktů, i v té samosprávě, by se dala odbourat tím, že by se víc zapojovala mediace, nebo kdyby tady byla snaha konfliktům předcházet (...). Je potřeba se je naučit nějakým způsobem řešit (...). Když tohle vidím u mladších kolektivů, kde je to pro ně už standard, třeba i na školách se s tím víc pracuje, tak v tom vidím velkej pokrok.“

(Muž, 38)

V odpovědích se objevuje i čistě praktická rovina soustředící se kolem otázek typu – jak mluvit, kdy spor otevřít, jak nastavit prostor, jak oddělit problém od osoby, kdy věc nechat krátce vychladnout a kdy ji naopak nenechat:

„Lakoff a Johnson zmiňují možnost, že by se o sporech mluvilo jako o tanci. To je moje výzva divadelně-taneční komunitě. Pojďme hledat možnosti, jak vnímat ostatní jako partnerstvo v prostoru, reagovat na jejich impulsy, nechat zaznít i ty tišší hlasy, a zkusme chápat, že se jedná o naše společné dílo.“

(Muž, 28)

V některých odpovědích je patrná snaha přerámovat konflikt mimo logiku válečného střetu. Ne jako boj dvou táborů, ale jako proces, v němž je možné reagovat na impulsy druhého, slyšet i slabší hlasy a hledat způsob, jak situaci unést bez úplného popření rozdílu:

„Osobně mám strach ze vztyčování vlajek a budování táborů uvnitř kolektivů i institucí a sám k sobě se snažím být v tomto ohledu podezřívavý. Jak z toho ven? Máme možnost změnit to, jak mluvíme, ale někdy stačí i jiné nastavení situace a to, jak si sedneme. Když jsme pořádali studentskou debatu mezi kandidátsvem na děkanku DAMU, posadili jsme je vedle sebe, ne proti sobě (...), před ně na stůl jsme postavili pokojovou rostlinu a bavili*y jsme se o tom, jak o ni (stejně jako o naši školu) pečovat (...). Taky se učím to, že nemusím kolem druhých chodit po špičkách, že si můžeme říct věci napřímo. (...) Důležité je to něco, ne někdo.“

(Muž, 28)

Tato vrstva odpovědí tedy posouvá konflikt od obrazu jasné hrozby k představě náročného, ale mnohdy nezbytného procesu. Zároveň si jsou odpovídající v anketě velmi dobře vědomi i toho, že produktivní vedení konfliktů závisí na spoustě předpokladů. Na komunikačních dovednostech, na míře bezpečí, na ochotě obou stran konflikt nést a na představě, že druhý není jen někdo, koho je třeba zničit nebo umlčet.

Konflikt a nerovnosti – hierarchie, nástroje a kapacity

Dosavadní odpovědi by mohly svádět k představě, že konflikt je především otázkou individuálního postoje, dovedností nebo ochoty spolu mluvit. Další výrazná vrstva ankety ale tento obraz výrazně komplikuje. Připomíná totiž, že ne každý konflikt se odehrává mezi relativně rovnými stranami a že právě nerovnost často rozhoduje o tom, jak konflikt vzniká a jak probíhá. Konflikt tu tedy není jen střetem názorů, ale také střetem společenských pozic a zdrojů, které mají zúčastnění k dispozici. V některých odpovědích se tak nerovnost objevuje přímo jako zdroj konfliktu. Nejzřetelnější je to tam, kde respondentstvo spojuje mezilidské napětí s ekonomickými rozdíly a s pocitem, že se společnost rozpadá do stále ostřeji oddělených vrstev:

„Je to rozdíl ekonomický. (...) Já nevím – někdo má 400 tisíc plat a kuchařka má 20 tisíc. (...) Tím pádem ty spory mezi lidmi vznikají. Za bývalého režimu ty spory nebyly, vztahy byly přátelštější. (...) Všichni byli na jedné úrovni. Rozdíly byly malé – třeba pár stovek. (...) Dneska jsou to statisíce. Dneska se to dělí na kasty. (...) Nemůžu respektovat někoho, kdo je o dvě třídy jinde ekonomicky. Stačí se podívat na rozdíl mezi venkovem a městem.“

(Muž, 83)

V odpovědích se tak často objevuje situace, v nichž jedna strana má více moci než druhá. V takových případech už konflikt nelze jednoduše popsat jako příležitost k růstu, vyjasnění nebo společnému hledání řešení. Jinak vypadá střet mezi dvěma blízkými lidmi, jinak konflikt mezi učitelkou a dítětem, mezi majitelem bytu a nájemníkem nebo mezi institucionálně silnější a slabší stranou. Tam, kde jedna strana může druhou potrestat, vytlačit nebo poškodit, ztrácí konflikt podobu relativně otevřeného sporu:

„Na střední jsme byli na nějakém výjezdu právě na téma konflikt, kde se nám to lektor snažil přerámovat stylem ‚konflikt je příležitost k rozvoji a vyčištění vzduchu‘. Dlouho jsem to tak brala, ale dnes mi v jeho definici chybí zohlednění různých silových nerovnováh – je příležitost k rozvoji, když budu ve své roli učitelky křičet na šestileté dítě? Když majitel bytu kvůli politickým neshodám neprodlouží po roce smlouvu nebo zvýší nájem?“

(Žena, 28)

Důležitý je v tomto ohledu i motiv nerovné možnosti do konfliktu vůbec vstoupit. Některé odpovědi ukazují, že slabší nebo méně legitimní pozice vede k větší opatrnosti, zdrženlivosti a sebekontroli. Ne každý si může dovolit být přímočarý, konfliktní nebo „dělat dusno“. Pro někoho je bezpečnější ustupovat nebo mlčet:

„Třeba v tom Mnichově, když jsem byla. Tam jsem přehlížela řůru věcí (...) a pořád se to všechno dohromady hádalo. (...) Možná bych k tomu i něco řekla, ale nebyla jsem Němka. Byla jsem cizinka. Nemohla jsem si dovolit to, co si dovolují oni.“

(Žena, 70)

V souhrnu se ukazuje, že konflikty nelze chápat odděleně od vztahů a pozic, v nichž vznikají. Nestačí se ptát, zda lidé umějí nebo neumějí efektivně komunikovat. Je třeba se ptát i na to, kdo v konfliktní situaci má „společenskou převahu“, kdo má větší prostor jednat, kdo může bez větší újmy riskovat a kdo si naopak konflikt nemůže dovolit.

Konflikt a věk

V odpovědích se konflikt neobjevuje jen jako individuální zkušenost, ale i jako něco, s čím se různé věkové skupiny potýkají odlišně. Ve výpovědích lze zachytit opakující se představy o tom, jak se kdo naučil s konfliktem zacházet. Starší generace jsou tu častěji spojovány buď s přecházením konfliktu, nebo s tvrdšími reakcemi, zatímco mladší se mají častěji otevírat představě konfliktu jako produktivní síle a větší citlivosti k tomu, jak konflikt vědomě vést:

„A když jsme u toho, co mě sere, tak jsou to právě malicherné konflikty lidí o generaci dvě starších než já, kteří si spolu neumí sednout a promluvit.“

(Muž, 28)

„Oproti třeba generaci našich rodičů, u kterých mám zkušenost, že konflikty se řeší buď útokem, anebo totálním ústupem (...), tak mám pocit, že s tím dokážeme možná pracovat trošku vědoměji (...), ne tak černobíle.“

(Žena 36)

„Vyrůstal jsem v devadesátkách. Vychovávala mě generace, kde se na to moc nehrálo. (...) Viděli jsme, že se konflikty přecházejí, než že by se nějak řešily (...). Takže pro mě je to celý nový svět – jak se dá pracovat s konfliktem, jakými různými nástroji, v partnerském životě, v pracovním prostředí, v politice. (...) Seznamuju se s tím až v dospělosti.“

(Muž, 38)

Zároveň ale odpovědi nenabízejí jednoduchý příběh o pokroku skrze věkové skupiny. Vedle motivu, že mladší kolektivy mají víc zdrojů a nástrojů pro práci s konfliktem, se objevuje i jiný obraz současnosti: otažitost, únava a předčasné vzdávání některých zásadních konfliktů u nejmladších:

„Naše generace, jak ji pozoruji, se ocitá na poli několika velmi zásadních společenských konfliktů, a právě ta určitá otažitost, neochota ty konflikty nějak reflektovat nebo je v sobě řešit, je něco, co třeba v mém okolí docela převládá. (...) Myslím si, že spousta lidí už dopředu ten konflikt nějak vzdala a přijala to, že pokrok je něco, co prostě musíme zpracovat do svých životů.“

(Nebinární, 17)

Důležité také je, že odpovídající sami často váhají, nakolik vůbec mohou mluvit za „svou generaci“. Generační soudy jsou proto v anketě formulovány opatrně, skrze vlastní okolí, bublinu nebo konkrétní zkušenost.

Ambivalence konfliktů

Anketa nakonec neukazuje konflikt jako jednu neproblematickou věc. Pro část respondentstva je konflikt především válka, nadvláda a střet sil. Pro jinou jde o zkušenost ohrožení, destabilizace či něčeho, co je lepší tlumit, odkládat nebo nést v sobě. Pokud se v anketě něco opakuje napříč různými odpověďmi, pak je to napětí mezi dvěma póly. Mezi konfliktem jako hrozbou a konfliktem jako nezbytnou součástí společného života, kterou pokud dokážeme dobře zpracovat, může být i nadějí do budoucna. Konflikt se tak neukazuje ani jako něco, co je třeba za každou cenu odstranit, ani jako hodnota sama o sobě. Spíš se nám odhaluje jako zkouška uspořádání, v nichž spolu žijeme. Zkoušce je vystaveno nastavení našich vztahů, fungování institucí a také distribuce prostředků a zdrojů, které máme k tomu, abychom konflikt unesli jinak než jen jako pouhý boj.

Právě v této nejednoznačnosti je podle nás anketa nejzajímavější. Neukazuje jeden trend ani jednu převládající představu o konfliktu. Může být užitečná ne jako soupis hotových závěrů, ale jako série podnětů k dalšímu přemýšlení o tom, co vlastně od konfliktu čekáme, čeho se při tom bojíme a za jakých podmínek jej dokážeme chápat jako součást běžného společného života. 🌀

BDSM slovníček

Aftercare

Péče po skončení BDSM hry. Může zahrnovat rozhovor, fyzické zklidnění, ošetření těla, jídlo, čaj, objetí, ticho nebo i pozdější zprávu či telefonát. Smyslem je pomoci účastníkům vrátit se z intenzivního prožitku do původního stavu.

Akce

Organizované setkání, večer, workshop nebo jiný prostor, kde se lidé z BDSM subkultury setkávají, seznamují nebo *akční*. Každá akce může mít vlastní pravidla a vlastní způsoby práce s nováčky.

BDSM

Akronym skládající se ze slov bondáž a disciplína, dominance a submisivita, sadismus a masochismus. V praxi jde o široké pole konsenzuálních aktivit, které mohou zahrnovat mocenskou nerovnováhu, bolest, omezení pohybu, rituály, stylizaci nebo práci s různými rolemi.

Bondáž

Omezování pohybu, typicky pomocí provazů, pout nebo jiných pomůcek. Může mít erotický, estetický, mocenský i čistě senzorický rozměr. Ne každá bondáž je automaticky BDSM, ale v BDSM patří k základním okruhům praktik.

Bottom

Osoba, která je příjemcem či příjemkyní daných praktik a aktivit. Nemusí jít automaticky o submisivní roli. Bottom je spíš označení pro pozici v konkrétní situaci.

Consensual non-consent / CNC

Česky se někdy překládá jako konsenzuálně-nekonsenzuální praktiky. Jde o předem domluvenou hru, která může navenek připomínat překonávání odporu nebo ztrátu kontroly, ale její rámec je předchozím souhlasem vyjednaný.

Drop

Dodatečný psychický nebo fyzický propad po intenzivní hře, který může přijít až po hodinách nebo dnech. Může se projevit únavou, smutkem, podrážděností nebo pocitem prázdna. Právě proto je důležitá následná péče.

Edge play

Česky „hra na hraně“. Označení pro zvlášť rizikové praktiky, u nichž už reálně hrozí vážné zranění nebo jiné závažné následky.

Fetiš materiály

Materiály nebo objekty, které mají pro některé lidi erotický, estetický nebo symbolický význam (latex, kůže nebo PVC).

Flow

Stav silného soustředění a ponoření do činnosti. Někdy je přirovnáván ke změněným stavům vědomí, které mohou při některých BDSM aktivitách nastávat.

Hra

V BDSM důležitý pojem, protože upozorňuje na pravidla a předem domluvené rámování celé situace. Dochází tak k vymezení specifického prostoru, v němž se určité jednání odehrává za předem stanovených podmínek.

Kink

Širší zastřešující označení pro sexuální nebo intimní preference a praktiky, které se vymykají představě „běžného“ sexu. Ne každý kink je BDSM a ne každé BDSM se musí označovat slovem kink, ale pojmy se často překrývají.

Subkultura

Sociální prostředí, v němž se kolem BDSM sdílejí zkušenosti, pravidla, jazyk, normy a způsoby edukace. Často je to právě subkulturní prostředí, které často předává bezpečnostní rámce a slovník.

Konsensus/souhlas

Jeden ze základních principů BDSM, který říká, že všichni zúčastnění participují na všech aktivitách vědomě, svobodně a informovaně. V BDSM se na souhlas a informovanost obvykle klade větší důraz než v běžných představách o sexualitě, protože se zde často pracuje s intenzivními nebo asymetrickými situacemi.

Mocenská nerovnováha

Záměrně vytvořený rozdíl v moci, kontrole nebo rozhodování mezi účastníky. V BDSM nejde o skrytou nebo nepojmenovanou převahu, ale typicky o něco, co je domluvené a rámované.

RACK

Zkratka pro risk-aware consensual kink. Přístup, který říká, že některá rizika nelze zcela odstranit, ale lze o nich vědět, mluvit o nich a minimalizovat je.

Role

Domluvená pozice, kterou člověk v rámci hry nebo dynamiky přijímá. Může jít například o dominantní, submisivní, top nebo bottom roli. Role nemusí automaticky vypovídat o osobnosti člověka mimo BDSM kontext.

Safeword/stopka

Předem domluvené slovo nebo signál, kterým lze scénu zpomalit, upravit nebo zastavit. V češtině se často mluví o stopce. Je to jeden ze základních nástrojů bezpečnosti.

Shibari

Způsob vázání pocházející z Japonska, který může mít estetický, erotický i performativní rozměr.

SSC

Zkratka pro slova – safe (bezpečný), sane (příčetný/rozumný), consensual (se souhlasem). Jde o jeden z klasických rámců bezpečnosti v BDSM.

Submisivita

Role nebo dynamika, v níž osoba v rámci dohody odevzdává část kontroly, podřizuje se vedení nebo přijímá pokyny. Neznamená to však automaticky slabost ani pasivitu mimo daný kontext.

Subspace

Změněný stav vědomí, který může zažívat osoba přijímající intenzivní BDSM prožitek. Může být spojený s hlubokým ponořením, utlumením běžného uvažování, euforií nebo naopak vyčerpáním.

Top

Osoba, která v konkrétní scéně aktivitu vede nebo vykonává.

Topspace

Změněný stav vědomí, který může nastat i u osoby, jež scénu vede. Může zahrnovat silné soustředění, ponoření do výkonu, kontroly a interakce s druhým člověkem.

24/7 dynamika

Dlouhodobé uspořádání vztahu, v němž mocenská role nebo nerovnováha neplatí jen během jedné scény. V praxi může být velmi nápadná, ale také skoro neviditelná a založená na drobných rituálech nebo pravidlech.

4Cs

Bezpečnostní rámec založený na čtyřech pojmech: caring, communication, consent, caution (péče, komunikace, souhlas a opatrnost). Je alternativou k přístupům SSC a RACK, která se méně zasekává na sporu o to, zda je možné riziko úplně eliminovat, či ne.

Vyjednávání

Předchozí domluva o tom, co se bude dít, co se dít nebude, jaké jsou hranice, jak se bude komunikovat a co se stane, když se něco pokazí. V BDSM je to jeden z klíčových pojmů, protože právě vyjednávání vytváří základ pro souhlas i bezpečnost.

Výprask

Úderová praktika, typicky na zadek nebo jiné části těla, která může mít erotický, mocenský nebo senzorický význam. V BDSM se obvykle chápe jako jedna z běžnějších praktik, ale i ona vyžaduje domluvu a bezpečnostní rámec.

Vyoutovat se

Proces, při němž osoba přestane před okolím skrývat svou příslušnost k subkultuře, preferenci nebo identitě.

Zavěšování

Pokročilejší forma provazové práce, při níž je člověk částečně nebo úplně nesen závěsem z provazů.

Text: Petr Kodenko Kubala

Radka Výborná (*1998) působí jako psycholožka, hypnoterapeutka a psychoterapeutka ve výcviku. Absolvovala studium psychologie v Olomouci. V rámci individuálních i párových konzultací nabízí odborně ukotvený, nestigmatizující přístup k sexualitě a vztahům, se zvláštní specializací na BDSM a kink. Blízká jsou jí také témata konsenzuální nemonogamie, LGBTQ+, chronických zdravotních omezení a nadaných dospělých. Vedle psychologické praxe se věnuje akademickému výzkumu subkultury BDSM, jejíž je sama aktivní členkou. Nabyté teoretické i praktické znalosti a zkušenosti pravidelně předává dále prostřednictvím přednášek, workshopů a mediálních vystoupení.

Fialová ruka u nás nemusí být problém

S psycholožkou Radkou Výbornou o tom, jak BDSM subkultura utváří prostor pro hru, pracuje se souhlasem, rizikem a péčí a proč bez znalosti kontextu můžeme některé situace přeciť špatně.

Co vás jako první napadne, když dám do souvislosti slovo konflikt a BDSM?

Hned mě napadne, jaká představa o BDSM za tou otázkou je. V minulosti jsem totiž studovala stereotypy, které se s BDSM subkulturou pojí, takže automaticky začínám přemýšlet nad tím, který ze stereotypů se nám tu objevuje.

Který?

Možná ten, že BDSM obsahuje jen hodně drsné, extrémně konfliktní praktiky. V téhle souvislosti jsem jednou dokonce slyšela, že když nestříká krev, tak nejde o BDSM. S tímto obvykle souvisí představa, že musí jít hlavně o násilí a překonávání odporu. Obě věci můžou být součástí konsenzuální hry. Jde o takzvané CNC praktiky, při nichž se lidé předem domluví, že půjde skutečně o překonávání odporu. Nicméně i opak je možný. V tomto případě jde o souhru a soulad. Prostě o to, že spolu dobře fungujeme a užíváme si, že každý z nás dobrovolně přijímá nějakou roli a společně děláme aktivity, které z nich vyplývají. Takže bych řekla, že součástí BDSM může být přítomna hra na konflikt, ale taky vůbec nemusí.

Co tedy BDSM znamená pro vás?

Mně osobně pomáhá základní akronym BDSM složený z dvojic bondáž – disciplína, dominance – submisivita, sadismus – masochismus. Pokud je v dané aktivitě přítomné aspoň něco z těchto prvků, je vysoká pravděpodobnost, že bych ji označila za BDSM. Jde tedy o konsenzuální hry mezi dospělými zahrnující mocenskou nerovnováhu, práci s bolestí, znehybněním, hraní rolí či používání fetiš materiálů a objektů, jako jsou latex, kůže, PVC a další. Druhá důležitá věc je pro mě přítomnost nástrojů, jako je vyjednávání, stopky, bezpečnostní rámce či aftercare. Zároveň je myslím klíčové dívat se na to, jestli sami aktéři své aktivity jako BDSM chápou a takto je pojmenovávají. Takže pokud se budeme dívat na každodenní realitu, tak v ní si to ve velké míře definují lidé sami a zároveň konkrétní obsah spoluutvářejí jednotlivé komunity a organizátoři specifických akcí. To všechno dohromady nám dává určité orientační body. Nicméně stejně nejsme schopni vymezit jasné hranice.

Narazila jste na někoho, kdo z vašeho pohledu evidentně provozoval BDSM praktiky, ale zároveň říkal, že BDSM nepraktikuje?

Několikrát. A často tam chybělo právě to, co je pro mě důležité, tedy vyjednávání, plán, bezpečnostní rámec. Ten člověk dělal něco, co se zvenčí mohlo jevit jako BDSM, ale sám to tak neviděl. Jednou třeba respondent popisoval praktiky známých, kteří běžně používali moč, roubíky a další prvky, ale tvrdil, že to určitě není BDSM, protože se přece nemlátí. Takže se tam znovu objevil ten stereotyp, že BDSM je jen to extrémní, tvrdé a násilné.

Takže i samotné označování závisí na tom, jaký stereotyp si člověk s tím pojmem spojuje.

Přesně tak. Z terapeutické perspektivy taky často řeším spíš praktický užitek. Pokud někomu pomůže rámec a slovník BDSM k tomu, aby to, co dělá, dělal bezpečněji, s větším porozuměním, užitek a požitkem, má smysl ho použít. Pokud ne, můžeme použít jiný jazyk a jiné nástroje. V tomhle ohledu je pro mě důležitější praktičnost než spor o jedinou správnou definici.

Před chvílí jste mluvila o BDSM hrách. Hra obvykle předpokládá nějaká pravidla a hranice. Jak se takový prostor pro hru v BDSM vytváří?

Vytváří se hlavně skrze předem domluvený rámec, sdílený jazyk a zkušenost lidí, kteří se v tom prostředí pohybují. Občas je složité všechny tyto věci jednoduše předat někomu, kdo přichází zvenčí. Na některých akcích se proto explicitně říká, že pokud nově přichází uvidí něco, co na něj působí příliš silně nebo už to pro něj vypadá jako násilí, nemá do situace sám vstupovat, pokud nejde o zjevný bezpečnostní problém. Místo toho má oslovit organizátora nebo organizátorku, kteří znají pravidla konkrétní akce a dokážou vyhodnotit, jestli je daná aktivita ještě v jejich rámci.

Souvisí to s faktem, že některé praktiky mohou zvenčí působit jako násilné, i když se uvnitř chápou jako konsenzuální a domluvené?

Může to tak být. Jednou se mi stalo, že jsem vázala svoji modelku v uzavřeném prostoru, kam by teoreticky nikdo neměl přijít. Někdo se tam ale dostal, viděl, že jí fialová ruka, a pokusil se zasáhnout, protože měl dojem, že jí hrozí odkrvení a že ji musí zachránit. Z jeho pohledu to byla krizová situace. Z našeho pohledu to byl ale zásah do situace, kterou jsme měly pod kontrolou. Snažila jsem se mu vysvětlit, že vím, co dělám, a že i věci, které zvenčí vypadají alarmujícím dojmem, mohou být v daném kontextu součástí průběhu, který pečlivě sleduju a kontroloju. Právě tehdy jsem si uvědomila, jak náš prostor, kultura, znalosti, kontext, jazyk můžou být pro někoho zvenčí nepochopitelné. Fialová ruka totiž u nás nemusí být problém.

Co se tedy člověk musí naučit, aby podobné situace dokázal číst v jejich vlastním rámci?

V případě fialové ruky se člověku v první řadě může hodit nasbírat znalosti o bezpečnosti svazování, třeba v rámci nějakých workshopů o svazování. Dále může pomoci častější účast na akcích, kde se takové svazování odehrává. Důležitou věcí také je postupné osahávání si šířky a rozmanitosti BDSM praktik. Když to vezmu obecněji, mnoho lidí do subkultury vstupuje s jedním konkrétním zájmem, třeba o svazování nebo výprasky. Když v tom prostředí ale nějakou dobu zůstávají, typicky se jim rozšiřuje nejen paleta zájmů, ale i fantazie a zkušenost. Díky tomu začínou lépe rozumět tomu, co všechno se může odehrávat, a už automaticky nepředpokládají, že každá intenzivní nebo asymetrická situace je nutně nebezpečná.

Takže pouze teoretická znalost pravidel nestačí?

Samotná znalost pravidel je důležitá, ale skutečně nestačí. Člověk si musí aspoň do určité míry projít i vlastní zkušeností, aby rozuměl tomu, co v těch situacích lidé prožívají. To může znamenat zkušenost z různých rolí nebo alespoň delší pobyt v prostředí, kde tyhle praktiky probíhají. Třeba subspace nebo topspace mohou být spojeny s výrazně změněnými stavy vědomí. Když to člověk zná z vlastní zkušenosti nebo z opakovaného pozorování, snáz pochopí, proč někdo po scéně jen leží, nemluví nebo se nehýbe. Bez téhle zkušenosti to může působit znepokojivě, i když to v dané situaci nemusí znamenat problém. Navíc je potřeba mít opět na paměti různorodost BDSM subkultury. Jinak funguje velký klub v Praze a jinak lokální komunita.

Jde tedy o znalost pravidel, vlastní zkušenost, ale také o to, v jakém prostředí se člověk BDSM učí číst?

Ano, přesně. Vlastní zkušenost může pochopení, co přesně se děje, výrazně usnadnit a urychlit. I osobní zkušenost s BDSM praktikami ale nemusí přinést plné pochopení toho, co se děje v akčním jiných. Obecně řečeno velkou roli hraje i to, jestli je člověk vůbec součástí prostředí, kde se předávají zkušenosti a kde se zdůrazňuje bezpečnost. U lidí, kteří BDSM provozují jen v soukromí a nejsou součástí širší subkultury, je často vidět, že k němu přistupují jinak. Nemusí se vůbec dostat k základním informacím o vyjednávání, o tom, jak si předem domluvit průběh, co dělat po akci nebo proč je důležitá následná péče. Na organizovaných akcích se tyhle věci připomínají pořád dokola. V soukromí je člověk odkázaný na to, co si sám vyhledá, a to nemusí být vždycky dostačující. Právě subkulturní prostředí tak nepředává jen jednotlivé techniky, ale i určitý rámec, v němž se bezpečnost a péče berou jako samozřejmá součást celé situace.

Co v kontextu BDSM a bezpečnosti znamenají zkratky SSC a RACK?

První z nich je zkratka pro safe-sane-consensual. Druhá pro risk-aware-consensual-kink. V některých kruzích se o těchto konceptech vedou zapálené debaty o tom, jestli je možné v kontextu BDSM vůbec mluvit o SSC. Hlavní rozdíl mezi těmi dvěma přístupy je totiž v tom, jestli si myslím, že se všem rizikům, která můžou v akci nastat, lze úplně vyhnout, nebo je lze jen minimalizovat. SSC se snaží o eliminaci rizik, RACK

o minimalizaci, protože na úplnou eliminaci daných rizik „nevěří“. Případně věří, že by se eliminací všech rizik v podstatě vyškrtla i velká porce zábavy. Dám příklad ze Shibari, kde je tato debata živá. Pokud člověka zavěším, vždy existuje nějaká pravděpodobnost, že může dojít k poškození nervů. Můžu se snažit to riziko minimalizovat, ale bez toho, aniž bych toho člověka zavěšovala, jej nejde úplně eliminovat. Nad danou situací tak budu uvažovat spíš v kontextu RACKu. Jenže když vážu člověka na zemi, riziko se zmenšuje. Je to ještě pořád RACK, nebo už můžu použít SSC? Tahle debata u nás probíhá. Jsou to dva rámce, v nichž se přemýšlí nad riziky. Je to důležité také proto, že s různými přístupy k rizikům se mění třeba i styl vyjednávání mezi lidmi v rámci konkrétní akce. Když mám pocit, že rizika dokážu skutečně eliminovat, nemusím při domlouvání věnovat takovou pozornost tomu, co se bude dít, když se něco pokazí. Kdežto u RACKu automaticky naskakuje i otázka: dobře, snažíme se rizika minimalizovat, ale co budeme dělat, když se něco nechtěného stejně stane? Jak budeme řešit třeba poškození nervu, potřebu zdravotnické pomoci, co komu řekneme, co neřekneme, jestli to pro někoho nebude mít pracovní nebo jiné důsledky, kdo se o to postará? V tomhle smyslu může být někdy jednodušší otevírat právě tyto debaty, když s rizikem předem počítáme. U některých praktik, třeba u edge play, kde už reálně hrozí velmi vážné zranění, přístup SSC vlastně přestává dávat smysl a RACK je přiměřenější právě vzhledem k povaze hry.

Existují ještě nějaké další bezpečnostní rámce a koncepty?

Existují. V některých kruzích se používá i model 4Cs, tedy caring, communication, consent, caution. Pro mě přináší 4Cs čtyři opěrné body, skrze které se dá o bezpečí přemýšlet: péče, komunikace, konsensus a opatrnost. Když bych 4Cs vymezila vůči SSC a RACKu, tak je to bezpečnostní rámec, který není zatížen rozporem o přemýšlení nad riziky, jak jsem popisovala před chvílí. Nemusíme se pak tolik hádat o tom, jestli jsou rizika eliminovatelná, nebo ne, ale spíš si řekneme: dobře, takhle o sebe budeme pečovat, takhle budeme komunikovat, takhle budeme pracovat se souhlasem a takhle budeme opatrní. V české praxi jsem ale na tenhle rámec zatím téměř nenarazila. V amerických diskusních skupinách je kolem 4Cs poměrně živá debata. V některých částech té diskuse se považuje 4Cs za modernější rámec ve srovnání právě s SSC nebo RACKem.

Čím si vysvětlujete, že se tahle debata do českého prostředí moc nepropsala?

Myslím, že nové koncepty k nám přicházejí se zpožděním. Zároveň ty dva zavedené rámce otevírají dostatečně dobře debatu o tom, jak rizikové jsou aktivity, které děláme, a jak s nimi pracovat. Pokud jsou funkční a subkultura skrze ně dokáže mluvit o bezpečnosti, není úplně jasné, proč by nutně potřebovala další model. Tohle je samozřejmě spíš moje pracovní teorie. Navíc je tu i praktická stránka věci: SSC a RACK jsou natolik zavedené, že představují sdílený jazyk. Když je použiju, většina lidí aspoň zhruba ví, o čem mluvím. U novějších zkratk ta sdílená znalost chybí, takže se nejdřív musí vysvětlovat slovník. A to není pro vyjednávání konkrétních akcí zrovna ideální.

Vedle vyjednávání a bezpečnostních rámců se v BDSM často mluví i o následné péči. Jak může vypadat?

Pokud si představíme ideální model, skutečně by po každé akci měla přijít aftercare, což je proces, který pomůže účastníkům vrátit se do běžného stavu. Může jít o zklidnění po mocenské dynamice, po práci s bolestí, po silném emočním prožitku nebo po fyzické zátěži. A protože každý potřebuje něco jiného, bývá rozumné domluvit si podobu aftercare už při vyjednávání. Konkrétní podoby aftercare se proto velmi různí. Může jít jen o klidný rozhovor o tom, co se dělo, co komu bylo příjemné, co bylo silné, co ho překvapilo. Může jít o fyzický kontakt, objetí, hlazení, společné ležení v tichu. Pro někoho může být aftercare i sex. Někdy může jít ale i o nějaký druh služby, kdy jeden člověk po výprasku ošetří kůži osoby, která výprask přijímala, uvaří čaj nebo jídlo, oba se spolu nají, odpočinou si. Důležité je i to, že dopady akce nemusí končit v okamžiku, kdy skončí samotná hra. Někdy přijde drop až s odstupem hodin nebo dnů, když odezní hormonální vlna. I proto může být součástí aftercare pozdější zpráva nebo telefonát o tom, jak se kdo cítí a jestli je všechno v pořádku.

Znamená to tedy, že BDSM hra má ve většině případů poměrně jasný začátek a konec?

V řadě případů ano. Lidé přijdou, domluví si hru, odehrají ji, dají si aftercare a pak se vracejí zpátky do vztahu, v němž jsou si zase rovni, nebo do běžného kamarádského kontaktu. Ale ne vždycky to tak je. Existují i 24/7 dynamiky, v nichž ta role nebo nerovnováha trvá dlouhodobě a lidé z ní nevystupují, dokud není potřeba něco z bezpečnostních důvodů nově vyjednat.

Takže 24/7 dynamika už nemá přesné hranice a splývá s běžným životem?

No, ono to nemusí znamenat, že člověk chodí každý den do práce v latexu a s obojkem. Ta dynamika se může projevovat mnohem subtilněji. Třeba nějakým šperkem, který vypadá

nenápadně, ale má pro ty dva jasný význam. Nebo se projevuje určitým způsobem oslovování, drobnými rituály, rozdělením pravomocí. A právě proto musí být bezpečnostní rámec pro dlouhodobé dynamiky mnohem robustnější, aby byl psychicky i fyzicky udržitelný. Další otázkou potom je, jak je taková dynamika vyjednaná vůči okolnímu světu.

Když se zeptám úplně obecně. Co BDSM hry lidem obvykle dávají? Co jim to přináší? Jaké potřeby se tím saturují?

I tady bych řekla, že jednoduchá odpověď neexistuje. Škála motivací je široká a různé motivace vedou i k různým prožitkům. Když sáhnu po kontroverznějších příkladech a stereotypch většinové společnosti, tak se často řeší, jestli lidé se zkušeností se sebepoškozováním nehledají v masochistických aktivitách totéž. Nebo jestli lidé praktikující BDSM nemají za sebou dětské trauma, které si znovu a znovu přehrávají. Jenže pokud se držíme toho, co je alespoň nějak výzkumně podložené, tak zatím nevíme o tom, že by existovala jasná souvislost mezi negativními zkušenostmi z dětství a BDSM preferencí. A pokud jde o motivace, výzkumy ukazují velmi pestrou škálu důvodů.

A co tedy víme aspoň trochu jistěji?

Poměrně dobře se zkoumá třeba sub-space a topspace, tedy změněné stavy vědomí, které mohou v rámci některých BDSM aktivit nastávat. Víme například, že obě strany mohou vstupovat do velmi soustředěného stavu podobného flow. Bottom protějšky pak někdy zažívají i výraznější změnu vědomí, kdy se dočasně utlumí běžná exekutiva a člověk se může hlouběji odevzdat prožitku. Zároveň se mluví o hormonálních odpovědích těla, o stresové reakci, která je bezpečně uzavřená a může paradoxně vést k uvolnění. To jsou ale spíš biologicky nebo psychofyziologicky

popisované efekty. Neznamená to, že tím vyčerpáváme odpověď na otázku, proč lidé BDSM dělají.

A když se těch lidí zeptáte přímo, co vám odpovídají?

Nejčastěji úplně jednoduše: protože mě to baví. Protože to chci dělat. Protože je to zábava. Protože jsem našel prostor, kde ty věci dělat můžu. A pak existují ty hlubší roviny. Pro někoho může jít o způsob, jak být víc sám sebou. Pro někoho způsob, jak bezpečně realizovat část sebe, kterou jinde nemůže projevít. Třeba když někdo přichází s touhou dát někomu konsenzuálně na zadek a dlouho v sobě řeší, že přece nechce nikomu ubližovat. Potkala jsem už více heterosexuálních mužů, kteří chtěli v rámci BDSM provozovat sadistické aktivity a popisovali mi, že cesta k přijetí jejich preference byla celkem složitá. Od mala totiž slyšeli, že se holky nebijí. Oni je ale právě bít chtějí. V BDSM pak můžou najít rámec, v němž je všechno vyjednané, chtěné a sdílené. To může být obrovská úleva.

Takže člověk vstoupí do vyjednaného prostoru, kde může realizovat nějakou vrstvu sebe?

Ano. A platí to i mimo samotnou dynamiku bolesti nebo moci. Třeba v oblasti oblékání, materiálů, stylizace. Některé akce dávají lidem velký prostor pro kreativitu a sebe prezentaci, kterou by jinde neměli nebo by se v ní necítili bezpečně.

Jaký vliv má potom pobyt uvnitř BDSM prostoru na ty části života, které s tím přímo nesouvisí?

Zase je to škála. Pro někoho je BDSM důležitá, ale jasně oddělená oblast života. Vstoupím do prostoru, odžiji si to tam, vystoupím a tím to končí. U jiných se BDSM identita začne postupně rozlévat i do dalších oblastí života a možná se někdy stanou i třeba organizátory či pomocníky na BDSM akcích. Výzkumy z amerického prostředí toto přesně ukazují. Čím déle jsou lidé v subkultuře a čím více se zapojují, třeba i organizačně, tím víc se BDSM propisuje i do dalších oblastí jejich života. V mém výzkumu řada lidí říkala něco podobného. Na začátku se rozhodně nechtěli vyoutovat před přáteli nebo rodinou. Po nějakém čase ale začali cítit, že je to pro ně tak důležitá součást života, že už ji nechtějí dále skrývat. Ne že by všem ukazovali, co přesně dělají, ale chtěli být aspoň otevření v tom, že k nim BDSM nějak patří. Je proto myslím potřeba počítat s tím, že v subkultuře spolu existují lidé s velmi odlišnými trajektoriemi. Pro někoho je to jádrová potřeba a dlouhodobé zakotvení. Pro jiného důležitá, ale místně a časově omezená etapa či prostor. A někdo si ze subkulturního života vezme hlavně informace a pak si BDSM dál žije soukromě mimo ni.

Po tomhle rozhovoru mi připadá, že by se většinová společnost mohla leccos naučit o komunikaci, souhlasu, o vědomé práci s vlastními vrstvami a touhami...

Teď zase rozehráváte určitý stereotypní obraz, se kterým jsem se už potkala. V tomto pojetí jsou lidé z BDSM subkultury vnímáni jako odborníci na sexualitu, komunikaci a vztahy. Do jisté míry to může být pravda, ale samozřejmě ne každý, kdo je v subkultuře, umí automaticky dobře komunikovat, ví, jak vytvářet harmonické vztahy, nebo přesně ví, jak zajistit bezpečí všech zúčastněných. Nicméně je faktem, že subkultura jako taková vytváří prostor, v němž se tyto věci hodně tematizují. To je její velká síla. I lidé, kteří sami třeba nejsou perfektní ve vyjednávání a dalších věcech, mohou těžit z nastavení prostředí, kde se na určité principy velmi dbá. Ty principy samy o sobě pak samozřejmě mohou být inspirativní i pro lidi mimo subkulturu. 🍷

Autorstvo: Jan Albrecht (koncepce),
Simona Hendrychová (koncepce
a rozhovor), Jiří Šumný (rozhovor)

Paride Bollettin spolupracuje s místními obyvateli Mebengokré-Xikrin v Amazonii již více než dvacet let. Po získání doktorátu z antropologie na univerzitě v Sieně v Itálii (2011) působil jako učitel a vědecký pracovník na různých univerzitách v Evropě, Jižní Americe a Africe. V současnosti je odborným asistentem na Masarykově univerzitě, čestným profesorem na Státní univerzitě v São Paulu v Brazílii a vědeckým ředitelem Etnografické sbírky Centro Studi Americanistici v Itálii. Ve svém výzkumu se věnuje environmentálním, vzdělávacím, sociálním a politickým tématům.

Lydie Habustová je obyvatelka Bedřišky od r. 2002. Aktivně se účastní komunitního života a patří mezi lidi, kteří Bedřišku brání nejen prakticky, ale i veřejně. Je jednou z nejvýraznějších tváří místní komunity. Představuje symbol občanské odvahy – člověka, který se nebojí stát v první linii, když jde o důstojné bydlení a právo na spravedlivé zacházení.

KDYŽ JDE DO TUHÉHO, VŽDYCKY SI NAJDEME CESTU K SOBĚ

foto: Majda Slámová

Žádné konflikty se nedějí ve vzduchoprázdnu. Jsou to rýhy neustále vyřezávané ve stávajících mocenských strukturách, v historiích, v lidech a v půdě, na níž žijí. Článek zve ke konverzaci u jednoho stolu. Dva příběhy o konfliktu a koexistenci – Osady Bedřišky v Ostravě a komunity místního obyvatelstva Mebengokré-Xikrin z Brazílie, jedné nově vznikající a druhé staletí existující komunity. Tyto geograficky a kulturně vzdálené komunity mají jedno společné – o jejich osudu se rozhodl rozhodovat někdo jiný než oni, ale je na nich se se vzniklou situací vypořádat.

Lid **Mebengokré-Xikrin** žijící v Amazonském pralese se potýká se staletími kolonialismu a s aktuálním útlakem ze strany státu spojeného s výstavbou vodní přehrady s elektrárnou Belo Monte. Jeho příběh vypráví **Paride Bollettin**, antropolog s bohatou osobní zkušeností z Brazílie, který momentálně působí na Masarykově univerzitě.

Svůj život na **Bedřišce** vykresluje **Lydie Habustová**, která zde se svou bílou rodinou žila od roku 2002. Ostravská komunita Romů a Neromů na Bedřišce představuje unikátní

příklad soužití, které se z někdejšího ghetta dokázalo proměnit v relativně fungující a přívětivé místo k životu. Tomu však chce zabránit vedení města, jehož posledním krokem byly nelegální demolice realizované na konci minulého roku. Zdá se, že cílem radnice je celou Bedřišku postupně srovnat se zemí. Proti tomu se postavili samotní obyvatelé pod vedením Evy Lehotské, matky Lydie a jedné z lídryň komunity, spolu s podporou aktivistů a aktivistek. Ti vlastními těly blokovali demoliční práce a dokázali je zdržet o více než měsíc.

foto: Paride Bollettin

I) My: Palermo a amazonský prales

Lydko, mohla bys mi ze své zkušenosti popsat, jaká byla Bedřiška předtím, než zde začala vznikat pospolitější komunita?

Bedřiška? To bylo jedno velké Palermo. Tuny odpadu, hádky, obrovská kriminalita. Situace tu byla naprosto vyhrocená. Lidé se mezi sebou sekali mačetami, kradlo se tu. Spory probíhaly jak uvnitř minority, tak mezi majoritou a minoritou, křížem krážem. Člověk tehdy nevěděl, z které strany to přijde – jestli mezi Romy, nebo mezi oběma skupinami navzájem. A hlavně všude strašný nepořádek, plno odpadu. Bylo to úplně neskutečné.

Když jsem sem tehdy přicházela v roce 2002, říkala jsem si: kam jsem to vlastně vlezla? To jsem samozřejmě nemohla před mámou (pozn. red. Evou Lehotskou) přiznat. Když to dnes srovnám s tím, co je tu teď, a s tím, do čeho jsem tehdy přišla, opravdu se divím, že jsem tu zůstala.

Tenkrát tu byl vlastně rasismus naruby. Rozhodnutím tehdejší starostky Liany Janáčkové se z lokality začalo stávat ghetto a starousedlíci začali odcházet. I když sepišovali různé petice, postupně oblast opouštěli. Obec soustřeďovala Romy na Bedřišku a tím nepřímou vytláčovala bílé pryč. Výsledkem bylo, že tu začalo převažovat romské obyvatelstvo. Někteří z nich dávali ostatním najevo, že jsou tu ve většině a že jim to tu patří – a jestli se ti to nelíbí, tak běž.

Mohli si tu dělat, co chtěli. Když někdo vyhodil sedačku do křoví nebo ledničku do lesa, nikdo to neřešil. Obec to nechávala být, protože potřebovala, aby domy postupně zanikly, a tím to pro ni končilo. Už tehdy existoval developerský plán, že tu vyrostou nové domky. Mluvílo se o sociálním bydlení. Když nám tehdy ukázali plánec, řekla jsem, že takový „sociální byt“ chci taky – měl garáž a čtyři místnosti. Hodně se divili, že umím číst mezi řádky a že mi došlo, že to s deklarovaným sociálním bydlením příliš nekoresponduje. Řekla jsem jim, že se ale neptali, jestli to poznám.

Romové, kteří sem byli soustředěni, si toho místa často nevážili – bylo jim to jedno. Přicházeli z jiných lokalit, které se postupně zdevastovaly, a počítali s tím, že se to stane i tady a pak se zase přesunou dál. Tak funguje městská politika – posouvají je z místa na místo. A já si kladu otázku, jak dlouho to takhle může pokračovat, protože jednou ta místa jednoduše dojdou.

Paride, s lidem Mebengokré-Xikrin ve své antropologické praxi pracujete více než dvacet let. Můžete je blíže představit?

Mebengokré-Xikrin žijí v oblasti Trincadeira-Bacajá v brazilské Amazonii. Tato oblast se nachází podél řeky Bacajá, která je přítokem Xingu, větší řeky v regionu. Region i tento lid se dostal do povědomí širší veřejnosti v průběhu posledního desetiletí minulého století díky opakovaným projektům výstavby obří vodní přehrady s elektrárnou Belo Monte. Než se hlouběji zaměříme na důsledky realizace tohoto projektu na Mebengokré-Xikrin a jejich aktivní reakci na socioenvironmentální dopady, je důležité stručně představit, kdo jsou.

Mebengokré-Xikrin, součást širší etnické skupiny známé také jako Kayapó, pocházejí z jihovýchodu Brazílie a během staletí kolonizace země evropskými útočníky se přestěhovali do Amazonského pralesa. Vyhýbali se navazování stálých vztahů se širší společností až do konce sedmdesátých let minulého století, kdy se ocitli obklopeni kolonizačními frontami. V té době jejich populace čítala přibližně tři tisíce lidí, ale za deset let se drasticky snížila na méně než tisíc obyvatel, a to hlavně vlivem nemocí způsobených nepůvodní společností. Od té chvíle se v interakci s nepůvodní společností začala formovat řada rozmanitých vztahů.

II) Oni: Voda a plameny

Mebengokré-Xikrin se snažili vyhubat kolonistům a vedlo se jim to nebyvale dlouho. Co je donutilo interagovat s nepůvodní společností?

Jak shrnul Bepjare, jeden z členů komunity, když hovořil o možné realizaci zmiňované vodní elektrárny Belo Monte: „byla doba kožešin, doba dřeva, doba zlata a nyní je doba projektů“. Tato rekonstrukce trajektorie vztahu mezi Mebengokré-Xikrin a neindigenní společností zobrazuje vznik několika ekonomických front pro využívání zdrojů amazonského pralesa, od kožešin divokých zvířat přes dřevo cenných stromů až po nelegální těžbu zlata z řek. Zároveň zdůrazňuje jasnou perspektivu Mebengokré-Xikrin před projektem vodní elektrárny. To muselo být začleněno do širšího panoramatu kolonizace regionu hegemonním ekonomickým vykořisťovatelským systémem.

První projekt vodní přehrady z devadesátých let vyvolal masivní odpor

domorodých obyvatel žijících podél řeky Xingu a jejích přítoků. Indigenní hnutí v té době dokázalo díky schopnosti koordinovat různé lidi a díky podpoře externích partnerů, jako byl mimo jiné slavný zpěvák Sting, zablokovat výstavbu vodní přehrady. Přehrada byla ironicky nazývána „Kararao“ – výraz, který v jazyce některých místních obyvatel označuje „nepřátele“.

To pojmenování je vsutku ironické. Jak projekt vodní elektrárny pokračoval? A hlavně jak se indigenní komunita bránila?

Po téměř deseti letech byl stejný projekt obnoven. Dostal nový název Belo Monte a některé technické úpravy, jako je zmenšení nádrže potřebné pro akumulaci vody pro aktivaci elektrických turbín. Nový projekt navíc z důvodu zákonných požadavků zahrnoval předběžné konzultace s místními obyvateli a zavedení kompenzačních opatření ke zmírnění socioenvironmentálních dopadů. Navzdory těmto požadavkům a odporu místních obyvatel žijících v regionu, který se projevil masivními demonstracemi, peticemi, soudními řízeními atd., projekt pokračoval a byl nakonec dokončen v roce 2016.

Ledničky v lese, pravidelné útoky a první snahy o vystěhování. To zní jako velký chaos a nevraživost. Kdy se situace na Bedřišce začala měnit? A jak osada reagovala?

Největší zlom přišel kolem roku 2010, po žhářském útoku na jednu romskou rodinu. Nebylo to ale jen o rasismu. Spíš šlo o vyhrocené sousedské spory, které se dlouhodobě hromadily. Inspirací mohl být i případ Natálky z Vítkova. Myslím si, že ta rodina už nevěděla, jak situaci řešit, a sáhla po tom nejhorším možném způsobu. Nikdo z nás to nevnímal jako černobílý příběh. Všichni věděli, že realita je složitější, než jak ji prezentovala romská rodina. Ty konflikty měly hlubší kořeny a často začínaly úplnými maličkostmi.

Romové jsou hlučnější, to si nemusíme nic nalhávat. Pouštějí nahlas hudbu, smějí se, zpívají. A právě z takových rozdílů a vzájemného nepochopení v každodennosti pak vznikají větší třenice.

Po tom útoku jsme si ale řekli, že takhle dál žít nechceme. Každý si asi položil otázku: co když příště budu na řadě já? Co když to bude můj dům? Ti, kteří chtěli, začali pracovat na sobě i na prostředí kolem sebe. Ti, kterým to vyhovovalo tak, jak to bylo, postupně

odešli, protože jim jednodušší způsob života vyhovoval víc.

Začali jsme hledat kompromisy. Tehdy tu byl i Kumar Vishwanathan (pozn. red: sociální pracovník, který se dlouhodobě angažuje v oblasti lidských práv a pomoci romské komunitě), sešli jsme se a vytvořili plakát s tím, co chceme na Bedřišce změnit. Vznikla Rada Bedřišky. Hlasovalo se a vybraly se priority. Byli v ní zástupci majority i minority.

Začali jsme pořádat brigády a uklízeli jsme tuny odpadu. Bylo potřeba odstranit to nejhorší. Šlo nám hlavně o to, aby se děti nebály vycházet ven. Vždyť tu spolu žijeme – je to taková malá vesnice. Proč si nadávat, když si můžeme sednout na zahradě, jít spolu na kávu nebo třeba do zoo?

Ten útok byl skutečně momentem, který všechno nastartoval. Máma tehdy pomohla jedné romské rodině s exekucemi, což se rychle rozkřiklo. Lidé viděli, že to nemyslíme špatně. Když viděli, že uklízíme my, přidali se také. Hádky byly, jsou a budou, ale už se nebraly mačety. Dali jsme si odstup a pak si věci vyříkali. Museli jsme si jasně říct, jestli chceme žít důstojně a v čistotě, nebo tu zůstat v nepořádku a nechat se onálepkovat.

Rada fungovala asi deset let a pak vznikl spolek. Nejprve pod jiným názvem, později jako spolek NOBL. Učili jsme se všechno za pochodu – stanovy, neziskovou činnost, dotace. Pořádali jsme akce pro děti, skládali jsme se na náklady – někdo dal padesát korun, někdo sto.

Když už jsme se dostali z toho nejhoršího a Bedřiška začala být „v kurzu“, objevily se různé neziskové organizace. My jsme uklidili komunitní prostor, vyčistili ho, vymalovali, ale prý jsme nebyli dost dobří na to, abychom ho provozovali. Po pěti letech nám umožnili, abychom řídili spolek sami. Teď nám chce město pro změnu dát výpověď.

III) Půda a půda v našich rukou

Po tom žhářském útoku v roce 2010 jste to tedy vzali jako komunita pořádně do svých rukou. Jak reagoval městský obvod na to, že jste se začali organizovat? Podporovali vás ve zlepšení místa?

Nelíbilo se jim to. Dokonce ještě před pár lety měli na svých stránkách fotky Bedřišky z doby největšího rozkladu. Krátce nám pomohl starosta Radomír Michniak, který vystřídal Lianu Janáčkovou (pozn. red.: starostka městské části, která se proslavila rasistickými výroky o odpálení Bedřišky dynamitem) a zajistil, že jsme nemuseli platit za odvoz odpadu – šlo asi o osmnáct až dvacet kontejnerů. Jinak však byla podpora obce spíše minimální. Později sice obec občas zmínila příspěvky na uhlí, ale zapomněla dodat, že šlo jen o náhradu za to, že nestihli slíbenou výměnu oken a dveří. Navíc byly tyto příspěvky časově omezené a ne každý na ně dosáhl.

Po posledních demolicích byla situace opravdu ostrá a velmi vypjatá, protože domků už bylo málo. Některé byly ve špatném stavu, ale rozhodně ne všechny – plíseň ani vážné poškození tam nebylo, i když interiér nebyl ideální. Nespravedlnost a chaotický postup úřadů lidi naštvaly – zbouraly domy, ve kterých mohli lidé dál bydlet, a přesunuly je do zplesnivělých bytů. Přitom argumentovaly tím, že nabízejí náhradní bydlení, ale nezměnily dodatek smlouvy, ve kterém lidé museli podepisovat, že se vzdávají práva na náhradní bydlení. To jsou věci, nad kterými zůstává rozum stát. Logicky chápu, že si úřady vybírají jen to, co jim vyhovuje, ale kdyby hrály fér, mohly by být otevřené a transparentní. Někdy jsme opravdu měli chuť jít na radnici a vše tam rovnou řešit.

Osobně si myslím, že nás tyto situace ještě více stmelily. Myslela jsem si, že víc už to nejde, ale ukázalo se, že ano. Spolupráce a vzájemná podpora, i přes sociální sítě – jeden reaguje, druhý lajkuje nebo dopíše komentář – jen potvrzuje, že jsme si k sobě ještě blíž. Samozřejmě stále existují lidé, kteří už mají omezenou sílu, například poslední starousedlík zvyklý „válčit“. Přesto víme, že

když je potřeba, zavoláme a on přijde pomoci.

Tlak obce na začátku hodně ovlivnil psychiku lidí. Úřady asi očekávaly, že podlehnou a vzdají se, ale stal se přesný opak – čím víc nespravedlnosti a tlaku přišlo z jejich strany, tím více jsme se stmelili. Vždy šlo především o Bedřišku a snahu ji chránit. Hlavním problémem byl způsob, jakým úřady postupovaly – co používaly a co opomíjely, například při nabídkách náhradních bytů.

I přes silný odpor a odkládání byla nakonec vodní elektrárna Belo Monte postavena v roce 2016. Jak tato pokračující kolonizace regionu ovlivnila a narušila životy Mebengokré-Xikrin?

Mebengokré-Xikrin měli v celém projektu velmi nestabilní a nesvobodné postavení, což vyústilo v řadu situací, kterým museli čelit.

Kromě toho se museli vypořádat s ještě další důležitou změnou – když společnosti začaly osadám jako kompenzaci posílat peníze, což způsobilo velké soutěžení mezi rodinami. Začali se odcizovat a od roku 2016 do dneška se roztrousili z původních pěti vesnic do více než třiceti. Přestože Mebengokré-Xikrin řešili konflikty i v minulosti často tím, že se z vesnice stěhovali, v tomto případě jde o něco neobvyklého. Tohle odloučení způsobilo, že je pro ně čím dál obtížnější pořádat společná setkání – třeba významné slavnosti, na kterých získávají mladé dívky a chlapci svá jména – která utvářejí společné chvíle a pomáhají utvrzovat sociální vazby mezi lidmi.

IV) Látky a brikety pro všechny

Společnosti a brazilské úřady tedy nezasahují jen do jejich krajiny, ale ovlivňují i pospolitost lidu Mebengokré-Xikrin a způsob, jakým žijí. Jak se komunita vyrovnává s těmito výzvami způsobenými zvenčí?

Je zřejmé, že tato perspektiva vyvolala mezi Mebengokré-Xikrin rostoucí nejistotu ohledně budoucnosti, k níž pak přispěly další události. Stejně jako všude jinde, i do Trincheira-Bacajá v roce 2020 dorazila pandemie covidu-19. Tato událost vyvolala mezi lidmi obavy, zejména kvůli vzpomínce na smrtící dopady předchozích epidemií. Covid-19 nicméně podnítil pocit sdíleného nebezpečí, který působil jako spojení vzájemné péče. V reakci na nedostatek podpory ze strany státu se žena z Mebengokré-Xikrin, Kokoró, rozhodla zrealizovat originální projekt. Vzpomněla si na zájem nepůvodních obyvatel o jejich tradiční malování na tělo, začala malovat na roušky a prodávat je. Vzhledem k překvapivé poptávce začaly malované roušky prodávat i další ženy z okolních vesnic. Když pominula pandemická krize, klesla poptávka po rouškách a ženy začaly malovat i na šaty, trička a další textilie. Tyto ženy udělaly opak toho, co zaváděla společnost Nortenergia a její dceřiné firmy. Začaly s malým nápadem a vytvořily autonomní sdružení, které vycházelo z potřeby čelit naléhavým socio-environmentálním problémům, které způsobila vodní přehrada Belo Monte. Výsledky iniciativy ovlivnily nejen ekonomickou situaci – tím, že komunitě Mebengokré-Xikrin zajistily zdroje nezávislé na kontrole nepůvodních společností – ale změnily i podobu jejich politického aktivismu.

Jak tato náhlá změna ve fungování komunity ovlivnila její vnitřní dynamiku?

Rostoucí zájem o malované textilie způsobil to, že ženy z Mebengokré-Xikrin začaly být poprvé v historii vidět. Politiku obvykle totiž řídili muži. Ženy se díky svým látkám dostaly na významné veřejné akce, jednou z nich byl i *Tábor svobodné půdy (Free Land Encampment)*, setkání, které se koná každý rok v dubnu a shromažďuje zástupce více než tří set původních národů žijících v Brazílii. Ženy z Mebengokré-Xikrin jsou pravidelně zvány a vyzývány, aby promluvily na hlavních pódiích.

To zní jako obrovský úspěch! Ženy získávají větší uznání v komunitě i v širším hnutí indigenních obyvatel a tímto procesem malování zdola nahoru se osvobozují jak vně, tak uvnitř své komunity.

A ještě zajímavost. V roce 2024 ženy z Mebengokré-Xikrin uspořádaly první výstavu svých malovaných textilií v Evropě, a to v Brně. Tato akce znamená další krok k uznání tvůrčí, politické a kulturní působnosti Mebengokré-Xikrin.

I přes tuto sílu komunity a kreativity se zdá, že jsou Mebengokré-Xikrin pod tlakem brazilského státu nuceni měnit způsob života.

Projekty řízené shora dolů jsou zde neefektivní a je potřeba oceňovat lokální iniciativy vedené zdola. Kolektivní organizace autonomního sdružení potřebují rozvoj a strategii zapojení se pro sdílené problémy. Přestože ekonomická autonomie a politická viditelnost nabízejí okamžitě možnosti, Mebengokré-Xikrin stále čelí mnoha existenčním zápasům.

Vodní elektrárna způsobila drastické snížení rybí populace v řece a nelegální zábory jejich půdy. Tváří v tvář těmto zápasům národ Mebengokré-Xikrin zdůraznil, jak může politika vzájemné péče nabídnout nástroje pro posílení angažovanosti komunity a vydláždít cestu k inkluzivnější budoucnosti s menší mírou vykořisťování.

Je vidět, že společná práce na fungění komunitě a nucené demolice domů vás hodně semkli dohromady. Jak se stavíte k těm lidem, kteří kvůli tlaku města, nebo z vlastní vůle odešli?

Osobně teď trochu čekám, že se nám ozvou, až dorazí vyúčtování za teplo a za vodu. Jejich sen o lepším bydlení se pak může velmi rychle rozplynout. Najednou bude potřeba řešit nedoplatky a přemýšlet, jak je splácet. Upřímně pochybuji, že to měli spočítané tak, aby jim to dlouhodobě finančně vycházelo. Je to jen otázka času – podobné věci se vracejí jako bumerang. S některými z těch, kteří odešli už v letech 2014 nebo 2015, jsme navíc dodnes v kontaktu.

Víš od nich, jak dnes vnímají dění na Bedřišce, demolice, a to větší sepětí komunity?

Jedna z rodin, která odcházela skutečně dobrovolně, dokonce napsala ostrý příspěvek na Facebook adresovaný starostovi. Neodešli proto, že by je k tomu úřad přímo donutil. Spíš už nedokázali dál žít v permanentní nejistotě. Přeci jen je to už patnáct let, co se situace cyklicky opakuje – každé tři nebo čtyři roky se znovu objeví informace o rušení, bourání nebo zásadních změnách. A v takové dlouhodobé nejistotě se jednoduše žít nedá.

Jakou máš ohledně komunity na Bedřišce vizi do budoucna? Myslíš, že je možné po tom, až vyhrajete boj s městem, komunitu otevřít více lidem?

Od začátku jsme chtěli, aby se Bedřiška rozvíjela. Aby tu byly startovací byty pro mladé rodiny, aby tu byl život. Máme zahrádky, hřiště, všechno blízko. Proč by tu nemohly být další rodiny? Místo padesáti lidí si s námi může párek upéct klidně sto.

Během patnácti let se toho stalo opravdu hodně. Uvědomila jsem si, že komunita se nevybudoje za týden, že se tvoří roky. A člověku nemůžete pořád říkat, co má dělat – musí chtít sám. My jsme vždycky říkali: „Je to na tobě. Buď chceš, nebo nechceš.“

Silný moment pro mě přišel, když sem přišla ukrajinská rodina. Spali na matracích a nevěděli, jak topit. Jeden Rom jim přinesl brikety, děti řezaly dřevo a sháněli jsme nábytek. V době, kdy kolem bylo hodně zášti a napětí, jsme je přijali mezi sebe. To jsou okamžiky, kdy člověk opravdu ví, že to má smysl.

Nejsme bez konfliktů. Občas máme „ponorkovou nemoc“, občas se pohádáme. Ale když jde o tuhého, vždycky si najdeme cestu k sobě. A pořád věříme, že toto místo může znovu ožít. ☹️🔴🟢

Obytný dům po přímém zásahu rakety v centru města.
Kramatorsk, Doněcká oblast, červenec 2025

Dobrovolníci mají tuto službu jako další směnu po svém běžném zaměstnání. Zaměstnavatel není povinen zlehčovat podmínky v práci, přestože v noci nad Kyjevem sestřelují ruské úderné drony, které cílí na kritickou infrastrukturu i domy běžných obyvatel.
Kyjevská oblast, duben 2025

Technologický vývoj se často odehrává v pronajatých rodinných domech, které původní obyvatelé již opustili. Často zde kvůli náročné evakuaci zůstanou i domácí mazlíčci, o které se vojáci mezi misemi starají.
Doněcká oblast, září 2025

Dron na kempovacím stolečku při cvičení pro piloty na otevřeném poli. Dron pomáhá pilotovi vidět krajinu přímo z perspektivy stroje.
Doněcká oblast, červenec 2024

Konflikt ve společnosti, společnost v konfliktu

Ve veřejných prostorech dneška se často mluví o „rozdělené společnosti“. Zamlčeným předpokladem těchto vyjádření je vize překonání rozdělení a následného sjednocení všech. Tato esej vychází z přesvědčení, že tyto výroky nejsou pouhým popisem reality, ale i způsobem, jak reálné společenské konflikty účinně zneviditelnovat. Na pozadí klasické i moderní sociologie text sleduje, jak byl konflikt chápán v minulosti, přičemž vrcholí pokusem znovu pojmenovat konflikt jako politický problém a jako klíč k porozumění současnému uspořádání společnosti.

Společnost je polarizovaná. Společnost je rozdělená. Společnost je rozbitá. Společnost je plná konfliktů a rozporů. Podobná vyjádření čteme a slyšíme v podstatě ze všech koutů současného veřejného prostoru. Takovéto věty bývají tak samozřejmé, až se zdá, jako by samy o sobě popisovaly problém, který není třeba dále rozebírat. Rozdělená a polarizovaná společnost se stává synonymem společnosti slabé, zranitelné a neschopné čelit výzvám současnosti. Odtud pak plyne zdánlivě neproblematický závěr: společnost je třeba sjednotit, zacelit trhliny, obnovit soudržnost.

Tato výzva ke sjednocení má své nositele i kritiky. Ti, kdo vystupují jako sjednotitelé – v Česku se sjednocování vyžaduje typicky od prezidentů – bývají oceňováni jako aktéři jednající v obecném zájmu. Naproti tomu ti, kdo konflikty pojmenovávají, zviditelňují, vyostřují nebo dokonce rozdmýchávají, jsou velmi snadno označeni za populisty, rozvraceče či štváče, kteří podřívají pospolitost. Konflikt se v tomto rámci často jeví jako fenomén, který je potřeba ujařmit, či úplně eliminovat.

Pojetí konfliktu jako něčeho produktivního se mnohdy v tomto způsobu uvažování a vyjadřování ztrácí. A stejně tak se ztrácí otázka, zda všechna rozdělení a štěpení skutečně představují problém, jenž musí být bezpodmínečně odstraněn. Zdá se potom, jako by samotná existence konfliktu představovala selhání, ne možný důsledek reálných a podstatných rozdílů. V tomto smyslu je konflikt současně všudypřítomný i systematicky problematizovaný, což vede v krajních případech k jeho vytlačování z veřejného diskurzu jako něčeho nežádoucího. Tato dvojznačnost – konflikt jako realita a konflikt jako nechtěný problém – otevírá celou řadu zajímavých otázek: co říkáme, když mluvíme o společenském konfliktu? Co za konflikt považujeme a co ne? Co vynášíme na světlo, když o konfliktu mluvíme, a co tím naopak zakrýváme?

Potíže s konfliktem

Samotné slovo konflikt pochází z latiny. Confligere či conflictus označují situaci, kdy do sebe něco naráží, střetává se, zápasí spolu nebo se dostává do sporu. Takto obecně vymezení je ale, minimálně pro účely tohoto textu, příliš široké. Může se vztahovat k vnitřnímu pnutí jednotlivce stejně jako k hádce mezi partnery, soudnímu sporu, třídnímu antagonismu, občanské válce nebo ozbrojenému střetu mezi státy. Jeden z prvních problémů spočívá právě v tom, když se k tomuto mnohoznačnému slovu snažíme nějak vtáhnout: slovo konflikt je zdánlivě srozumitelné, ve skutečnosti však zahrnuje příliš mnoho různých situací, než aby mohlo být používáno bez dalšího rozlišení.

V běžném jazyce se navíc konflikt často směřuje s téměř každou podobou nesouladu. Jako konflikt bývá označována odlišnost názorů, osobní antipatie, soupeření, konkurenční boj, ostrá veřejná debata i prostá neschopnost dohodnout se. Tím se ale ztrácí rozdíl mezi situacemi, které jsou jen napjaté, a těmi, v nichž už jsou ve hře skutečně neslučitelné zájmy, nerovné mocenské pozice nebo přímé ohrožení jedné strany druhou. Právě tady začíná být užitečné postupovat střídavěji a vymezit si pole působení. V tomto textu se tak omezím na pojem společenského konfliktu tak, jak je s ním operováno ve veřejném prostoru a jak jej v minulosti a současnosti pojímaly sociální vědy.

V tomto kontextu bude užitečné upozornit na něco, co v psychologizujícím jazyce často mizí, a to je skutečnost, že takto pojatý společenský konflikt není pouze otázkou lidských emocí,

temperamentu nebo nezvládnuté komunikace. Nejde o selhání dialogu. Společenský konflikt tu bude pojednán jako výraz rozdílů vyplývajících z celkového uspořádání a fungování společnosti, které nelze odstranit jen lepším nasloucháním a kultivovanějším tónem. Rozdílné materiální zájmy, asymetrie moci, nerovný přístup k vzácným zdrojům nebo odlišné představy o spravedlnosti, o možné budoucnosti nebo výkladu minulosti vytvářejí konflikty, které nepředstavují nahodilou poruchu společenského života, ale jeden z módů jeho existence.

Právě tady se ukazuje, že otázka – co říkáme, když mluvíme o společenském konfliktu – není jen rétorická. Ptáme se tu totiž po tom, co je společenský život a jak si vůbec celkově představujeme společnost a její fungování. Jinými slovy, to, co považujeme za konflikt, nikdy nevypovídá jen o konfliktu samotném. Vypovídá také o našem mentálním obrazu společnosti jako celku.

Konflikt dělá společnost společností?

V tomto ohledu pro nás může být zajímavé podívat se do historie vědy o společnosti. Ta totiž byla místem, kde se lidé systematicky pídili po podstatě společenských konfliktů. Sociologie si od svého vzniku kladla velmi podobné otázky, jaké jsme nastínili výše – jak drží společnost pohromadě? Jak se dosahuje sociálního řádu? Co dává do pohybu změny a vývoj? Je to konflikt, nebo naopak soulad a integrace, co drží společnost pohromadě?

Podíváme-li se tedy do učebnicových přehledů, často velmi konzervativních, uvidíme, že v historii sociologie lze zaznamenat několik velkých paradigmat, která na výše položené otázky odpovídala odlišnými a často navzájem se vylučujícími způsoby. Jedním z hlavních paradigmat bylo to takzvané konfliktualistické. Svě kořeny má už v klasickém období sociologické teorie, v němž konflikt vystupuje jakožto základní interpretační klíč k pochopení tehdejších společností.

Není se moc čemu divit. Klasici sociologie působí a svá díla píšou v průběhu 19. století, tedy v situaci mohutné průmyslové revoluce, masivního stěhování lidí do měst, nástupu dravého kapitalismu vytrhávajícího celé skupiny z původních vazeb; v době třídního štěpení, budování moderních států a celkového rozpadu starých forem řádu. Odchod ancien régime a příchod moderní společnosti tak vytvořil celou řadu napětí, tenzí a konfliktů, což zrcadlí sociologická teorie ve svých různých odpovědích na stejnou epochální zkušenost modernity.

Sociologičti klasikové by byli dnešním diskursem „rozdělené společnosti“ přinejmenším překvapeni. Pro většinu z nich totiž rozdělení nebylo poruchou, ale běžným stavem společnosti, jehož poctivým popisem si můžeme lépe porozumět. Tak například u sociologického klasika, německého filozofa, sociologa a ekonoma Karla Marxe hraje konflikt ústřední roli. Společnost pro něj není především společenstvím sdílených hodnot, ale uspořádáním rozděleným podle struktury vlastnictví a moci. Třídy tak nejsou jen různé skupiny lidí s odlišnými hodnotami a životním stylem, ale skupiny postavené proti sobě – jedni vlastní výrobní prostředky a druhí jsou nuceni prodávat svou práci. Z tohoto základního vztahu vyrůstá centrální antagonismus. Konflikt zde není nešťastnou poruchou jinak dobře fungujícího celku, ale běžným důsledkem společenského uspořádání. Proto je také třídní antagonismus u Marxe motorem dějin. Střet mezi těmi, kdo vlastní výrobní prostředky, mají

moc a majetek, a těmi, kdo jsou jim podřízeni, pohání společenskou změnu.

U dalšího německého sociologického klasika Maxe Webera je obraz o něco málo složitější a méně soustředěný na jedinou osu. Konflikt je však u něj přítomen neméně silně. Weber nechápe společnost jen jako prostor třídních rozdílů, ale jako svět, v němž se lidé a skupiny střetávají o různé druhy šancí, uznání a moci. Proto rozlišuje třídu, status a stranu. Třída ukazuje na rozdílné postavení na trhu a rozdílné životní šance, status na nerovné rozdělení cti a prestiže, strana na organizovaný boj o moc v (politických) institucích. K tomu se přidává jeho zájem o dominanci, tedy o způsoby, jimiž jedni vládnou druhým a svou dominanci různými způsoby legitimizují. Zároveň se Weber velmi zabýval státem jakožto institucí, která si nárokuje monopol na legitimní použití násilí. Konflikt tedy u Webera není jedním velkým centrálním střetem, ale rozptýlenou sérií menších sporů, a tedy trvalou součástí sociálního života. Lidé soupeří o postavení ve vztahu k výrobním prostředkům, o uznání, o vliv i o možnost určovat pravidla, jejichž prostřednictvím mohou vládnout ostatním.

Třetí německý sociologický klasik Georg Simmel potom dává společenskému konfliktu ještě trochu jiný význam. Konflikt u něj není jen spojen s některým z velkých historických střetů, ale stává se samostatnou sociální formou, tedy jedním ze způsobů, jimiž se lidé, poněkud paradoxně, navzájem propojují. Simmel v lehké opozici k Marxovi a Weberovi nechce ukázat jen to, že konflikt přináší rozpory a antagonismy, ale také to, že samotné základy vztahovosti spoluutváří. Spor, soutěž nebo střet totiž neznamenají rozpad jednoty. Mohou zároveň vytvářet hranice skupiny. Když je skupina v konfliktu s jinou, může taková situace posilovat její vnitřní soudržnost za současného vyjasňování, kdo do skupiny patří a kdo stojí mimo ni. Konflikt tak u Simmela nenese pouze problematický nádech, není destruktivní silou, ale nese i funkce integrační. Právě v tomto bodě Simmel přichází s důležitou myšlenkou, že společnost není tvořena souhlasem a harmonií, nýbrž napětím, třením a vymezováním.

Každý z trojice klasiků tak svým vlastním originálním způsobem považoval společenský konflikt za naprosto ústřední prvek sociálního uspořádání, bez kterého se společnost neobejde, a je tak těžké si představit, že bychom kdy mohli dosáhnout dlouhodobého sjednocení a splnutí.

Rehabilitace a rozpad teorií konfliktu

Ve dvacátém století však získává v sociologii mimořádný vliv právě opačné pojetí společnosti, které bývá označováno jako konsensualistické či funkcionalistické, a nejvýrazněji je spojeno se jménem amerického sociologa Talcotta Parsonse. Společnost u něj nevystupuje především jako pole antagonismů, ale jako soustava rolí, norem a institucí, která se udržuje díky sdíleným hodnotám předávaných socializací. Sociální řád zde nestojí primárně na konfliktu a donucení, ale na tom, že lidé přijímají pravidla hry jako samozřejmá a podle nich také jednají. Konflikt v tomto rámci nemizí, ale objevuje se spíše jako něco, co má být zvládáno a absorbováno, nikoli jako základní princip společenského života.

Síla tohoto pohledu nebyla jen teoretická. Odpovídala i historické situaci válečných a poválečných let, kdy byla otázka stability, integrace a udržení demokratického řádu mimořádně naléhavá. V kontextu zkušenosti s krizí meziválečné společnosti, nástupem autoritářských režimů a následným soupeřením bloků ve studené válce

dával důraz na řád a soudržnost smysl nejen analyticky, ale i politicky. Právě proto mohl obraz společnosti jako v zásadě integrovaného systému na dlouhou dobu dominovat sociologickému myšlení.

Právě v reakci na dominanci Parsonsovy koncepce však došlo k postupnému návratu konfliktu do sociálně-vědného teoretizování. Nositeli tohoto svého druhu protiútoky byli především Lewis Coser, Ralf Dahrendorf, C. Wright Mills a Randal Collins. Každý z nich zpochybňoval funkcionalistický obraz společnosti trochu jiným způsobem, všechny však spojovalo přesvědčení, že konflikt není okrajovým jevem ani poruchou jinak soudržného celku, ale podstatnou součástí moderní společnosti.

Americký sociolog Lewis Coser se pokusil ukázat něco, co strukturální funkcionalismus i běžné morální představy o společnosti spíše zakrývaly, a to, že konflikt není jen rozklad, selhání nebo nemoc společenského řádu. Navázal přitom na Simmela a obrátil pozornost k tomu, že konflikt může mít také účinky stabilizační a integrační. Spor může vyjasňovat hranice skupiny, posilovat identitu, nutit aktéry formulovat své zájmy a někdy také uvolňovat napětí, které by jinak narůstalo skrytě a destruktivněji. Coserovi tedy nešlo o oslavu konfliktu jako takového, ale o korekci příliš jednostranného pohledu, v němž byl konflikt chápán jen jako čistě negativní síla. Společnost se podle něj neudrží pouze díky souladu, ale někdy i díky sporům, které jsou institucionalizované, omezené a zasazené do sdíleného rámce.

Ralf Dahrendorf chtěl znovu otevřít otázku třídního konfliktu, ale bez marxovského soustředění se na vlastnictví výrobních prostředků jako jediného rozhodujícího základu společenského rozdělení. Tvrdil, že v moderní průmyslové společnosti je klíčové spíše to, jak jsou uspořádány vztahy autority: kdo vydává příkazy a kdo je musí poslouchat, kdo rozhoduje a o kom je rozhodováno. Třídy proto nechápal především jako skupiny vymezené majetkem, ale jako skupiny vznikající z institucionalizovaných vztahů nadřazenosti a podřízenosti. Chtěl ukázat, že konflikt je zabudovaný přímo do sociálních organizací a institucí, protože autorita je v nich nutně nerovnoměrně rozdělena. Nešlo mu tedy jen o tvrzení, že konflikty existují, ale o vysvětlení, proč jsou v moderní společnosti trvalé, i když už nemají přesně tu podobu, jakou jim přisuzoval klasický marxismus.

Charles W. Mills měl jiný terč i jiný styl. Šlo mu o rozbití uklidňující představy americké demokracie jako prostoru široce rozptýlené moci. Ukazoval, že skutečný vliv se ve Spojených státech soustřeďuje na vrcholu tří propojených institucí: velkých korporací, státní politiky a armády. Politické, ekonomické a vojenské elity podle něj tvoří tři oddělené světy, ale stále těsněji propojený mocenský blok. Mills tedy neposouval konflikt do roviny integrace jako Coser ani do roviny autority jako Dahrendorf. Chtěl především odhalit, kde je ve skutečnosti soustředěna moc a proč moderní masová společnost nevypadá jako vláda lidu, ale spíše jako společnost řízená úzkou vrstvou rozhodujících aktérů. Konflikt se tu ukazuje především jako konflikt o moc, přístup k rozhodování a kontrolu nad institucemi, které určují směr celé společnosti.

U Randalla Collinse se konfliktualistická sociologie dostává do své nejambicióznější podoby. Collinsovi nejde jen o to připomenout, že ve společnosti existují střety zájmů nebo nerovnosti. Chtěl z konfliktu učinit obecný vysvětlující princip sociologie. Pokusil se tak shrnout vše podstatné, co sociologie o konfliktu ví, a toto vědění systematizovat. Nešlo mu o několik velkých tezí, ale o rozsáhlý soubor propojených tvrzení, hypotéz a mechanismů. Jeho ambicí bylo ukázat, že konflikt není jedním tématem vedle jiných, ale že skrze něj lze vysvětlovat stratifikaci, organizace, politiku, trhy, stát, ideologie i každodenní interakce. Konflikt tu už není jen opozicí vůči funkcionalismu, ale pokusem postavit celou sociologii na jiných základech.

Právě tady se konflikt stává výslovným sociologickým programem. Už nejde jen o jednotlivé postřehy rozptýlené v rámci klasické teorie, ale o systematizovanou námitku proti představě společnosti jako normativně integrovaného a v zásadě stabilního celku. Poválečná konfliktualistická sociologie tak nevystupuje jen proti Parsonsovi jako akademickému soupeři, ale také proti společnosti, která se sama ráda viděla jako stabilní, integrovaná a konsenzuální. Tento „protiútok“ proti představě spořádané a integrované

společnosti také nebyl pouhou akademickou polemikou. Probíhal souběžně či krátce před hlubokými společenskými proměnami šedesátých let, v nichž se definitivně rozpadl obraz stabilní poválečné společnosti. Protestní hnutí, boj za občanská práva, feministické a ekologické hnutí, studentské nepokoje nebo odpor proti válce ve Vietnamu začaly ukazovat i v praktické každodenní politice, že konflikt nikam nezmizel.

Po revolučních šedesátých letech však dochází k dalšímu zlomu. Přechodem od industriálních k post-industriálním a paralelně od moderních k pozdně-moderním společnostem se celý obraz komplikuje, a tak se i systematizovaná sociologická teorie konfliktu rozpadá na drobné. Od sedmdesátých let se konflikt postupně přesouvá ze středu obecné sociologické teorie do specializovanějších výzkumných polí. Už nejde především o otázku, zda je společnost jako celek založena na konfliktu, ale spíše o to, jak vzniká kolektivní akce, jak se lidé mobilizují, za jakých podmínek se konflikty stávají politicky účinnými a v jakých repertoárech se odehrávají. Současně začínají starší konfliktualistická témata vystupovat pod jinými jmény, jako například analýza moci, státu, nerovností, organizovaného nebo symbolického násilí.

Paralelně s tímto došlo také k významnému rozšíření konfliktualistického repertoáru. Do hry totiž vstupují další kritické proudy, jakými jsou například feminismus či postkoloniální teorie. Feministické autorky jako Silvia Federici, Nancy Fraser nebo Judith Butler ukazují, že zásadní štěpící linie konfliktu neprobíhají jen mezi třídami nebo institucemi, ale také v oblastech, které velcí mužové minulosti vnímali jako „soukromé“, tedy sféry reprodukce, péče a každodenního života. To, co se často jeví jako soukromé nebo individuální, se v jejich perspektivě také ukazuje jako společensko-politický konflikt, který je ovšem depolitizován tím, že je odsunut mimo veřejný prostor. Podobně postkoloniální a dekoloniální autoři jako například Frantz Fanon připomínají, že moderní společnost byla od počátku utvářena koloniálním násilím a globální nerovností. Konflikt tak nelze chápat jen jako vnitřní záležitost jednotlivých společností, ale jako vztah mezi centry a periferiemi, mezi těmi, kdo z modernity profitují, a těmi, kdo nesou její náklady.

Výsledkem tohoto vývoje není vymizení konfliktu ze sociologie, ale rozšíření jeho záběru, čímž ale také došlo k jeho rozptýlení. Konflikt už tak často nevystupuje pod svým jménem a díky celkovému ústupu od velkých syntéz a rozmělněním oboru do subdisciplín ztratil svůj dřívější status obecného principu, skrze nějž bylo možné uvažovat o společnosti jako celku.

Depolitizace skrze překlad

Krátký průchod sociologickým myšlením ukazuje, že sociologické teorie konfliktu a konsenzu nevznikaly ve vzduchoprázdnu. Nejsou to jen abstraktní modely společnosti. Každý z těchto modelů byl zároveň odpovědí na určitou historickou situaci a na určitý typ společenského napětí, který byl v dané době zvlášť naléhavý. Klasická sociologie reagovala na rozpory nastupující průmyslové modernity, Parsons na krizi řádu a poválečnou demokracii, konfliktualisté na falešný konsensus organizovaného kapitalismu a nová sociální hnutí na proměnu společností a jejich konfliktů v poslední třetině dvacátého století.

Jakmile konflikt ztratil status obecného principu, přestalo být samozřejmé číst společenská napětí jako rozpory vyplývající z celkového uspořádání. Otevřel se prostor pro jejich jiné interpretace. Depolitizace společenských konfliktů skrze překlad do jiných jazyků je potom jedním z nápadných rysů současnosti. Namísto společenského konfliktu tak dostáváme konflikt psychologický, morální či technokratický. To, co má původ v rozdělení zdrojů a šancí, se převádí do rovin, na nichž nejde o uspořádání společnosti, ale o problémy chování, vkusu, morálky, stylu nebo osobní nedostatečnosti.

Psychologizace společenského konfliktu vše převádí do roviny afektů, nezvládnuté komunikace, nedostatku empatie nebo neschopnosti naslouchat. Všechny společenské rozepře by se tak daly lehce překonat, pokud bychom všechny dokázali naučit empatizovat s druhými, efektivně si vymezit hranice a rozdíly komunikovat s respektem.

Podobně funguje moralizace. V ní se konflikt převádí do binárního jazyka slušnosti a nesuslušnosti, odpovědnosti a nezodpovědnosti, uměřenosti a extremismu. Jedna strana obvykle

vystupuje jako nositelka klidu, řádu a obecného dobra, druhá jako ta, která společnost rozděluje, radikalizuje nebo podkopává. Už není potřeba se ptát, proč konflikt vzniká, kdo v něm zaujímá, jakou pozici, či jaké jsou nejhlubší motivace všech zúčastněných. Stačí určit, kdo se chová přiměřeně a kdo nikoli.

Technokratický jazyk, do něhož jsou konflikty překládány, potom nevyobrazuje společenská pnutí jako legitimní střet různých zájmů a představ o uspořádání společnosti, ale jako problém řízení. Společenské procesy je totiž potřeba hlavně rozdělit do menších procedur a úseků, jež budou probíhat pod dohledem expertů, managementu či pracovních skupin postupujících podle vypracovaných metodik. Společenské konflikty se tak transformují ve výzvy pro technokratické a manažerské řízení.

Podobně funguje proces individualizace společenských konfliktů, v němž se tření vyplývající z celkového uspořádání převádějí do jazyka selhání jednotlivců. Jsou to potom právě neúspěšní jedinci, kteří nebyli dostatečně odolní a adaptabilní, nedostatečně plánovali svůj život či nebyli dostatečně motivovaní. V tomto jazyce se fenomény, které mají zjevně společenský charakter, rozpouští v jazyce individuální odpovědnosti.

Mezi oligarchizací a demokratizací

Důsledkem těchto překladů není méně konfliktu ve společnosti, ale neschopnost rozpoznat, co je jeho skutečným předmětem. Jestliže totiž něco ukazuje současná situace s neobvyklou ostrostí, pak to, že rozpory nemizí, a naopak se vyostřují. Někdo by dokonce mohl říct, že se v jistém smyslu znovu koncentrují a zpřehledňují. Mluvím tu samozřejmě o stále zřejmějším konfliktu mezi procesem oligarchizace a demokracií. Postupně se tu koncentruje ekonomická, politická, mediální a vojenská moc v rukou úzké vrstvy – nejviditelnější v americkém kontextu a po podzimních volbách i v tom českém – a ohromující rychlostí podemílá základy současných demokracií. To vše s podporou těch, pro které nevyhradili dost prostoru liberální globalisté. Ostře vyjádřeno bychom tak mohli říct, že to, co se dnes označuje jako proces společenské polarizace, je ve skutečnosti proces skládání oligarchicko-autoritářského bloku postupně požírajícího demokracii.

Zajímavou aktualizaci konfliktualistické tradice v tomto ohledu představuje například memorandum Bruna Latoura a Nikolaje Schultze o vzniku ekologické třídy. Autoři ukazují, že pojmenování dnešních ústředních konfliktů nelze jednoduše převzít z marxistického slovníku, který vznikl pro průmyslovou společnost. Nový konflikt se podle nich nevede jen kolem vlastnictví výrobních prostředků, ale kolem podmínek samotné obyvatelnosti světa. Chtějí zachovat materialistické jádro třídní analýzy, ale zároveň jej chtějí rozšířit. Nejde už jen o reprodukci lidské společnosti v úzkém ekonomickém smyslu, nýbrž o celkové ekologické životní podmínky, které jsou ničeny fixací na produkci svázanou s fosilní ekonomikou spravovanou oligarchy. Vědomě tu tak propojují otázku oligarchizace s ekologickou devastací. Obojí jde ruku v ruce.

Latour a Schultz ukazují, že mluvit o třídě neznamená jen něco popisovat, ale také vytvářet horizont jednání. Ekologická třída u nich není hotový společenský fakt čekající na objevení, ale performativní politický projekt, tedy způsob, jak z pocitu rozptýlenosti konfliktů vytvořit srozumitelnou frontu. Nestačí proto konflikt jen evidovat, ale politicky pojmenovat, zviditelnit a najít pro něj formu kolektivní artikulace, což v jejich případě má být třída.

Jde o to společenský konflikt znovu politizovat. Odmítnout způsoby, které z něj dělají problém chování, stylu nebo individuální nedostatečnosti, a vrátit jej tam, kam patří: do roviny sporů o uspořádání společnosti, o rozdělení moci a zdrojů, o podobu budoucnosti na obyvatelné planetě. Znamená to trvat na tom, že některé konflikty nelze vyřešit jejich neutralizací, ale pouze jejich důslednou artikulací.

Společnost neoslabuje samotná existence konfliktu. Oslabuje ji spíše neschopnost rozpoznat, které konflikty vyjadřují aktuálně podstatné rozpory, a tendence tyto rozpory překládat do jazyků, v nichž mizí. Jestli má dnešní společnost skutečně vytvářet produktivní prostor pro konflikt, nemůže to být jen prostor bezpečně ohraničený a neutralizovaný. Musí to být i prostor, v němž lze pojmenovat střety, které se dotýkají samotných základů společenského uspořádání. 🇨🇪

Eva Malířová je lektorka, facilitátorka a mediátorka v organizaci NaZemi a Institutu nenásilné komunikace v Brně. Věnuje se propojení vnější transformace organizací s vnitřní proměnou jednotlivců. Působila v několika českých i mezinárodních vzdělávacích projektech globálního vzdělávání (Svět v nákupním košíku, [Global Storylines](#), Skauti na Zemi, CIVIS – zaostřeno na občanské kompetence, Konflikty, Futuropolis: škola emancipace, který prozkoumává možnosti kritické pedagogiky na školách).

KDYŽ DOBŘE FUNGUJE KULTURA ZPĚTNÉ VÁZBY DÁ SE MNOHA KONFLIKTŮM PŘEDEJÍT

Konflikty jsou potenciálně přítomné v každodenním životě snad v každém kontextu, v němž se pohybujeme – v partnerství, rodině, práci, komunitách i ve veřejném prostoru. Tam, kde jsme s lidmi více spjatí a na vztazích záleží, neboť vůbec umožňují společné fungování, máme možnost ovlivnit to, jak s konflikty budeme zacházet, abychom se jimi nezraňovali, nenarušovali vzájemnou důvěru, předcházeli jejich destruktivní eskalaci a vůbec jimi procházeli dobře. Kultura systémového zacházení s konflikty je návrh, jak posílit dočasná i dlouhodobá společenství, který se potenciálně může propisovat i do vyšších pater politiky, na něž mnohdy nemáme přímý dosah.

Profesně se zabýváte fenoménem konfliktu a to jak v praxi, tak i metodice. Působíte mimo jiné jako facilitátorka, neformální vzdělavatelka a lektorka workshopů „procházení konfliktů“. Popsala byste prosím svá základní východiska a definice, jak se ke konfliktu coby společenskému fenoménu stavíte?

Na začátek bych zvědomila, co konfliktem myslím, neboť si můžeme představit hodně různé situace. Rozlišuji konflikt od řešení problému či překážek v nějaké věci. Konflikt pro mě nastává až tehdy, když se k věcnému problému přidává i výraznější prožívání zapojených stran, které zahrnuje pocity i vytváření představ o druhých. Projevuje se ztrátou důvěry. Slovo konflikt pochází z latinského slova conflictum, které je označením pro srážku či náraz na překážku. Tedy samo o sobě neutrální fakt. Dva autoři, Rubin a Pruitt, říkají, že konflikt souvisí i s přesvědčením, že nelze současně naplnit aspirace obou stran. Chci tím poukázat na to, že jde o přesvědčení, které svým způsobem zužuje představivost, že můžeme konfliktem projít bez poražených, a to v nás něco dělá.

Mým základním východiskem pak je, že konflikt je nedílnou součástí našich životů, neboť žijeme v rozmanitém světě. Často vnímáme konflikt jako negativní jev. Z pochopitelných důvodů se ho bojíme třeba proto, že máme nepříjemné zkušenosti s konflikty, kterými jsme neprošli dobře, důvěru se nepodařilo obnovit. Případá mi ale důležité si uvědomit, že konflikty byly, jsou a budou a jde spíše o to naučit se jimi procházet tak, abychom z nich získali užitečné informace a aby nedocházelo ke vzájemnému ublížení. Mám ráda myšlenku Dominica Bartera, který se v Brazílii věnuje restorativnímu přístupu ke spravedlnosti a rozvíjí komunitní řešení konfliktů. Říká, že konflikt nastává, když do systému vstupí nová informace o nějaké nenaplněné potřebě. Konflikt je bolestivý tehdy, když postrádáme zdroje či způsob, jakovou informaci do systému integrovat. Tím se dostávám ke svému druhému východisku a sice, že konflikt nikdy není individuální záležitost. Má osobní i systémové příčiny a současně zasahuje celý systém vztahů, tedy i ostatní, byť zdánlivě nezúčastněné osoby. Lidé, kteří pracují v týmech, to jistě zažívají. Zmiňuji to, protože si všímám, že řešení konfliktů často individualizujeme a zaměřujeme se pouze na ty dva, kteří mezi sebou mají konflikt, a ošetřujeme dopady hlavně mezi nimi i přesto, že konfliktem jsou bohužel de facto zasaženi i ostatní – najednou nevíme, co říkat, aby se to někoho nedotklo, vnímáme napětí, pokles důvěry se šíří celým týmem. A tím se oblokem vracím k prvnímu východisku. Myslím, že příčinou i důsledkem konfliktů může být nedůvěra lidí, kteří jsou přímo v ohnisku konfliktu, a zároveň jejich pokles kapacity a energie se vlastními konflikty zabývat natolik, aby jimi prošli dobře. Paradoxem je, že se zaměřujeme v konfliktu nejvíce na ty, kteří jsou v jeho ohnisku, ale ti mají zároveň nejmenší kapacity konflikt vyřešit.

V kontextu toho mi dává velký smysl vytvářet systémová opatření pro řešení potenciálních konfliktů ve formě zapojení dalších lidí a podpůrných procesů. A to nejen přímo pro případ již vyeskalovaného konfliktu, kdy se dá využít např. nástroje mediace, ale i preventivně například pomocí dopředu vytvořených dohod, jaké možnosti máme, abychom konfliktům v týmu předcházeli, včas je rozpoznali či jinak přispěli jejich dobrému průběhu. Takový systém řešení konfliktů je těžké vytvářet, když už konflikt hoří právě kvůli zmíněné nízké kapacitě, proto je fajn mít jej už dopředu, aby lidé věděli, co s ním mohou dělat, až nastane.

Mohla byste ještě zmínit nějaké konkrétní podpůrné systémové metody a procesy pro dobré procházení konfliktů v pracovním týmu či jiném uskupení lidí, vlastně třeba i komunitě nebo rodině?

Vnímám dva směry, kterými se lze ubírat. Prvním je pro mě vydefinování struktury, jak budeme v případě konfliktu postupovat, a druhým je prevence, aby se nám podařilo konflikt zachytit ještě předtím, než vyeskaluje do vyhrocené fáze. Tím druhým myslím třeba vědomou podporu pro to, aby se konfliktní potenciál vynesl na povrch co nejdříve, někdo jej pojmenoval a otevřel v momentě, kdy máme více kapacity jej zvládnout. Dobrou praxí je buddy-systém. Člověk si se svým buddym zajde čas od času jen tak empaticky popovídat na kafe, čímž se zachytí nějaké prvotní napětí. Buddy ho pak může podpořit v prosbě o pomoc či vznesení nějakého podnětu na změnu, která mu uleví. Dalším příkladem preventivní praxe jsou pravidelné supervize, kde se sdílí, jak se nám pracuje, a cíleně se zachytává napětí. Ovšem nejlepší prevencí je fungující kultura zpětné vazby, která umožňuje tok informací o potřebách dříve, než věcný střet zasáhne vztahy.

Okolí často neví, jak může lidi v konfliktu podpořit. Proto bych zmínila několik rolí, na nichž se lze předem domluvit. Lidé, kteří nejsou v ohnisku konfliktu, do nich mohou vstupovat a napomoci konflikty zachytávat nebo při nich pomáhat. První je role zachytávače napětí, do níž může

vstoupit kdokoli, kdo si všimne nějaké disharmonie mezi dvěma lidmi a pojmenuje ji jako potenciálně konflikty. Protože nejčastějším problémem konfliktů je, že děláme, že nejsou, až to bouchne. Další je role koordinátora, který domlouvá, aby se lidé, kteří mají konflikt, vůbec sešli sami nebo s mediátorem a konfliktu se pověnovali. Další podpůrnou rolí může být člověk, u kterého se může každá strana vyventilovat, dostat empatickou oporu, zorientovat se, co je pro ni důležité. V podstatě jde o předem vydefinované role, do nichž mohou vstupovat různí lidé podle toho, jak jsou konfliktem zasaženi a jaké mají dovednosti, aby napomohli jeho vyřešení. Ostatně i pečující role člověka, který při mediaci dělá kafe, je nesmírně důležitá.

Jinak vycházím z postupů mezinárodní komunity Nonviolent Global Liberation a práce Miki Kashtan, našich adaptací v NaZemi a z Nenásilné komunikace, jejímž výcvikem jsem prošla. Důležitou dovedností, kterou můžeme trénovat, je kvalita naslouchání. Nejtěžší je totiž v konfliktu naslouchat tomu druhému a odstoupit od svého příběhu. Naslouchat lze ale různými směry. Velký přínos nenásilné komunikace vidím právě v naslouchání a pochopení motivací na úrovni potřeb – nenásilka říká, že když si porozumíme na úrovni těch nejzákladnějších potřeb (například autonomie a svobodná volba, někam patřit či být součástí, vidět smysl atd.), tak pak máme větší kapacitu na kreativní řešení konfliktu a přispění jeho dobrému průběhu.

Když jste mluvila o systémovém pochopení konfliktu, tedy že součástí konfliktu nejsou jen lidé v jeho ohnisku, ale i jejich bližší či širší okolí, například členx týmu, jak se díváte na roli jednotlivce vůči velkým geopolitickým konfliktům?

Ačkoliv nejsme geopolitických konfliktů přímo součástí, tedy nefigurujeme v nich na žádné ze stran, tak nás přesto zasahují. Ať už se bavíme o válečném konfliktu na Ukrajině, v Gaze, v Íránu či jinde, nějaký dopad na nás mají, i když do nich nemůžeme z důvodu nedostatku moci či kapacit vstoupit. Systémové chápání konfliktu ale nabízí možnost účasti v konkrétním konfliktu a zmírňování jeho dopadů, byť jen na prostředí, kde žijeme, a třeba jen tím, jakým způsobem o nich mluvíme. Kdybych měla být konkrétnější, tak na širší chápání konfliktu má vliv například to, že se nesnažíme jen onálepkovat viníka a oběť, ale i trackovat historii kontextů a mocenských her, z nichž vzešel, a pojmenovávat nenaplněné potřeby obou zúčastněných stran. Důležité je, aby způsob diskuze o globálních konfliktech nevytvářel další propasti mezi lidmi, kteří o nich mluví. To, jak se o konfliktech bavíme, může utvářet kulturu zacházení s nimi. Věnujeme se tomu např. ve vzdělávacím programu **Jak se mluví o konfliktech**. Když se díváme na konflikt jako na systémovou záležitost, tak ani od těch velkých nejsme tak odpojeni a máme možnost do nich nějakým způsobem mírotvorně přispět.

Do konfliktů se jistě promítá nerovné rozložení sil či vzájemná hierarchie zúčastněných stran. Jak lze s touto nerovností v konfliktu pracovat? (z pozice silnějšího i z pozice slabšího).

Vědomá práce s mocí je krásná oblast. Přístup ke zdrojům moci je vždy relační záležitost – to, jestli mám snazší přístup ke zdrojům, vždy záleží na tom, s kým jsem v interakci a v jakém kontextu. Například coby učitelka mám větší moc vůči studentům, s nimiž se setkávám. Když ale přijdu domů, změnil se kontext a moje zdroje moci jsou jiné. Zdrojem moci není samozřejmě jen strukturální pozice, ale i věk, gender, etnicita či barva kůže, ekonomická situace, zda mluvíme rodným jazykem, sexuální orientace apod. Takže pokud je učitelka žena a student muž, hraje roli i způsob socializace studenta coby muže v patriarchální společnosti, který může mít vůči učitelce určitou výhodu, i když to tak nemusíme na první pohled vnímat.

Samozřejmě se to generačně mění, takže mocenská pozice není vždy jednoznačná, a už vůbec ne z pozice prožívání obou zúčastněných stran. Zajímavé totiž je, že máme tendenci si spíše než svých zdrojů všimat toho, kde taháme za kratší provaz, což nás vede k reakci z pozice oběti. Základním principem vědomé práce s mocí je určitě to, že pokud mám převahu a více moci, aktivně se zamýšlím, jak s ní naložím. Může to například vypadat tak, že své protistraně navrhu, že by bylo fajn, kdyby byl během konfliktu někdo s námi a protistranu podpořil. Zamyslím se: má to být muž, nebo žena? Nebo se o svou moc „podělím“ třeba tak, že vymyslím nějaký specifický komunikační nástroj, který nám pomůže konfliktem projít. Třeba to za nás oba tak trochu odfacilituji, pokud na to mám dovednosti, nebo požádám třetí stranu se zakázkou o zohlednění mocenských nerovností. Nebo nějak uspořádám prostředí, které nerovnosti trochu srovná. Cílem toho je, aby se obě strany mohly nějak opřít o svůj střed, vliv a moc, a nereagovat z pozice nějakého automatického reakčního

vzorce typu malá holčička, která vždy ustoupí, nebo draka, který za každou cenu brání něco zásadního, aniž by naslouchal druhému. Jde o to, abychom do konfliktu mohli vstoupit s nějakou jinou energií a vědomou reakcí.

Zmínila bych také, že mocenské pozice mají opakující se vzorce. Obecně platí, že lidé s větší mocí jsou často zvyklí, že jsou jejich potřeby upřednostňovány, a lidé s menší mocí mají naopak tendenci vycházet vstříc potřebám lidí s větší mocí. Lidé s větší mocí neslychají často zpětnou vazbu, pro lidi s menší mocí je zase obtížnější říkat druhým „ne“. Je ale otázka, jak se z těch vzorců vymanit. Lidé s větší mocí mohou určitě posilovat dovednost dávat prostor druhým. Lidé s menší mocí zase mohou zkoušet dávat více zpětné vazby silnějším. Bohužel často teče zpětná vazba jako voda shora dolů a ne naopak, ale když funguje zpětná vazba dobře v obou směrech, dá se mnoha konfliktům předejít.

Na závěr bych se zeptala, jak vnímáte vztah mezi osobním přístupem ke konfliktům a širší společeností. Věříte, že může osobní nastavení vůči konfliktu ovlivnit i vyšší společenské struktury, v nichž se pohybujeme a žijeme?

Slyším v tom otázku, jestli to, že v blízkých a dosažitelných vztazích pěstují kulturu procházení konfliktů dobře, může mít nějaký efekt na širší patra a opačně. Vycházím-li opět ze systémového přístupu, představuji si to jako fraktál. Ze své pozice můžeme vytvářet nějaký nový vzorec, který sice neovlivní napřímo politiku státu, ale můžu ovlivnit komunitu, do které patřím, a lidé v ní mohou vzorec replikovat dál do svých dalších komunit a prostředí. Například sdílené východisko, že lidé v konfliktu potřebují podporu, vedlo v Nizozemí k tomu, že existuje dobrovolná služba sousedského mediátora, na kterou může kdokoli zavolat s žádostí o podporu.

A podobně to funguje i shora dolů. V Česku například existuje institut pro restorativní justici, která se snaží přistupovat k řešení trestných činů dialogicky tak, aby byly v soudních procesech ošetřovány i potřeby obětí. Kdyby se to víc medializovalo, tak to má určitě své pozitivní dopady i dolů. Jistě se tyto dvě sféry vzájemně ovlivňují. Umím si představit, že na stejných principech, které jsem jmenovala v případě pracovních týmů, by se daly budovat mnohem větší systémy transformace konfliktů. Ale je samozřejmě otázka, za jak dlouho a s jakým množstvím úsilí by se toho dalo dosáhnout. 🌱

Zdroje: Od metodiky, přes organizace až po filosofii	
 Konflikt jako příležitost k učení: https://nazemi.cz/co-delame/pop/konflikty/ Marshall B. Rosenberg: Nenásilná komunikace - Základní myšlenky, 2025 Marshall B. Rosenberg: Nenásilná komunikace - Reč života, 2022 Marshall B. Rosenberg: Nenásilná komunikace ve škole, 2023 Marshall B. Rosenberg: Nenásilná komunikace a moc, 2018 Miki Kashtan: Svět nenásilí, 2022 Adam Kahane: Spolupráce s nepřitelem - Jak vyjít s lidmi, s nimiž nesouhlasíme, 2020 Arnold Mindel: Sitting In The Fire: Large Group Transformation Using Conflict and Diversity, 2014 Institut pro restorativní justici: https://restorativni-justice.cz/institut/	

 Soubor 15 metodik, které umožní vyučujícím a neformálním vzdělavatelx zkoumat s třídami různé oblasti konfliktů od osobních, přes společenské, až k ozbrojeným. Kromě porozumění konfliktům přináší metodiky možnost trénovat dovednosti pro konstruktivní nakládání s konflikty a vytváření kultury míru. Eva Malířová: Kruhy obnovy https://www.skautinazemi.cz/sites/default/files/2019-03/Kruhy%20obnovy.pdf a https://casopis.skauting.cz/kruh-obnovy-7609	
 Tom Leimdorfer: Byl jednou jeden konflikt, 2019 Peter Boghossian a James Lindsay: Jak vést (zdánlivě) nemožné rozhovory. Velmi praktický návod, jak se domluvit téměř s každým, 2021 Julia Diamond: Power: User's guide. Více https://diamondleadership.com/power-guide/	
 Aleš Bednařík: Riešenie konfliktov, 2021 Armen Avanessian: Konflikt: Von der Dringlichkeit, die Probleme von morgen schon heute zu lösen, 2022	

MANIF

je dôležité neporovnávať sa.
je dôležité vedieť byť sám.
je dôležité vydržať.
je dôležité chcieť od ľudí viac, než sú momentálne schopní dať
je dôležité nemať zľutovanie.
je dôležité pochopiť, že každý tovar má svojho kupca.

je dôležité trvať na kvalite.
je dôležité trvať na kvalite.
je dôležité trvať na kvalite.
je dôležité trvať na kvalite.
je dôležité trvať na kvalite.

je dôležité neživiť v sebe pocit ublíženosti.
je dôležité necítiť sa ublížený.
je dôležité nesituovať sa do roly obete.
je dôležité vyškrtnúť si zo slovníka slovo krivda.
je dôležité nenariekať.
je dôležité nelútovať sa.
je dôležité pochopiť, že také si to udeľáš, takové to máš.

je dôležité mať na seba vysoké nároky.
až keď človek dokáže byť krutý sám k sebe, má právo byť krutý k ostatným.
až potom, čo chce človek veľa od seba, má právo žiadať polovicu toho od ostatných.

je dôležité nerobiť kompromisy.

je dôležité nebrať ohľady.
je dôležité udržať si hnev.
je dôležité pochopiť, kým si a nechcieť to zmeniť
je dôležité vedieť robiť len s tým, čo máš.
je dôležité potrebovať len to, čo máš.

je dôležité nerobiť chyby
je dôležité dovoliť si robiť chyby.

je užitočné učiť sa zo športu.
je užitočné nebáť sa konfliktu.
je výhodné vystavovať sa nepohodliu.

je dôležité vedieť, že to podstatné sa len zriedka rodí ľahko.
je dôležité uvedomiť si, že dobré divadlo často nemá publikum
a majstrovské dielo sa prijatiu bráni.

dobrý režisér sa pozná podľa toho, ako vie stejdžnúť sex.

Konflikt = can fligere > can = spolu fligere = adriet /grazit

Čo keby sme aspoň na chvíľu za konštitučné skúsili považovať slovo spolu? Niekedy je užitočné zamerať sa na to pozitívne...

Podľa všeobecne akceptovanej teórie všeobecne akceptovanej drámy vzniká všeobecne akceptovaný konflikt v momente, keď je postave znemožnená jednoduchá a priamočiara cesta za cieľom. Postavu to vedie k boju a boj je akcia, ktorá generuje reakciu: “X chce Marienku. Ale Marienka miluje Agamemnóna. X sa preto rozhodne Agamemnóna otráviť. Agamemnón to ale zistí, prezradí to Marienke a...” Voilá, dej sa hýbe! Palivo, na ktoré tento motor fičí, sú zrážky okolností, vášne, nedorozumenia a kolízie zámerov...

Niektoré režisér a neidentifikuje sa ako režisér. iný režisér a identifiuje sa ako režisér. Niektoré sa ako režisér identifikuje, ale nerežisér. A niektoré režisér proste je. A to je úplne v poriadku.

KONFLIKT UND ICH FRIENDS WITH BENEFITS

Sem-tam učím. (Lepšie povedané, jednou nohou namočenou po špičku palca občas pobývam v akademických vodách.) Na seminároch sa rada hrám. Keď sa v ateliéri réžie venujeme téme konflikt, ako prvé dávam študentstvu zadanie pojem vysvetliť. Nedovolím však k tomu používať slová. Nezaujíma ma trikrát prežutý Pavis. Zaujíma ma definícia subjektívna, vtelená... vídam vtedy svaly v napätí. Vídam vycerené zuby, prižmúrené oči, triašku, hánky prstov zakliesnené proti sebe, urputnú meravosť... počujem facky, údery, vrčanie, sipenie, nárazy dlaní...

Ecce – tak vyzerá konflikt!

DEFINICIA KONFLIKTU

Konflikt: spor — boj — potýčka — dišputa — nesúhlas — nesúladi — rozpor — karambol —

Som režisérka.
Je logické, že som
v konflikte. Nonstop. Nonsens. Byť v konflikte je de
facto mojou profesiou. Neustále oscilujem medzi slúžiť a
vládnuť. Som režisérka – bez hercov nejestvujem. Horizontálna,
vertikálna, tandemová, skupinová, hierarchická, anarchická, či
kolaboratívna – niet pomoci – réžia je proste profesia, v ktorej osoba na
to, aby artikulovala vlastné témy (rozumej strasti i slasti), používa cudzie telá
i duše. Fungujem ako vírus. Potrebujem živého hostiteľa. Sama o sebe nedokážem rásť, deliť sa
ani vyrábať energiu. Vyjadrujem sa skrz iných. Som na nich odkázaná. Prepožičiavajú mi svoj intelekt,
mentálnu výbavu i psycho-fyzický aparát a ja si v ňom veselo fungujem v krásne zvrátenej parazitickej
symbióze. Samozrejme, že som v konflikte!!!

Som v konflikte, keď sa na skúšobni pri improvizácii rozhodujem, či sa dívať performerke na
chodidlá, alebo – nedajbože – zdvihnúť zrak, pozrieť sa jej do očí a nechať sa milosrdne oklamať.
Som režisérka. Som v konflikte, keď sa o 22:13 po celodennej šichte v práci, ktorá ma živí, rozhodujem,
či zakreslím do režijnej knihy mizanscény na nasledujúci deň, alebo radšej vyhladám a do grantovej žiadosti
nahrám úplný výpis z evidencie skutočných majiteľov. Som režisérka. Som v konflikte zakaždým, keď si uvedomím,
že čítať by sa síce malo, no seba propagácia je rovnako dôležitá ako tvorba. Som v konflikte, keď sa v sobotu namiesto
rodinnej oslavy ocitám vo vlaku smer obhliadka priestorov. Som režisérka, ale granty sa nevyúčtujú sami. Som režisérka, ale
molocha societ treba kŕmiť denne a grafik je drahý. Som režisérka a obedná pauza medzi dvoma blokmi workshopu je jediný
čas, kedy stíham zistiť, kde zohnať najlacnejšiu dodávku na prevoz rekvizít. Som režisérka a za jednu z najdôležitejších
kompetencií remesla považujem schopnosť vedieť správne motať káble. Som režisérka. Vlak sa stal pre mňa študovňou a vie
byť celkom fajn miestom na premýšľanie, fotošop milujem pre jeho terapeutické účinky a v živote by som si nelízla, aby sa
vhodnosť priestoru pre hosťovačku určovala len z fotografií alebo na základe pôdorysov. Som režisérka. S malým r.
Neživí ma to – žijem to. Ergo: vyriešené. Dilema™ nejestvuje.

MEDZI MOCCOU A SLUŽBOU

Na hercov na skúšobni často kričím – ovládaj svoje telo! Nenechaj telo ovládať teba! To ty hraješ na flautu, nie flauta na teba! Ako slepý, ktorý vedie hluchého, druhých učím kontrole. How dare I?

GULDENSTERN I know no touch of it, my lord.

™ Dilema je obtížná, nutná voľba medzi dvoma (často nepříjemnými, vzájemně se vylučujícími) možnostmi, kdy ani jedno řešení není ideální. Situace vyžaduje rozhodnutí, které je problematické, a často jde o volbu menšího zla. Píše se vždy s měkkým „r“.

Po fínsky sa režisér povie **ohjaaja**. Koreňom je proto-fínske slovo ohja. Opraty. Režisér je vo fínsku proste ten, kto drží opraty. Som režisérka. Mám dve ruky. Držím opraty. Tam kde sa realita rozutekáva na všetky strany, snažím sa krotiť protichodné sily a udržať smer... alebo aspoň nenaraziť. (Mám iba dve ruky!) Mojou prácou je držať. Držať sa. A vydržať. Otázka profesnej cti. Veď mám dve ruky. A to nie je málo. Musí to byť dosť.

Keď nepískajú, ako tancuješ

ALEBO AKÉ PODSTATNÉ JE BYŤ IN A DOVOLIŤ OSTATNÝM ZOSTAŤ OUT.

Béla Tarr bol pán. Takých, ako Tarr na svete je len pár. Tarr bol Pán Režisér. (Ako jeden z mála vedel kedy a čím skončiť.) László Krasznahorkai je pán. Spisovateľ. Keď sa pán Béla Tarr stretol s pánom Lászlom K., nikdy sa nerozprávali sa o umení. Vraj. Bavili sa o živote. Ponaučenie?

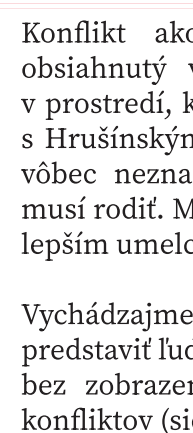
Stretám sa so „svojim“ scénografom. Chcem prebrať priestorové riešenie zadania „intimita verejnej šatne“. Namiesto toho tri hodiny počúvam ódy na to, aké je spoznávať Moravu z motorky. Chcem diskutovať chromatiku a funkčnosť kostýmov a dozvedám sa, že v šestke sa chodilo na Kravák za garáže strieľať zo štartovacej pištole. Chcem sfinalizovať rozpočet na nákup materiálu a namiesto toho zostavujem hitparádu najkrajších benzínok v ČR. Stretám sa so „svojim“ dramaturgom. Chcem počuť názor na podkladový materiál, ktorý som predvčerom zazdieľala online. Chcem komentár k súčasnej podobe tréningu. Chcem zhodnotenie scénosledu. Chcem konzultovať štylistiku textových pasáží, chcem konečne zvoliť názov novej inscenácie. Chcem analýzu. Chcem počuť, že je to dobré, chcem počuť, čo je zlé. Chcem uistenie. Vyvrátenie... A dozvedám sa o raketovom útoku na Dubaj. A riešim, že človek má len dva módy starnutia: rozpínanie sa do šírky (á la Dejdar) alebo scvrkávanie sa (á la Suchánek). A počúvam o tom, aké to je byť v miestnosti s matkou svojej priateľky v momente, keď sa od susedov z bytu odvedľa ozývajú zvuky kopulácie. A o dvoch šesťdesiatničkách, ktoré v autobuse na ceste z práce scrollujú bulvár a vyhľadávajú fotky Zelenského, aby na základe farby belma a rozšírenia jeho zreničiek posúdili, kedy, kde a ako veľmi bol sfetovaný. A hrám hru „keby som bol písmeno v abecede, čo som?“ a počúvam o tom, že špongia na umývanie riadu je vlastne krásna. A milujem to. Vivat konflikt! Držím hubu (hubku) a počúvam. Nediskutujem. Kompozíciu, perspektívu, kadenciu, proporciu, stratégiu, funkciu... Ľudia sú kolosálne rôzni a nedajú sa vlastniť. Ešteže tak. Aké skvelé obklopiť sa tými, ktorí nedávajú, čo chceš, ale čo potrebuješ.

nie všetko, je konflikt

Konflikt je nevyhnutná podmienka dramatickosti (sic!). Ergo: Kde nemáš konflikt, nemáš dramatickú situáciu. Ak nemáš dramatickú situáciu, máš... len situáciu. Bez deja. A to je tiež v poriadku.

V konflikte sa dá ocitnúť, aj bez pričinenia druhých... a antagonistické sily je možné manifestovať aj v homogenite vlastného tela.

Konflikt ako kompozičný prvok inherentne obsiahnutý v diele, je čosi iné ako konflikt v prostredí, kde dielo vzniká. Nemiešajme jablká s Hrušínským! To, že divadlo konflikt zobrazuje, vôbec neznamená, že sa v konfliktnej situácii musí rodiť. Mýtická trojčlenka čím viac trpíš, tým lepším umelcom si, neplatí. Bodka.

Vychádzajme z premisy, že účelom divadla je predstaviť ľudské konanie (sic!). Zaakceptujme, že bez zobrazenia krízy (sic!), vzniku a riešenia konfliktov (sic!) to proste nepôjde...

Konflikt nie je viazaný k žánru. Nie je to tak, že v komédii ľudia súznejú a my sa smežeme, v tragédii si ubližujú a my plačeme a v pri hybridných mutantoch typu trpká veselohra, či satirická psychodráma, je to fifty fifty a my nevieme, či sa smiať, alebo plakať...

Nesúhlas ≠ nesúlada

Opačné sily (vektory, názory, stanoviská) vytvárajú pnutie.

Pnutie = napätie
Napätie je kľúčové.
To ono drží pozornosť diváka.

Pracujem v utópii. Vo svete, kde nič nie je písané a všetko je dané . Platí v ňom zákon džungle. Prirodzený. Ničím nepodmienený. Jasný. Dobrovoľný a konsenzuálny. Rovnaký pre všetkých. Ak nedáš, nečakaj, že dostaneš. Zákon reciprocity: Daj a bude ti dané. Never give up! Netrucuj. Zákon trúfalosti: Neboj sa ostatných a neboj sa o ostaných. Sú rovnako silní ako ty. A zákon slobody: Vezmi si ju. Urob si priestor. Nečakaj, že ti bude poskytnutý. A zákon samoty: Robíš to pre seba. Síce s inými, no pre seba. A zákon virtuóznej radosti: Děláme to pro radost. *Ale pamätaj, režisérče: aby si mohol brať, musíš vždy najprv dávať. A starších vždy pozdrav a nad nikým sa nepovyšuj a pred nikým sa neponižuj a chci vždy viac, než ti môžu dať. Od seba najviac.*

Darmo... Nepomôžeš si človeče, ani ja ti nepomôžem. Ľudskú pozornosť stále viac priťahuje proces, než stav (sic!). Radšej sledujeme, ako sa nešťastné X stáva šťastným, než že X šťastné proste je... Alebo?

PODORZIVÉ “HIGH ALL THE TIME”

Marienka miluje X. X miluje Marienku. Rozumejú si. Súznejú. Súhlasia. Vyhovujú si. In sweet harmony... Rodičia, priatelia, príbuzní i celá ostatná spoločnosť páru úprimne a z celého srdca praje. Aby svoju afinitu spečatili, Marienka a X sa vezmú. Konsenzuálne. Nájdú si bývanie. Bez problémov. Bytový priestor vyhovuje obom, a to tak po stránke estetickej, geo-politickej, ako aj ekologickej. Pár si unanímózne obytnú jednotku zariadi, vybaví v štýle spoločného vkusu a nazve ju domovom. Tam, v bezpečnom priestore partnerského hniezda, v telo i ducha naplňajúcim akte lúboosti splodí potomstvo. Potomstvo je zdravé. Potomstvo je poslušné. Búva, keď sa búvať má. Papká, čo mu ponúknu. Zúbky rastú, počty idú... Intelektuálne, telesne i emočne sa rozvíja. Prosperuje. Marienka, X, ni ratolesť nepoznajú existenčnú tieseň, ekonomické, psychické, ni zdravotné obtiaže. Proste vajbia v dobrom aj v dobrom.

Ani vtedy, keď sa pokúsime o zobrazenie bezkonfliktného modelu ľudskej existencie, sa dramatickosti nevyhneme. Eliminácia zobrazenia konfliktu napätie neodstraňuje, iba ho presúva na inú úroveň – mimo dielo samotné. Situuje ho na os vzťahu umenie-realita. Absencia konfliktu v rámci fikčného sveta už síce neaktivuje dejovú dynamiku, no môže iniciovať pohyb na úrovni recepcie. Divák konfrontuje zobrazené s vlastnou skúsenosťou. Dramatický potenciál sa tak presúva z roviny konania postáv do roviny interpretácie. Publikum konfrontované s idylickým životom MarienkX najprv čuší, potom počúva a nakoniec vyhodnocuje. Medzi zobrazeným a žitým cíti značnú disproporciu a na toto pnutie adekvátne intelektuálne reaguje. Rozpálené dobiela, stojí pred bielym plátnom a praje si, aby na ňom po správnosti trónila podobizeň Ľudvika a jeho koňa XIV.. Nech sa, sakra, je s čím stotožniť!

OCHUTNÁVKA Z PALETY MODELOV DRAMATICKÉHO KONFLIKTU

VNÚTRI DIELA /otázka deja/

- medzi dvoma postavami *Mama niti Janka zjesť špenát*
- medzi postavou a prostredím *Celá rodina niti Janka zjesť špenát*
- v rámci jednej postavy *Janko ušha či má špenát prehltnúť, schovať u ústach a potom na vyplúť do záchoda alebo vystrojiť pred ušetkýmí scénu*
- medzi dvoma svetonázormi *Špenát obsahuje veľa vitamínu C vs. Špenát neobsahuje veľa vitamínu C*

MIMO DIELO /otázka súvislosti/

- medzi dielom a recipientom *Časozberný dokument o Jankovi, ktorý nechce špenát vs. 15-ročný Janko*
- medzi dielom a kontextom jeho uvádzania *rozprávka o Jankovi, ktorý nechce špenát vs. publikum festivalu erotického filmu*

kde sa kričí, ROMOZVOD

Prokop Diviš bol macher.

Přímětice. Rok 1754. Sedemtisíc km od Philadelphie, 3 roky od Benjamína Franklina. Premonštrát Prokopius dá na záhrade fary vztýčiť vyše 40 metrovú tyč. Vysávajú z mrakov elektrinu! tyčí rozkáže. A machinae meteorologicae s vyše 400 hrotmi nedbá. Šesť rokov v záhrade stojí, do ďaleka sa vyníma, blesky do zeme odvádza, obydlia i dobytok chráni a požiarom zabraňuje... Tu však jedného krásneho dňa (namôjveru sta blesk z jasného neba) sucho na Znojemsku nastane. Pšenica nerastie, jačmeň živorí, cvikla v hriadkach skapína a núdza ľudí prikvačí. Leč sedlač, rozumom sedliackym štedro obdarená, vinníka i príčinu javu toho dobre zná. Nelení, koná. Do farskej záhrady narukuje a dôstojnému pánovi to pekelné čudo pekne krásne strhne. Konec hromosvodů v Čechách. Čože nám nejaký Vašek – syn Diviškův bude... Tak prejde deň, prejdú dva a v dedine zas humno, chyža, maštaľ, či obydlie vzbĺkne... Všetko je ako má byť. (Rozumej postarom.) I prídu dažde. Prší dlho a výdatne. Napitá zem a okolité svahy nie a nie vodu vstrebať. Dobšický potok sa rozvodní, Leška sa vybreží, pôda sa zosúva, úrodu bedači berie... I tu sedlač na dvere fary klope, čapicu pod pazuchou žmolí a dôstojného pána o znovuvztýčenie onej mašiny žiadze. A polyhistor-premonštrát so zlatými podobenkami Márie Terézie a Jozefa II vo vrecku osvietene stojí, dlho mlčí, hrdo mlčí. A nevyhovie. A ten deň pre sedliaka nič viac neurobí. Len čo rok neskoršie, na domec svojho láskavého otca – kostolnú vežu ďalšou tyčou ozdobiť nechá... Začiatok bleskozvodu na svete.

5 POINT

**Čo to je:
Ochranné
zariadenie,
ktoré
bezpečne
zachytí
bleskový
výboj a
zvedie ho
do zeme.**

**Na čo to je:
Zabraňuje
požiarom,
škodám,
stratám na
ľudských
i neľudských
životoch.**

Ako to funguje:
Kovové tyče alebo drôty na najvyššom bode strechy blesk „prilákajú“ a zachytia. Vodiče vedené po vonkajšej strane budovy mimo vnútornú konštrukciu stavby následne výboj zvedú do zeme, kde sa elektrický prúd bezpečne rozptýli.

1

2

3

4

5

odpovede sa menia. otázky ostávajú. navždy.

lucia: Čoho sa najviac bojíte?

MgA. Lucia, Ph.D.: Toho, že sa ako tvorca budem opakovať.

lucia: Nehnevajte sa, ale to je odpoveď jak z verklíka. Počula som ju od vás iks krát. Na workshopoch, v rozhovoroch... Prestaňte s touto pofidérnou sebaštylizáciou a odpovedzte naozaj.

MgA. Lucia, Ph.D.: Toho, že spolu budeme súhlasiť.

lucia: Kto?

MgA. Lucia, Ph.D.: Každý s každým.

lucia: Aha. Vy vraj vyhľadávate a potrebujete konštantný protitlak.

MgA. Lucia, Ph.D.: Áno.

lucia: Je pravda, že spolupracujete s ľuďmi, na základe etického súzvuku a nie estetickéj preferencie?

MgA. Lucia, Ph.D.: Áno.

lucia: Takže nejde o to, čo vaši spolupracovníci tvoria? Jde o nastavenie pravidiel k práci samotnej.

MgA. Lucia, Ph.D.: Áno.

lucia: Vážite si ľudí, s ktorými nesúhlasíte?

MgA. Lucia, Ph.D.: Za predpokladu, že sú rovnako silní.

lucia: Beriete to tak, že práca s čím si/kýmsi, čo/kto vám nie je celkom po srsti, Vám dáva šancu eliminovať nebezpečenstvo seba-afirmácie, vykrádania sa a umožňuje vám presiahnuť malichernosť vlastného ja?

MgA. Lucia, Ph.D.: Presne v to dúfam.

lucia: V súkromnom živote musíte byť extrémne nezaujímavá.

MgA. Lucia, Ph.D.: Som. Ako to súvisí?

lucia: Ako si predstavujete peklo?

MgA. Lucia, Ph.D.: V pekle neplynie čas. Peklo je stav. Veci, ľudia, pocity sa tam už nikdy nikdy nikdy nikdy nikdy nezmenia. Ostávajú, ako sú. Nebudú nikdy horšie, nebudú nikdy lepšie, nebudú nikdy iné. Sú uviaznuté v navždy. Na peklo najčastejšie myslím v saune. Nie preto, že je tam horúco, ale preto, že je mi tam fakt dobre. Raz som videla dokument o ženách, ktoré trpia zriedkavým neurologickým ochorením. Označuje sa skratkou PGAD a je charakterizované nechceným a neustále pretrvávajúcim genitálnym vzrušením. Nejde však o nymfomániu ani o hypersexualitu. Vzrušenie je čisto fyzické. Vyskytuje sa bez akejkolvek psychickej túžby po sexe. Postihnutá osoba trpí pocitom, že je neustále na pokraji orgazmu, avšak pohlavné vyvrcholenie prináša len krátkodobú alebo žiadnu úľavu. Peklo. Šialenstvo. Film mapoval životy niekoľkých žien. Vydaté, či slobodné, dospelávajúce či zrelé, frivolné, či rigidné – odkázané na 50 orgazmov denne a nepretržitú masturbáciu, najčastejšie sa v zúfalstve a hanbe uchýľovali do izolácie. Žiaden model partnerského vzťahu nedokázal zmierniť, uniesť, vyvážiť alebo zvrátiť následky prekliatia večnou rozkošou. Pôžitok nemá zmysel, ak nie je vykúpený adekvátnou protisilou, rovnako silným, avšak opačným vektorom.... Večná sauna bez ochladenia je mučením. Večné lebedenie doma pod perinou bez možnosti premoknúť predtým v sychravom počasí je väzením. Večné počúvanie Aphex Twina bez ticha, Beatles, alebo Rádia Čas je pohromou. Peklo je večné pohodlie, večná sýtosť, večná svojvôľa, večný oddych večný blahobyť, večný luxus... absencia rozporu, protikladu, konfliktu (!) generuje obludnosti.

lucia: ste radikálna...

MgA. Lucia, Ph.D.: Nielen. Aj polovzdelaná a demagogická. Teší ma.

lucia: „Verweile doch! Du bist so schön!”

MgA. Lucia, Ph.D.: Nie je nič nebezpečnejšie ako nakalibrovať umeleckú tvorbu do zmierlivej sféry normatívu, do priestoru bez výchyliet. To je zóna smrti. Priemernosť je úhlavným nepriateľom umeleckej výpovede.

lucia: Pre mňa je nepredstaviteľné, že existujú ľudia, ktorí, keď stúpia do hovna alebo keď na nich pristane vtáčí exkrement, nepociťujú vinu alebo aspoň akú-takú stopu spoluzodpovednosti za to, čo sa udialo... ako to máš ty?

MgA. Lucia, Ph.D.: Ja? Pre mňa je nepredstaviteľné, že existujú ľudia, ktorí, keď stúpia do hovna alebo keď na nich pristane vtáčí exkrement, nepociťujú vinu alebo aspoň akú-takú stopu spoluzodpovednosti za to, čo sa udialo... ako to súvisí s témou?

lucia: Výrazne.

MgA. Lucia, Ph.D.: Ide teda o rozhodnutie neobviňovať iných a byť ochotný vziať na seba následky reality, nad ktorou nevládneme?

lucia: Nie. Ide o to prijať cudzie hovná a nemať nikomu nič za zlé.

MgA. Lucia Ph.D.: Chápem. S tým sa mi spája Artaud. Rakovina konečníku, gastrointestinálne problémy, orálne i skatologické hádzanie výlučkov... teraz ti dám otázku ja...

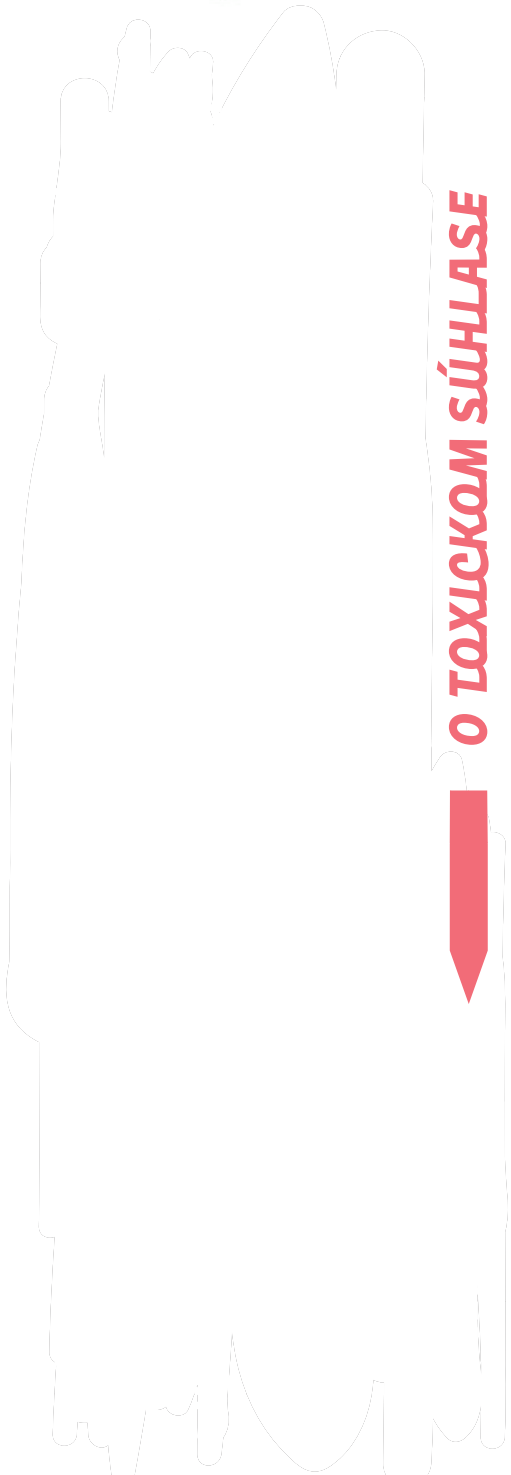
lucia: Sme si potykali?

MgA. Lucia, Ph.D.: Dvadsaťjeden riadkov vyššie si mi zatykala.

lucia: Ok. Teraz mi dáš otázku...

MgA. Lucia, Ph.D.: Áno. A ty odpovieš. Nie však na ňu. Nebudeš sa k nej vzťahovať. Zaexhibuješ. Budeš hovoriť o tom, čo chceš. Nie o tom, čo sa ťa pýtam. Začneš Artaudom... Potom sa to už chytí. Zmieniš, že sa zaoberal exkrementami, ktoré sú ústredným prvkom jeho radikálneho prístupu k umeniu, telu a divadlu. Budeš hovoriť o reprezentácii ako o geste odmietnutia malomeštiackej slušnosti. Vyzdvihneš snahu o fundamentálnu materialitu a symbolický akt tvorenia zrodený z deštrukcie. Blysneš sa vedomosťou, ktorú máš od Lezszka Kolankiewicza a pre istotu ju uvedieš v pôvodnom jazyku – poľštine. Coś o plemieniu Tarahumara. Zacituješ Davida Huma. Vytrhneš jeho slová z kontextu. Budeš sa tváriť, že „ja nič ja absolvent“ – a zopakuješ: To, že sme zvyknutí, že slnko každé ráno vychádza, ešte nezaručuje, že tomu bude tak aj zajtra. Artaud využíva fekální obrazy ke zpochybnění zavedených norem a, jak naznačují některé analýzy, k „kontaminaci buržoazie“ prostřednictvím „divadla krutosti“. (Nepárny odstavec Latour 1) Spomenieš Susan Sontag-ovú (lebo je žena) alebo neľudské bytosti (lebo je to in). Elegantne premostíš. Uvedieš nás do jej diskurzu o konflikte. Na znak hlbokého rešpektu ju nenazveš kolegyňou. As JG Ballard put it, „to dominate inner space“. To by si si nikdy nedovolila. O konflikte – síce vojnovom – ale čo už... podarí sa ti z toho vykorčuľovať. V manévrovaní na hazardných terénoch si borec. Nájdeš bezpečnú paralelu. Čitateľstvu láskavo oznámiš to, čo by si mu mala len pripomínať – a síce Sontagovej stať o dokumentárnej fotografii. Budeš mlieť až sa ti bude z kečky pariť: o záberoch, čo explicitne zaznamenávajú hrôzy boja, o haldách

zohyzdených mŕtvol a zúbožených bytostiach, o atrakciách, ktoré sú v médiách síce 5-minútovými, no predsa trhákmí... Vysvetlíš, že: Zámery fotografa neurčujú význam fotografie, ktorá bude mať svou vlastní kariéru. Vlastnými slovami vždy len zopakuješ, čo vymysleli iní: že zachytenie vojnovnej hrôzy sa nemusí nevyhnutne stať pacifistickým apelom, ktorý od krvilačného jednania odrádza. (Nepárny odstavec Latour 2), že výjav môže rovnako dobre poslúžiť na propagandu heroického víťazstva a cesty za ultimátnym bojom. Zaklincuješ to tým, že hrobka Pia IV. a bla-bla. Punctum. Zobrazenie konfliktu je nutné. Je nevyhnutné. Interpretácia tohto zobrazenia však ambivalentná. A aby sa to celé zharmonizovalo, zaklenieš Buberom a dialógom /vhodný citát si čitateľstvo láskavo doplní samo – pasuje temer všetko/ a do každého nepárneho odstavca pridaš vetu kriticky nahliadnutého Latoura. **lucia: Ďakujem za rozhovor. Človek človeku tlkom.**

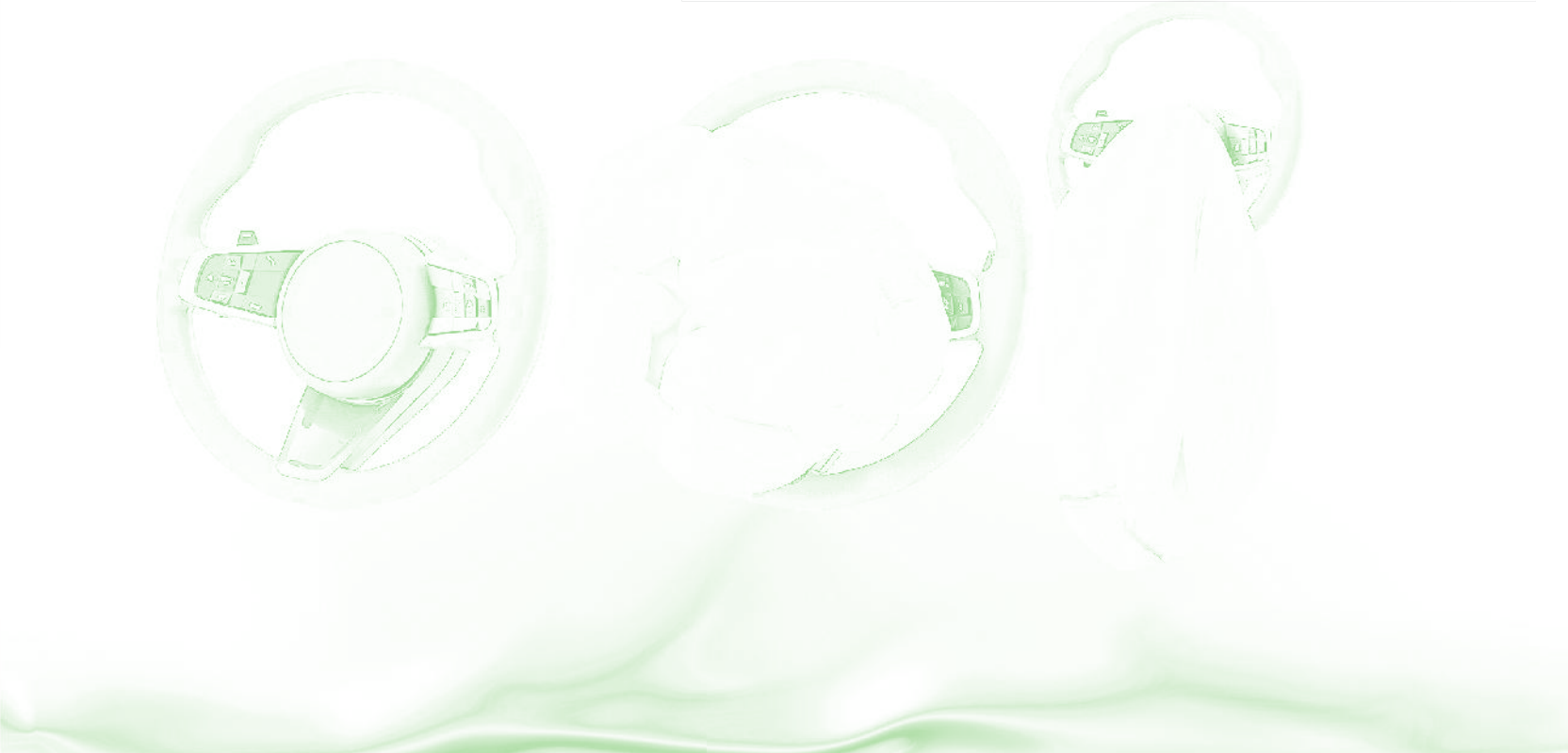
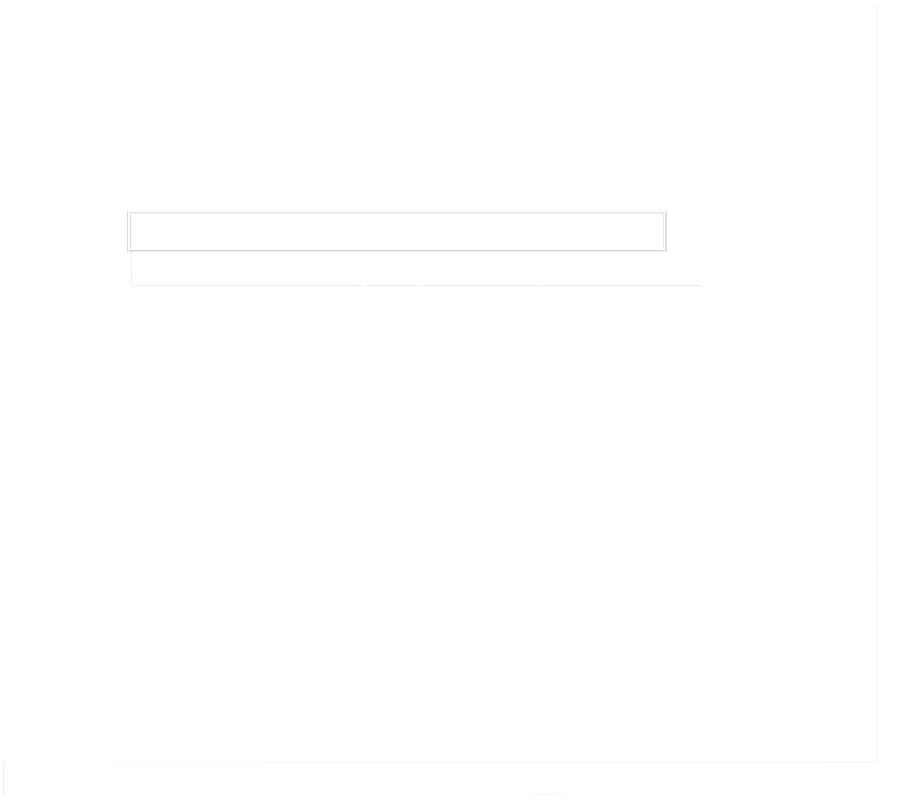

René Pollesh mal inscenáciu Kill your darlings. Bola dobrá. Ale najlepší z nej bol názov.

NIE PROTI ČLOVEKU. V PROSPECH DIELA.

Na divadle nie je nič osobného. Divadlo je práca. Vyžaduje úctu k času a ľuďom. To sa volá profesionalita. (Tj. nepodkročiteľné etické minimum.) Profesionalita chráni. Je predpokladom slušnosti, ľudskosti a dôstojnosti.

Existuje divadelná prax, v ktorej je konflikt neosobný. Existuje zriedkavý a zázračný svet tvorby, v ktorej ľudí primárne spája idea/dielo – nie afnita človeka k človeku. Arbitrom tam nie je osobná preferencia, ale potreba inscenácie. Ergo: vôbec nejde o to, či on alebo ona, my alebo oni, ja alebo ty budeš alebo nebudeš, chceš alebo nechceš, máš alebo nemáš byť v predstavení nahý, ale o to, či nejakú nahotu tvar vôbec žiada.

Brassai tvrdil, že Picasso tvrdil, že „Aby si vedel, čo budeš kresliť, musíš začať kresliť.“

Hovoria, že sklamanie vzniká z rozporu medzi očakávaním a realitou. Inu, ak je tomu tak, asi bude rozumné nič neočakávať. Vraj sa to dá naučiť. Údajne stačí použiť taktiku radikálnej akceptácie a odpútania (tzv. detachment). Proste prestaň s realitou bojovať, nevzpieraj sa jej a neber sa tak vážne. V tvorbe to znamená nájsť odvahu nechať sa unášať procesom a nesnažiť sa za každú cenu zhmotniť, čo vidíš v hlave 1 k 1. Idée fixe je totiž živnou pôdou pre presadzovanie vlastnej vôle. To plodí persuáziu, persuázia manipuláciu, manipulácia vzdor a ten napokon vedie ku konfliktu. Pokiaľ teda pripustíme, že výsledok je neznámy, že vzniká s výdatným doppingom náhody, že je prekvapením pre všetky participujúce strany, že tvorba je spoločným hľadaním jeho podoby a nie realizáciou predmyslených, už existujúcich konceptov z kohokoľvek gebule, tak je konflikt vlastne vylúčený. Á propos – presviedčanie nie je súčasťou režijnej práce. Režisér motivuje, inšpiruje, katalyzuje, alebo rozčuľuje, ale **NIKDY!** nepresviedča.

DÍVAM SA VON a vidím dobu etických kódexov. vidím krízy ošetrované predkrízovými manuálmi, kvantá sporov mediovaných tretími stranami, vidím sloвне kodifikované konsenzy, pietnu servilitu voči inštitútu facilitátora, absurdnú sebacenzúru určovanú diktátom woke culture. vidím dezinterpretáciu pojmov starostlivosť a bezpečie. vidím paniku. dôsledok strachu z toxicity nesúhlasu.

DÍVAM SA DNU a vidím nesúhlas. je plodný. vitálny. organický. dráždi.bolí. omína. je to push. lebo len button nestačí. treba aj push.

Spomalené zábery z reklám: Vyšplechnutá voda sa zráža s inou vyšplechnutou vodou, šupka olivy nekonečne dlho puká pod tlakom nerezovej hlavice lisu, tyčinka škoricе nasledovaná armádou klinčekov nekompromisne preniká do kôry

pomaranča, orosená bobuľa hrozna dopadá na tvrdý povrch, kde priam extaticky exploduje... Všimli ste si, že v panoptiku týchto zrážok a likvidačných stretov sa pôvodný materiál vždy zásadne mení na čosi lákavé a chutné? Sladký džús, svieži kokosový nápoj, poctivý olivový olej, škótska whiskey, voňavý čaj... **Konflikt je proste mňam.**

Všichni musíme usmířit svůj strach

A jako policajt seš přímo v tom. Myslím, že díky téhle práci jsem svůj výzkum konfliktu posunul na úplně jinou úroveň, než na jakou bych kdy dosáhl na univerzitě. Mám dojem, že mě univerzita chtěla spíš dusit a ovládat. Ostatně každá instituce chce hlavně reprodukovat sebe samu, pokračovat ve svém neustálém znovuzrození. Dokázal jsem si představit, jakým manipulacím a tlakům bych tam při cestě za pravdou musel čelit. Na ulici, ve světě vystaveném chaosu, jsem si sám mohl určit, jak ten chaos uspořádám. A mohl jsem tak věci uspořádávat jinak, vnášet do dichotomie usmíření a souručenství.

Takže díky tomu, že ses stal policistou, pro tebe přestalo být téma vypořádání se s konfliktem jen teoretické a stalo se více reálným?

Práce u policie pro mne znamenala střet se syrovou pravdou, která tě zasáhne emocionálně, a někdy i fyzicky. Prostě se jí nedá vyhnout. Ano, konflikt tu není teoretické téma. Tvá rozhodnutí a to, jakým člověkem jsi, tu má skutečné, vážné a často nevratné důsledky.

A s tímto vědomím a bez nutnosti napsat disertaci jsem si založil vlastní dódžó. Mohl jsem tam v kontrolovaném prostředí experimentovat s konfliktními situacemi od policie, přicházet s teoriemi a nápady a pak je přenášet k policii, přecházet tam a zpět. Je to věda svého druhu. Zjistíme, jak daný nápad funguje v kontrolovaném prostředí dódžó. Dobře, tady nám to funguje. Zkusíme to tedy přenést do skutečné situace a uvidíme, jak to funguje tam. A pak si to přeneseme zpátky do dódžó, posuneme, a vezmeme zpátky na ulici, a tak stále dokola.

Tahle experimentální praxe se vyvinula v to, co dnes nazýváme Senshin Aikido. Učím to taky na naší regionální policejní akademii, takže kromě dódžó pracuji i s novou generací kalifornských policistek a policistů, která z tohoto přístupu může čerpat.

Mohl bys popsat, v čem je Senshin Aikido speciální? Říkáš mu historické aikidó. Jak se tvůj přístup liší od běžně vyučovaného aikidó?

S odkazem na Foucaulta nazýváme Senshin Aikido technikou sebe sama (angl. *technology of self*). Je to způsob, jak pracovat na zlepšení toho, co mne dělá člověkem. Osobně se vyhýbám přívlastku „tradiční“. Existuje mnoho škol aikidó, které o sobě tvrdí, že jsou tradiční, a přitom se neřídí předmoderními technikami sebe sama, předmoderními praktikami a předmoderní epistemologií. Praktikují něco, co vzniklo na začátku 20. století. Moje metodologie navíc sahá až do roku 500 př. n. l., takže je už více „historická“ než „tradiční“. Chtěl jsem také odlišit svůj přístup od komerčních škol aikidó, které se zaměřují na reprodukci kapitálu. Buď se snaží vydělat peníze, nebo se snaží předávat bojový systém, ovšem opět jen proto, aby udržovali tok peněz.

V Senshin Center jdeme jinou cestou. K nám tě musíme přijmout. Experimentujeme se zranitelností a neznámé lidi dovnitř jen tak nevpuštíme. Nemůžeme mít v dódžó někoho, kdo chce druhé cvičící využívat a mít nad nimi navrch. Aby se někdo mohl pustit do předmoderních praktik, musí být prostě ve svém životě v určitém specifickém bodě. Takže u nás je velmi těžké začít od nuly. Proto jsme taky od roku 2013 neměli žádnou novou dospělou studentku či studenta. V tomto ohledu je to velmi odlišné od ostatních současných škol bojových umění.

Co myslíš tím, když mluvíš o moderní a předmoderní epistemologii?

Předmoderní techniky sebe sama jsou založeny na zcela odlišných teoriích poznání, tedy odlišné epistemologii. Pro nedostatek lepších pojmů přistupme na tezi, že v modernité používáme epistemologii vědeckou. Něco je buďto A, nebo B a zákon vyloučení třetího jim zabraňuje být čímkoli jiným. A to představuje jak jádro moderní myslí, tak i konfliktu. Ale předmoderní epistemologie to vidí jinak. Někteří ji označují jako sympatetickou logiku nebo korespondenční logiku². Mně se osvědčily pojmy soustřednost³ a soustředná logika (angl. *concentric logic*).

David M. Valadez, učitel aikidó a policista, nabízí překvapivý přístup ke konfliktu: navrhuje navrátit se k předmoderní epistemologii a s ní spojeným duchovním praxím. V rozhovoru probíráme jeho pohled na bojová umění, situaci konfliktu a duchovní praktiky, které kultivují jak tělo, tak mysl.

Co tě přimělo opustit akademické prostředí a založit Aikidó dódžó?

Studoval jsem východoasijské náboženské tradice na University of California v Santa Barbaře někdy od roku 1986. Získal jsem bakaláře, magistra, složil jsem doktorské zkoušky a zbývala už jen disertace. Právě když jsem ji psal a před sebou jsem viděl slibnou akademickou kariéru, tak jsem si začal všimnout, že se celé to akademické prostředí věnuje jen myslí a intelektu a že praxe a tělo jako by pro něj neexistovalo. Nabyl jsem proto pocitu, že v takovém prostředí nikdy nemohu usilovat o hledání pravdy.

Tehdy jsem se zajímal o konflikt. Ale akademické prostředí se pomocí luxusu a privilegií konfliktům vyhýbá. Takové už je výchozí nastavení moderní lidské myslí: Raději žijeme v uzavřených komunitách a různé věci před sebou skrýváme. Naše mysl podléhá strachu a v důsledku toho kolísáme mezi vyhýbáním se / ustupováním / odpojením se a snahou přemoci druhé, snahou „mít navrch“. Buď před konflikty utíkáme, nebo se do nich zapojujeme. Během svého akademického výzkumu předmoderních náboženských tradic jsem ale zjistil, že existuje ještě jiná cesta. Jedná se o cestu usmíření dichotomií: skrze dekonstrukci dichotomické myslí, a tedy i dekonstrukci našeho dichotomického vnímání světa.

Tak jsem odešel z akademie a vstoupil přímo do centra konfliktů. Stal jsem se zástupcem šerifa. Santa Barbara je dovolenkový rezort. Prostě idylické místo: na jedné straně máš oceán, na druhé hory. Je tu překrásné počasí. Projíždíš městem a chce se ti věřit, že jsi v jakémsi Disneylandu. Ale když si nasadíš policejní odznak a denně vyjždíš kvůli tíšňovým voláním, dojde ti, že se tu pod povrchem odehrávají temné věci. Temnota je všude. Připomíná mi to úvodní scénu z Blue Velvet od Davida Lynche. Na povrchu zelený trávník, slunce, modré nebe, květy, ale pod povrchem ve tmě se něco hemží. Soustředně to odráží individuální osobnost člověka. Navenek se nějak prezentujeme, ale uvnitř nás vře zmatek a konflikt.

Čtenářstvo tu můžeme odkázat na Nágárdžunu, buddhistického filozofa z období 2.–3. století n. l., který s vyloučením třetího nepracuje. Moderní epistemologie říká, že A je A, B je B a tím končí. Ale Nágárdžuna pokračuje a říká, že něco může být zároveň A i B, a něco také nemusí být ani A, ani B. A v tom je spousta pravdy. Jedná se o přesnější popis toho, jak vnímáme svět, jak vnímáme sami sebe, jak se vypořádáváme s konflikty, jak se vypořádáváme se svou lidskostí a jak řešíme vztahy ve svém životě.

Například na jevišti je herečka-herec. Je to živá osoba, ale zároveň je to i postava hry. A tu se stane, že některé herečky-některí herci, když jsou opravdu dobré-dobří, přestávají být jen A (osoba) i B (postava), ale nejsou už ani jedno z toho. Od obojího vykročí. A právě v takový moment dochází k těm nejlepším hereckým výkonům. Kdybychom dokázali říct: „To je herečka-herec, ne postava“, věděli bychom, že nejde o dobrý výkon. Ale když herečka-herec vykročí od svého já i od své postavy, když už není ani A, ani B, vyzařuje to ven a publikum v ten moment cítí Zázitek. Ponoříme se do tohoto ani-ani stejně, jako je v něm v daném okamžiku ponořena osoba na jevišti.

A jak se tato předmoderní epistemologie aplikuje v bojovém umění? Moderní bojová umění se často prezentují jako techniky těla. Ale v předmoderní epistemologii nelze tělo a mysl oddělit. My jsme ostatně obojím naráz, jsme myslí i tělem. A když se tyto věci harmonicky spojí, nejsme už ani myslí, ani tělem, protože přebírá kontrolu něco jiného. Ani tělo, ani mysl. Moderní bojová umění, včetně aikidó, často tvrdí, že jsou duchovní nebo že pracují s aspektem lidského srdce a myslí.

Přitom nevyužívají téměř žádné praktiky, které by se tím skutečně zabývaly. Často jen cvičíš, děláš tělesné pohyby a učíš se různé techniky. Stejně jako na univerzitě, kde se vše točí kolem mysli, tak v dódžó se zase vše točí jen kolem těla. Kde je srdce a mysl? Kde je duch? Kde je to nejskutečnější, čím jsme? Kde je bytí?

Řekněme, že se naučíš techniku pro úchop zápěstí. Tato technika je chápána jako reakce na to, když ti někdo chytí zápěstí. Říkám tomu modalita coby-kdyby. A teoreticky ta technika může fungovat a v dódžó to vypadá dobře, stejně jako na univerzitě může fungovat akademická diskuse. Ale když se to skutečně pokusíš žít, uvědomíš si, že tvá mysl nedokáže propočítat všechny možnosti, které mohou nastat. Tenhle způsob tréninku nemůže v reálném životě fungovat. Nezabývá se totiž duchovním problémem násilí člověka vůči člověku, kterého se v ten moment účastníš. Nezabývá se skutečnými efekty, které má stres z násilí na tvou mysl. A nezabývá se tak skutečnými způsoby toho, jak se v reakci na násilí hýbeme, co zažíváme a s čím umíráme.

Předmoderní lidé věděli, že je to problém. Jedná se o ultimátní problém praxe: Jak nepřilnout k formě? Jak se ji učit tak, abychom ji mohli spontánně aplikovat? No tím, že budeme rozvíjet své tělo a mysl skrze umění.

Takže chápeš aikidó a bojová umění jako techniky sebe sama. Co to znamená? Existují různé náboženské tradice: různé typy křesťanství a buddhismu, hinduismus atd. A Michel Foucault vyvinul pojem techniky sebe sama, aby o nich všech mohl mluvit, aniž by nějaké náboženství hájil nebo se zastával jednoho proti druhému. Tento pojem zahrnuje téměř jakoukoli praxi, kdy se snažíš vzít svůj současný stav bytí a díky sebekultivaci

a transformaci dosáhnout ve svém životě požadovaného nebo „vyššího“ místa. A mezi tyto praktiky lze zařadit budó, bojové umění, tedy využití bojových technik ke kultivaci sebe sama. Myslím to tak, že aikidó je prostě budó.

Jak funguje dódžó, které se řídí těmito myšlenkami? My se ty předmoderní diskurzy a praktiky snažíme učinit použitelnými pro moderního člověka. Můžeme se bavit o chrámu, ale naše dódžó chrám není. V předmoderních chrámech jsi opustil rodinu, oholil sis hlavu, změnil sis jméno a šel jsi žít do chrámu na 24/7. To se dneska nedá. Lidé mají práce a rodiny. Takže jsme modernizováni. Nevyžadujeme tahle pravidla,

ale fungují u nás určité předpoklady. Třebaže i když v dódžó nežijeme, očekává se, že budeme praktikovat praxi dódžó 24/7. Tenhle závazek na úrovni srdce a mysli je stále stejný.

Ale jak to funguje? Všichni máme nějaké náboženství, protože každý následujeme nějaký systém, podle něž jednáme a skrze který uspořádáváme svou zkušenost se světem. A to bez ohledu na to, jestli to je, anebo není ustanovené náboženství, anebo zda tomu vůbec náboženství říkáme. No, a když se snažíš praktikovat předmoderní techniky a snažíš se je přeložit pro moderní

ucho a mysl, musíš se také začít zabývat vlastní historií mystických tradic a tím, jak jsme s nimi zacházeli. Dalo by se říct, že se tady bavíme o obrození mysticismu, pokud jako mysticismus budeme chápat snahu o usmíření dichotomií a o dekonstrukci dichotomické mysli. Každopádně je třeba při tom chápat, že jsme oba dědici zkorumpovanosti evropského křesťanství, vzestupu protestantství, osvícenství a jeho útoku na předmoderní techniky sebe sama, a konečně sekularizace společnosti. Výsledkem toho je, že se v USA nyní nacházíme v éře konzumerismu. Všeobecné náboženství se teď nevztahuje ke katolíkům nebo budhistům, ale k zákazníkům. Dominuje u nás konzumerismus-materialismus. Život je zaměřen na nákup věcí a na výrobu kapitálu k výrobě věcí. To je centrum naší víry.

Je těžké říct, jaké náboženství dominuje v České republice, ale konzumerismu jsme rozhodně také silně oddaní.

No, a když se těmito předmoderními mystickými tradicemi zabýváš, vede tě to k nutnosti reflektovat vlastní historii zabývání se náboženstvím. Historicky tu vždy existovaly mystické tradice, které na problému těla a mysli a na jejich transcendenci pracovaly. Ale také existovaly snahy institucí přitáhnout si mystiky a ovládnout je. Například jsme měli v určitých obdobích ve východní a západní Evropě křesťanské mystičky a mystiky. A díky institucionalizaci křesťanství byli tito mystici a mystičky kontrolováni a regulováni: protože ten*ta, kdo nemá dichotomickou mysl, nemůže být druhými ovládán a kontrolován a představuje tak politické ohrožení. Náboženské instituce se často stávaly politickými institucemi, a tak se i náboženské tradice stávaly tradicemi politickými. A to se stalo součástí naší historie stejně jako pozdější hnutí za svobodné myšlení a sekularizaci – oddělení církve od státu, oddělení náboženství a politické moci. Nejde však jen o evoluci myšlení, jak nám říkají vítězové v těchto politických bitvách: Jde o moc. Protože ten, kdo může ovládat co nejvíce lidí co nejefektivnějším způsobem, určuje „pravdu“. O tom je naše historie, pokud jde o předmoderní techniky sebe sama a o náš současný kulturní odpor vůči nim.

Dnes jsme my, moderní lidé, na druhé straně. Nechceme mluvit o Bohu a náboženství mimo to, že je chápeme jako mocenské instituce a jako nástroje nadvlády, protože kritika náboženství jako nástroje k ovládání mas se stala součástí naší historie.

Ale skrze zkoumání předmoderních technik sebe sama se vracíme do doby před těmito procesy, před dobu, kdy byla „pravda“ využívána v politických bitvách jako dáma v šachu. Vracíme se k neinstitucionalizovaným mystickým praktikám. A v nich se zaměřujeme na vrozenou schopnost lidí překonávat dichotomii. Lidé to ostatně zažívají různými způsoby: může to být skrze sex, tanec, hudbu nebo západ slunce. Jsou to chvíle, kdy naše mysl prostě říká: „Wow, nejsem ve svém normálním stavu!“ A předmoderní mystici se ptali: Co je to za stav? Zkusme vyvinout techniky, jak k němu získat přístup, abychom ho ve svém životě mohli dosáhnout všichni! Techniky, které budeme moci aktivně používat, abychom dosáhli transcendentního stavu mysli.

Proč si myslíš, že právě bojová umění jsou tou dobrou cestou k transcendenci? Největší překážkou transcendence je strach. Strach vytváří dichotomii, a skrze dichotomie se konflikt stává přirozeně přítomným. V reálném životě se nemůžeš intelektuálně rozhodnout, že nebudeš v konfliktu. Nemůžeš si říct, buď statečný, neboj se. Strach se často zjeví sám od sebe, mimo veškerou tvou intelektuální kontrolu, a do situace zasáhne.

Když se bojíš, tvůj strach tě vždy vtáhne do konfliktu. Jediná cesta, jak z toho ven, je vykročit od sebe sama (angl. *unself*). Musíš se odnaučit vnímat svět dichotomicky. Tohle má aikidó dělat. V Senshin Aikido tyto dovednosti rozvíjeme a na strach se zaměřujeme.

Když se naučíš vykročit od sebe sama a usmířit svůj strach, vnese ti to do života klid a do rozhodování vejde moudrost. Umožní ti to do světa přinášet lásku; nikoli konflikt, ale souručenství. Přestáváš šílet z dichotomického vnímání světa, kdy se neustále nějakým způsobem něčeho či někoho bojíš. To je cíl budó, cesty boje: získání aktivní schopnosti vykročit od sebe sama do stavu beze strachu.

Jak bys popsal dnešního bojovníka? Bojovník, budóka (v japonštině ten, kdo praktikuje budó), není někdo, kdo si nasadí odznak nebo uniformu nebo vezme do ruky zbraň. Bojovník je někdo, kdo dokáže usmířit strach. V tomto smyslu bojovník nemusí být vojákem a nemusí se zapojovat do boje, ale zároveň by mohl. Voják je naproti tomu někdo, komu stát dovolil a zároveň i nařídil

využívat svůj monopol na násilí.

Dám ti příklad: jako policista dostáváš tzv. hot-calls. To jsou velmi urgentní volání, často spojená s bezprostředně přítomným násilím: člověk se zbraní, probíhající domácí násilí atd. Jsou to situace, kdy někdo někoho zabíjí nebo velmi vážně zraňuje. Když nedokážeš usmířit svůj strach, okamžitě začneš vidět sebe jako kladěse, který jde zastavit záporáka, ty jsi ten dobrý, oni jsou ti špatní. A než se naděješ, chováš se násilně a účastníš se konfliktu, a to často i dřív, než jsi vůbec dojel na místo. Když se tě ale strach nezmocní, zareaguješ v téhle situaci docela jinak. Pokud dokážeš vykročit od sebe sama, nevidíš jen jedinou možnost (zastavit zlo), ale spatříš všechny možnosti, které máš, mírumilovné nevyjímaje. Tam, kde je třeba míru a kde všechno proti nalezení míru bojuje, budeš schopen přinést mír. Ale abys toho byl schopen, potřebuješ přičetnost a řád. A přičetnost a řád přicházejí pouze s vykořením od sebe sama. Předmoderní lidé to věděli. Mystičky a mystikové taky.

Podle mého se dnes všichni musíme stát bojovníky. Neboť všichni musíme usmířit strach, který panuje v našich životech, který dlí v našich srdcích a myslích a který existuje nevědomě a mimo naši intelektuální kontrolu. Tehdy, a jen tehdy, přinášíme lásku. 🧡

1 Jako dódžó, v angl. transkripci dojo, se v japonských bojových uměních označuje prostor, kde probíhá cvičení. Jedná se přitom jak o místo (tělocvičnu, halu), tak i o instituci, která dané bojové umění vyučuje.

2 Sympatetická magie je termín skotského antropologa Jamese G. Frazera, který silně ovlivnil vznikající studia mytologií a komparativní religionistiku. Popisuje, že v magickém jednání různých společností hraje roli nápodoba (imitace) a podobnost (korespondence).

3 Soustřednost, koncentricita je v geometrii popis toho, když dva nebo více objektů sdílí jeden střed.

Články

Denys Vasiliev:
When Weapons Speak,
Art and Culture Do Not
Fall Silent.*

Artyčok TV:
Směrem k nule – podcast
Téma Anety Jetmar
Martínkové s Alicí
Nikitinovou, Polinou
Davydenko a Darjou
Lukianenko

Magda Szecht je polská divadelní režisérka, která se věnuje konfliktu na Ukrajině a hledá způsoby, jak využít své novinářské a divadelní dovednosti při obraně Ukrajiny. Magda se na počátku ruské invaze začala věnovat kyberaktivismu, s nímž pokračuje dodnes. Zapojila se do iniciativy It Army Ukraine (itarmy.com.ua) a vytvořila svůj digitální avatar. V roli **Cyber Elfa** trávila denně hodiny ve válce proti ruským trollům, fake news a konspiracím. Svě zkušenosti z digitálního bojiště Magda pravidelně sdílela ve formě lecture performance. Radikálně pak tuto strategii odporu prohloubila při práci na inscenaci **Spy Girls** (Vaba Lava Narva Theatre, 2024) v Estonsku. Trojice herců v tvůrčím týmu, jež vystupují pod utajenou identitou (Mad Matrixx, Cyber Shadow, Void Vigilante), si vytvořili falešné ženské profily v seznamovacích aplikacích, aby randili s ruskými vojáky. Kombinace technologie deep fake a hereckých dovedností jim umožnila získat utajované informace o tom, kde se Rusové nacházejí, co dělají a co plánují. Vedlejšími produktem byl náhled do mentality vojáků, do jejich pocitů a tužeb. Důležité poznatky následně tvůrci v čele s Magdou sdíleli nejen s diváky, nýbrž i s ukrajinskou armádou.

Sofia Kozlova

Sofie Kozlova a kolektiv transformuje uměleckou praxi v radikální kolektivní péči. Sofia Kozlova je vizuální umělkyně, která s týmem dobrovolníků zřizuje na Národní umělecké akademii ve Lvově centrum pro výrobu maskovacích sítí pro ukrajinskou armádu. Dobrá síť musí být lehká, pevná, barevně sladěná s terénem, dostatečně hustá, ale zároveň opatřená co nejvíce nepravidelnou strukturou. Výtvarné dovednosti lidí, jež se v centru zapojují, umožňují společně experimentovat a hledat ideální materiály, barvy a techniky, které rapidně snižují šanci na odhalení vojáků na frontě ruskými drony. Výrobu maskovacích sítí lze tedy chápat jako kolektivní výtvarnou praxi (téměř zcela ruční), která se podílí na aktivní obraně a zachraňuje životy. V centru se vyrobili a vyvezli tisíce sítí, jež metaforicky i skutečně síťují umělce s obránci. Síťovina se infiltrovala i do umělecké praxe výtvarnice. Sofia vystavuje síťovinové objekty ve spojení s fotografickou tvorbou vojáků, kteří sítě z centra „užívají“, aby poukázala, jak na bojišti maskování postupně nahrazuje původní vegetaci.

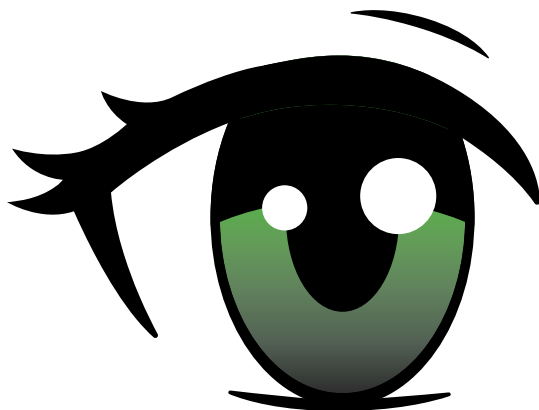
Umělecké iniciativy

Taktické tělo
Taktische Körper/Tactical Body je mezinárodní projekt, ve kterém se Caroline Anne Kapp, Katarína J. Marková a Carla Lou Schäfer zabývají funkcemi umění na pozadí válečného konfliktu způsobeného ruskou invazí na Ukrajinu. „Ptají se, kdo brání naše privilegium nemuset bojovat; jak se obrovské investice do zbrojního průmyslu a drastické škrtý v rozpočtu na kulturu a „mírová“ opatření projeví na demokratických společnostech; jaké umělecké strategie umožňují reflektovat i torpédovat válku a taky jak se na válku připravit.“ Praxe Taktického těla kombinuje rešerši a terénní metody. Tvůrčí trio navštěvuje různá místa v Evropě spojená s militarismem, provádí sledování, trénuje a učí se různé (militární) dovednosti, zpovídá experty a vede náhodné diskuse. Jejich cílem je zkoumat mechanismy a sítě válčení, ale rovněž ohledávat vlastní úlohy a postavení v tomto konkrétním konfliktu.

WARS

Jednou z větví Taktického těla bylo i zorganizování sympozia Wars – on the culture of war and the war of culture, které se konalo v lednu 2026 v Mnichově. Účastnictvo se zabývalo estetickými, politickými a etickými rozměry performativních praktik v kontextu kulturních válek a ruské invaze na Ukrajinu. Pozvané hostky a hosté z oblasti umění i aktivismu hledali odpovědi, jak chápat funkce kultury a umění v čase války, ve kterém umění slouží jako nástroj propagandy, obrany proti agresorovi a tmel společenské odolnosti. Dva dny společného sdílení různých strategií, které chápou umění jako antitezi k logice destrukce, infrastrukturu přežití a kolektivní péči, přinesly několik konkrétních příkladů uměleckých iniciativ odporu.

Ljuda Batalova
Praxe Ljudy Batalové a Freefilmers naznačuje, jak může umění ve válce sloužit jako archiv historie násilí, ale rovněž jako nástroj k udržování řetězců solidarity. Před ruskou invazí působila Ljuda Batalova jako produkční multimediálního projektu **WeMedia Theatre**. Tak jako mnohá další umělecká uskupení začala ihned po invazi dokumentovat situaci a sbírat příběhy lidí zasažených válkou s úmyslem produkovat krátké filmy pro benefiční účely. Produkční zručenosti dnes využívá k aktivnímu fundraisingu a organizaci esenciálních zásobovacích sítí pro podporu obránců. **Stasiuk_Foundation**, pro kterou pracuje, se orientuje hlavně na zdravotnický materiál. Kromě jiného svépomocně přetváří starší evropská auta na „vojenské sanitky“, kterých je na Ukrajině akutní nedostatek. Na sympoziu mluvila také o dalších projektech, na kterých spolupracuje. **Diaries and Dreams of the War**, Střediska urbánní historie ve Lvově, od začátků války sbírá deníkové zápisky a fragmenty snů. Cílem je vybudovat archiv, který pokrývá psychosociální škody a zdokumentuje, jakým způsobem ruská agrese dopadá na vědomí i nevědomí ukrajinského lidu.

přetavená v nástroje odporu

Mapa medailonků a QR kódů zachycuje jako uzel v síti několik příkladů aktivistických iniciativ původem nejen ukrajinského umění, které využívá svou imaginaci, tvůrčí a řemeslné dovednosti a praxe coby nástroje protiválečného odporu a kolektivní péče v rámci probíhající ruské invaze na Ukrajinu. Vedle konkrétních iniciativ se v mapě objevuje také rozhovor s ukrajinskou autorkou Julií Gonchar a také dva odkazy na články reflektující proměnu role, funkcí a působení umění v rámci tohoto konkrétního konfliktu. Zdroje a kontakty pro mapu poskytli Milo Juráni, Katarína Marková a Viktoria Citráková.

Julia Gonchar (1990) je autorka žijící v Kyjevě. Pracuje na poli dramaturgie, mezinárodního managementu a PR. Od roku 2012 působí na ukrajinské drama-aktivistické scéně, její hry se uváděly mimo jiné v Gruzii, Německu, Rakousku, Švýcarsku a Thajsku. V roce 2020 v Kyjevě spoluzaložila platformu Theater of Women Playwrights, které se soustředí na texty současných ženských autorek.

Jak vnímáš svou roli umělkyně v kontextu válečného konfliktu způsobeného invazí Ruska na Ukrajinu?

Nevnímám ji jako něco odděleného od života ve válce. Umění nechápu jen jako tvorbu děl, ale také jako vytváření forem, v nichž lze uchovávat a sdílet zkušenosti a dávat jim hlas. Umění je pro mě nástrojem, jak vlastním způsobem zkoumat realitu, jak zůstat v kontaktu s tím, co se děje, místo abych se od toho odvracela. Ve válce může umění dokumentovat křehkost, bránit se zjednodušování a chránit komplexitu. Může také vytvářet prostor, kde lidé nejsou redukováni na oběti, statistiky nebo symboly.

Moje role je částečně umělecká, organizační a společenská. Zabývám se texty, performancemi, kolektivními procesy a komunitami. Snažím se vytvářet situace, v nichž mohou lidé promlouvat svým vlastním hlasem a kde se umění stává způsobem, jak zůstat člověkem i pod tlakem válečného konfliktu.

Zároveň mnoho mých kolegů ztratilo smysl tvořit. Dali přednost práci v dělostřelectvu, montují drony nebo pracují s vojenskými psy. Naprosto to chápu. Moje vlastní děti jsou ještě velmi malé, 11 měsíců a 2 roky a 9 měsíců, ale až budou starší, budu také pomáhat na frontě, jak jen to půjde, protože jde o přežití i mě samotné. Pokud mě nyní chrání moje kolegyně, divadelní režisérka, která slouží v armádě, musím jí v tomto boji pomáhat.

Na druhou stranu však cítím, že přítomnost a rozvoj současného experimentálního divadla a avantgardy jsou potřebné více než kdy jindy, protože nás zapíší do historie. Jak vyvážit tyto dvě síly, je otázka, na kterou se snažím odpovídat prostřednictvím svých uměleckých projektů.

Jaké umělecké dovednosti a taktické nástroje ti pomáhají vzdorovat válce a podporovat kolektivní péči? Mohla bys uvést nějaké konkrétní příklady svých aktivit a jejich účel?

Důležitým nástrojem je pro mě dramaturgie. Pomáhá mi strukturovat chaotické prožitky, propojovat fragmenty a vytvářet prostor pro různé hlasy, aniž by je nutila do jediného, zjednodušeného příběhu. V době války je to již samo o sobě formou odporu, protože válka neustále tlačí realitu směrem ke zjednodušení a otupění.

The Center for Spatial Technologies (CST) Strategie odporu proti imperiálnímu narativu Ruska patří k praxi The Center for Spatial Technologies (CST). CST je interdisciplinární kolektiv s podobným backgroundem, jako známe Forensich Architecture. CST zkoumá, jakým způsobem se do prostorů promítají různé politiky a jak podmiňují a konstruují jejich sociální identitu. V projektu **Church, Chora, Chersonese** se věnují okupovanému Krymu. Audiovizuální dokument je vyprávěním o tom, jakým způsobem různé (ruské) režimy opakovaně dekonstruují archeologii a dějiny k prosazování územních nároků. Spojenectví státní ideologie s vojenskou mocí a s církví (s posvěcením archeologie a kulturních dějin) už stovky let vede k tomu, že „objektivní“ vrstva důkazů přepisuje všechny předchozí krymské historie, aby legitimizovala režimy nové.

Grigorij Semenchuk Umění jako forma uzdravování společnosti je součástí praxe Grigorije Semenchuka. Grigorij je literát, hudebník, kulturní manažer, jeden z editorů antologie **Voices of Defenders**. Soubor esejí a povídek nabízí emotivní přiblížení přehlížené vojenské zkušenosti a fenoménu bratrství. Série publikací má za cíl humanizovat ukrajinské vojáky a vytvořit most mezi těmi, kteří bojují, a těmi, jež zůstávají v zázemí. Grigorij rovněž ve volném čase spoluorganizuje v Zakarpatsku kreativní tábory pro děti a mládež ze zasažených oblastí. Tahle aktivita patří k širšímu rámci „léčivých“ strategií, které využívají organizace jako YMCA Veteran Initiative. Jejich programy cílí na reintegraci veteránů a zpřítomnění hlasů, těl a příběhů válečníků v ukrajinské společnosti. Zahrnují tvůrčí psaní, společné terapeutické zpívání, tvorbu divadelních představení a mnohé jiné aktivity.

Freefilmers

Freefilmers je nezávislý kolektiv „volných“ filmařů a umělců původem z ukrajinského Mariupolu, který působí na různých místech světa. Před plnou invazí se zabývali urbanizací východní Ukrajiny – minulostí postsocialistických měst a jejich transformací. Dnes jsou mnohé z těchto míst zničené nebo nedostupné. „V současné době tedy nejdůležitější událostí na naší časové ose nejsou filmy, ale budování sítě solidarity a podpory pro Ukrajince a Ukrajinky, kteří trpí a bojují proti ruské imperialistické agresi.“ Freefilmers užívají svých možností k podpoře různých zranitelných skupin, které jsou na okraji zájmu – queer lidí, menšin, lidí se znevýhodněním. Organizace fundraisingových promítání je jen jeden z mnohých způsobů jejich podpory.

Další důležitou praxí je facilitace. Pracuji s kolektivními a participativními formáty, včetně komunitních metod a metod inspirovaných psychodramatem. Tyto praktiky pomáhají lidem nejen mluvit, ale také naslouchat, být svědky a udržovat vzájemné vztahy. To je ve společnosti prožívající dlouhodobé trauma zásadní.

V kolektivu Theatre of Playwrights i v rámci dalších společných projektů pracujeme s dokumentárním materiálem, očitým svědectvím a současnou literaturou. Pro mě nejde jen o ztvárnění textu. Cílem je především vytvořit podmínky pro přítomnost, reflexi a solidaritu. Někdy je tato podpora veřejná a viditelná, například prostřednictvím představení nebo čtení. Jindy je tišší – pořádáme workshopy, budujeme dočasná společenství a pomáháme lidem vyjádřit, co se s nimi děje.

Jako součást odporu vnímám i navazování mezinárodní spolupráce. Umožňuje ukrajinským hlasům zůstat přítomnými v evropském kulturním prostoru, a to nikoli jako abstrakce, ale jako živé a měnící se subjekty. To má svou důležitost jak z politického, tak etického i emocionálního hlediska.

Jaké jsou tvoje zdroje pro péči o rodinu a protiválečný aktivismus? Je něco, co ti dává naději?

Hodně síly čerpám od lidí kolem sebe. Necítím se vždy silná a velmi často nejde o sílu v nějakém hrdinském smyslu, ale o zodpovědnost, každodenní rutinu a skutečnost, že život od vás každý den něco vyžaduje. Manžel mi velmi chybí. Narukoval do armády a já žiji v hlubokém smutku. Rodina mi dává velmi konkrétní důvod zůstat v přítomnosti. Zejména děti mě vracejí k bezprostřední pravdě života: jídlo, péče, čas, dotek, pozornost.

Někdy si představuji, jak mě něco vtáhne do nového dne za moje dva copy jako barona Prášila. Jedním z mých oblíbených ranních rituálů je si velmi brzy zaplést vlasy. Svoje copy vnímám jako antény, které mě spojují se světem a s vesmírem. Cvičím kundalini jógu. Taky chodím do divadla, učím se francouzsky, vyplňuji žádosti o granty na nové kolaborativní projekty. Tyto aktivity mi pomáhají pokračovat.

Ale v noci mě napadají i velmi praktické myšlenky. Napadá mě, že všechny tyto dovednosti mi dost možná nepomohou, pokud do domu vtrhnou Rusové. Napadá mě, že bych se měla co nejdříve naučit řídit. Myslím, že bych měla absolvovat alespoň základní kurz taktické medicíny. V noci, když vidím ohnivý ocas rakety, mě napadá, že bychom možná měli žít někde na západě Ukrajiny. Přemýšlím o tom, že si pořídím škrtidlo, a pak jak bych ho vůbec nasadila své nejmladší dceři, kdybych musela.

A pak zase přijde ráno, i když pro některé lidi ne. Tak vstanu, zapletu si vlasy a začnu nový den.

Naději mi dávají i velmi malé scény lidské solidarity. Jednou jsem v metru viděla mladého stylového muže, který najednou ztratil rovnováhu. Jiný muž ho okamžitě chytil, pomohl mu posadit se, dal mu jedno ze svých sluchátek a nabídl mu, aby si vybral svou oblíbenou písničku. Když jsem se na muže zaměřila blíže, uviděla jsem, že první muž má na hlavě několik stehů. Pořád přemýšlím o takové společnosti, kde jsme všichni připraveni pomáhat.

Jindy jsem navštívila útulek pro kočky, kde ošetřují zraněné kočky a kde si je později mohou adoptovat noví milující majitelé. Šla jsem tam, protože pořádali vřelý, intimní večer stand-up komedie. Tyto neobvyklé kombinace, tyto komunitní formáty vzájemné péče a sdíleného prostoru mi dávají naději. Ukazují, že dokážeme vymyslet nové nečekané způsoby, jak se navzájem podporovat a zůstat naživu nejen fyzicky, ale i sociálně a emocionálně.

Naděje však pro mě není optimistický pocit. Je to něco tvrdohlavějšího a praktičtějšího. Nacházím ji v lidech, kteří pokračují v práci, péči, pomoci, tvorbě, vzájemné ochraně a odmítají morální kolaps. Nacházím ji ve spolupráci, v jazyce, v malých činech přesnosti a upřímnosti. A nacházím ji ve skutečnosti, že i během války se stále objevují nové umělecké formy a nové formy solidarity.

Prostor pro konflikt

Rozhovor	Konflikt je běžnou součástí demokracie, ne jejím selháním	Ondřej Lánský	2
Anketa	Jak se osobně vztahujete k probíhajícím společenským konfliktům?	Redakce	6
Anketa	Konflikt v každodennosti mezi ohrožením a nadějí	Barbora Liška, Petr Kodenko Kubala	7
Slovníček	BDSM slovníček	Radka Výborná	10
Rozhovor	Fialová ruka u nás nemusí být problém	Radka Výborná	11
Rozhovor	Když jde do tuhého, vždycky si najdeme cestu k sobě	Jan Albrecht (koncepce) Simona Hendrychová (koncepce a rozhovor) Jiří Šumný (rozhovor)	13
Esej	Konflikt ve společnosti, společnost v konfliktu	Petr Kodenko Kubala	18
Rozhovor	Když dobře funguje kultura zpětné vazby, dá se mnoha konfliktům předejít	Eva Malířová	20
Mapa	Práce s konfliktem v divadelní režii a dramaturgii	Lucia Repašská	22
Rozhovor	Všichni musíme usmířit svůj strach	David M. Valadez	28
Mapa	Umělecká imaginace přetavená v nástroje odporu	Milo Juráni Katarína Marková Viktorie Citráková Barbora Liška	30

Editorial

V osmnáctém čísle CEDITu se snažíme naši současnost ohledávat skrze fenomén konfliktu, který nechápeme primárně jako výjimku z jinak dobře fungujícího celku či jako známku selhání. Konflikt je pro nás niternou součástí samotného společného života. Název tohoto čísla – *Prostor pro konflikt* – tak nenastoluje jen celkové téma, ale také otevírá otázky po tom, jaké prostory dnes konfliktům vyhrazujeme, jak s nimi pracujeme, jak jej svazujeme pravidly a procedurami a kde naopak necháváme jeho energii volně proudit. Zajímá nás, jak se s konfliktem učí zacházet kolektivy, komunity, instituce i jednotlivci, a co inspirativního si z toho můžeme vzít.

V aktuálním čísle najdete sadu rozhovorů, v nichž sledujeme konflikt jako politický, vztahový či tělesný problém. S Ondřejem Lánským mluvíme o konfliktu jako o běžné součásti demokracie a o tom, proč přítomnost sporů není jejím selháním. Eva Malířová v rozhovoru přemýšlí o tom, jak v týmech a komunitách vytvářet kulturu, která konflikt unese a nenechá jej přerůst v destrukci. Radka Výborná ukazuje na příkladu BDSM subkultury, že i velmi intenzivní situace

mohou být prostorově zarámovány respektujícím vyjednáváním, souhlasem, péčí a bezpečností. David M. Valadez pak přináší pohled na konflikt skrze bojová umění, policii a duchovní praxi, zatímco rozhovor s Paridem Bollettinem a Lydií Habustovou propojuje dva zdánlivě vzdálené příběhy komunit, které se musí bránit vnějšímu tlaku a zároveň si v konfliktu znovu budovat vlastní soudržnost.

Ankety najdete v čísle dvě. Jedna se ptá, jak se k probíhajícím společenským konfliktům osobně vztahujeme a odkud bereme naději, sílu či víru v to, že je možné jim čelit. Druhá nabízí sondu do každodenní zkušenosti s konfliktem napříč věkovými skupinami a ukazuje, jak silně je konflikt spojen se strachem, vyhýbáním či nerovnostmi, ale zároveň i s možností proměny a vědomějšího zacházení se sporem, které má konflikt přetvořit v něco produktivního.

Mapy, které číslem procházejí, dále lokalizují konflikt do protiválečných a artistických iniciativ či do samotného prostoru divadla, kde se konflikt neodehrává jen na scéně, ale i v samotném uspořádání instituce, v nastavení pravidel či rolí a v možnostech, jak spolu být. Číslo potom doplňuje obecnější esej

o společnosti a konfliktu, která připomíná, že řeči o „rozdělené společnosti“ často skutečné konflikty spíš zneviditelnují, než aby nám pomáhaly jim porozumět.

Věříme, že toto číslo CEDITu otevře konflikt jako ambivalentní, mnohvrstevnatý a nejednoznačný fenomén, který může zraňovat i proměňovat, rozkládat i tmelit, ochromovat i uvádět do pohybu. Snad právě v této nejednoznačnosti spočívá důvod, proč má smysl se jím znovu a trpělivě zabývat – ne jako odchylkou od společného života, ale jako jedním ze základních módů jeho fungování.

CEDIT #18 doprovodila fotografiemi z Ukrajiny Polina Davydenko. Ve své práci propojuje umění, aktivismus a osobní narativ. Věnuje se tématům válečné zkušenosti, humanismu a klimatické krize. Vystudovala Ateliér fotografie na Fakultě výtvarných umění VUT v Brně, absolvovala také studijní pobyty na FAMU v Praze a KASK v Gentu a v současnosti učí na FaVU. Její práce byly prezentovány na řadě samostatných i skupinových výstav v Česku i zahraničí a jsou zastoupeny ve veřejných i soukromých sbírkách.

foto: Polina Davydenko